Gustaf af Geijerstam

Ensamhetens gåtor. Andra bandet. Kronofogdens berättelser och annat. Andra afdelningen

Fröléen & Comp., Stockholm 1909.

– Läs mer om verket här

Det avbildade exemplaret tillhör Uppsala universitetsbibliotek.

Detta verk är fritt från kända upphovsrättsliga begränsningar. Vid användning ber vi att du hänvisar till Uppsala universitetsbibliotek och Litteraturbanken.se.

Ytterligare information om upphovsrätt för detta verk finns hos Litteraturbanken:
https://lb.se/författare/GeijerstamG/titlar/EnsamhetensGåtor2/faksimil?om-boken

Permanent länk (URN):
https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lb-lb1961233-faksimil

343

GUSTAF AF GEIJERSTAM

ENSAMHETENS GÅTOR

ANDRA BANDET

ENSAMHETENS GÅTOR

AF

GUSTAF AF GEIJERSTAM

ANDRA BANDET

KRONOFOGDENS BERÄTTELSER
OCH ANNAT

ANDRA AFDELNINGEN

FRÖLÉEN & COMP., STOCKHOLM

TRYCKT HOS
P. PALMQUISTS AKTIEBOLAG, STOCKHOLM 1909

Bort.

Fadern, som hade varit en ökänd dryckesbroder och slagskämpe, blef ihjälslagen på ett gille i grannsocknen, och modern, som just då var hafvande, blef, när dödsbudet kom, sjuk och satte lifvet till, då hon bragte ett dödfödt barn till världen. Emma Pehrson skulle, när hon var tre år gammal, stått utan huld och skydd, om icke moderns syster, som var gift med en rik bonde, tagit henne om hand och fostrat upp henne som eget barn.

Hon trifdes bra hos mostern. Ty madam Olson var nog en kvinna, som hade skinn på näsan, när det gällde, men hon hade ett godt och varmt hjärtelag, som skymtade fram vid högtidliga tillfällen. Och sådant förstå barn sig på.

Föräldrarna kunde hon ej egentligen sörja öfver, emedan minnet af dem var för svagt för att uppväcka längtan eller sorg, och för att vara föräldralös hade hon det bra på alla sätt. Mostern vande henne tidigt vid arbete. Från det hon var så pass

stor, att hon orkade bära en spann, fick hon hjälpa till att bära vatten ifrån källan. Hon fick vara med om att mjölka korna, att rifva upp ogräs, skura pannorna och ge hönsen mat. Och när hon hade ledigt, lekte hon med byns pojkar, med hunden, med katten, eller också satt hon tyst i en vrå, och hennes blåa, drömmande ögon stirrade utan mål rätt fram i den tomma luften eller mot kvällens skymning, som tung bredde sig ut öfver åkrarnas yta liksom öfver stugans golf.

Emma hörde ej till dem, som jämt voro glada, och hon tog allting så djupt. Om mostern gaf henne snubbor, kunde hon en lång stund efteråt stå och se på henne med fuktiga, stora ögon, och hon gaf sig ingen ro, förrän hon gjort allt godt igen. Ofta gick hon som barn ensam i den lilla trädgården med syrénhäckarna och de båda höga oxlarna, de små äppleträden och de stora potatislanden och ställde med något, som hon själf hittat på, och som ingen fick veta hvad det var. Det kallade hon för att gå i hagen. Och då såg hon alltid allvarsam ut, och hennes lilla mun snörptes ihop. När hon var glad, kom själfva glädjen på sitt underliga, stillsamma sätt. Hon var aldrig högljudd, men hela hennes ansikte lyste, och ögonen glänste tindrande varmt.

Hon var olik sina jämnåriga, ty hon tog allting så allvarsamt.

När hon konfirmerades, gick hon icke till lek och dans med de andra, utan hon gick mest för sig själf och grubblade. Sysslorna skötte hon som förr, och hon var hela tiden mild och blid mot alla. På storförhöret lade folk märke till, att hon icke grät, utan med höjd panna och utan att darra på rösten svarade ja på prästens frågor. Och det tyckte folk var underligt. Ty Emma Pehrson brukade eljest taga allting så djupt. Och när hon gått fram första gången, gick hon efteråt hem och började, utan att någon bad henne därom, att lugnt hjälpa till med middagen. Hon var med om allting och gjorde allting ordentligt, men mostern tyckte ändå, att hon såg ut på ögonen, som om hon varit flere mil borta.

På eftermiddagen var hon ensam ute och gick på vägen, som går fram under de gamla pilarna djupt ner mellan två stenmurar. När man kommit fram genom dem, nådde man en punkt, från hvilken man fritt kunde se ut öfver hafvet, hvilket i aftonsolen som en mörkblå ring slöt sig utmed det låga, flacka landet. — —

I norra ändan af byn, hvilken, som bruket är på Öland, lång och smal sträckte sig på båda sidor om landsvägen, bodde en sjöman, som hette Knut. Af sin far hade han ärft en liten gård, och där bodde modern mest ensam, medan sonen var ute på färdvägar. Han hade varit borta i många år, och det sades, att när han sist reste, hade det skett

i sorg öfver, att han ej fått den flicka han tyckte om. Och det sades också, att den flickan var just Emmas moster, som nu blifvit madam Ingrid Olson. Ty de två hade på den tiden följts åt på dansestugorna och i höbärgningen, de hade gått samman om sommarkvällarna, när ledigheten från arbete förde ungdomen i byn ut på rolighet, och de hade brukat mötas ensamma när vintermörkret föll på, och ingen såg huru ömt de smektes utanför porten, där hennes föräldrar bodde.

Men så kom Olson och friade, medan Knut var borta. Och då gaf Ingrid honom sitt ja, därför att hon ej tordes annat. Ty hon lefde på den tiden, när barn i allt lydde sina föräldrar. Hon skref till Knut, och efter det brefvet hade han ej varit hemma mer än en gång på ett litet ryck, och när han då kom hem, gick han aldrig fram till byn, utan han höll till i en af grannbyarna, och där hade hans mor hälsat på honom. Gumman var gammal och skral, och ingen hade tänkt, att hon skulle kunna lefva, till dess att sonen kom igen. Men man sade också, att han hade haft andra skäl, hvarför han bott i den byn, och när han inte kom tillbaka, fanns där en öfvergifven flicka med ett barn som väntade på honom.

Det kan väl hända, att han varit något lättsinnig. Men han var ung och ståtlig, frisk och stark. Det låg en glädje öfver honom, när han var uppsluppen,

och en kraft, när han tog i med ett arbete, som alla tyckte om. Aldrig var han sniken eller trög. Alltid talade han gladt eller sjöng. Och det var det, som en gång hade gripit Ingrid så starkt. Men nu var han borta, och hon var gift. Om han tänkte på henne, det kunde hon inte veta, och det frågade hon heller aldrig om. Till det allra mesta hade hon glömt honom.

Men när de skulle skiljas, sved det i dem båda, och det kändes, som om ingenting på jorden kunde blifva som förr.

En vacker dag hade Olsons far kommit öfver till hennes föräldrar och friat för sin son, som skulle ha gården efter honom, när han en gång var död. Till dess skulle sonen bo gift hemma och sköta om gården. Det var gudskelof god plats, och gubben Olson själf började känna sig gammal.

Mellan de båda kontrahenternas föräldrar hade detta länge varit en afgjord sak. Men när nu frieriet på allvar framställdes för Ingrid, då måste sanningen fram. Hon tog mod till sig och talade vid modern, grät och bad, men det hjälpte inte. Modern svarade henne, att hon inte förstod sitt eget bästa, hvilket hennes föräldrar, som lefvat mycket längre, förstodo vida bättre. Inte var det värdt att gifta sig med den där, som inte hade något. Bara hon blefve gift med Olson och finge en gård att sköta om, så skulle hon nog glömma den andre. Och

så talade modern om, att när hon var ung, hade hon också haft ett sådant där tycke för en pojke, som tjänat i granngården, men hon var glad, att hon lydt sina föräldrar, för sen hade han slagit sig på att supa brännvin, gift var han också sedan flere år tillbaka, och hon hade själf varit i hans stuga och sett, hur de hade det. Och med hans hustru ville hon då rakt inte byta.

Men dottern hade ej velat gifva med sig. Hon sade, att det kan gå öfver för en, men det är inte sagdt, att det är lika så för en annan. Hon förklarade rent ut, att hon ville aldrig gifta sig med Olson. Det skulle aldrig ske. Förr ville hon gå i sjön. Hon grät och talade för sig och ville ej höra på modern.

Men då kom fadern till och sade henne, att om hon tredskades, kunde hon gå, hvart hon ville med sin juvel till fästman. Men till fadern var det inte värdt att hon kom. Inte en skilling skulle hon få hos honom, och då fick hon väl se, hur hon skulle få det med honom, som var bara pojken och inte hade något att lefva af.

Senare på kvällen kom modern och talade vackert vid henne, bad henne att inte göra sina gamla föräldrar sorg och sade, att allting nog skulle blifva bra.

Och hur det nu var, antingen hennes kärlek ej ägt så särdeles djupa rötter, eller det var en följd af vår naturs märkvärdiga förmåga att böja sig och

lämpa sig efter förhållanden, hvilka från början synas oss aldrig så vidriga, alltnog — det blef bra. Hon blef gift med Olson och födde honom barn. Några år senare voro hans föräldrar döda, och hon fick styra och ställa som hon ville i huset utan någon svärmoder, som ville ha ett ord med i laget. Hon var gift med den rikaste bonden i trakten. Hon hade fullt upp med allt hvad hon kunde önska sig, ett stort hus att styra och befalla öfver, ladugård med flera kor, än de hade haft hemma, tre pigor och fyra drängar i maten. En pojke hade hon också fått, som i sin tur kunde öfvertaga gården, när hennes man en gång i tiden föll ifrån, och Olson själf hade hon inte något ondt af. Han var en duktig bonde, som skötte sin gård bra. Han drack, när det så skulle vara, men sällan till öfvermått. Full var han egentligen aldrig. Det var, när höbärgningen var slutad, och ibland om julen. Men det kunde ingen säga något om. Det hade ju hvem som helst lof till.

Han var snarare liten än stor, gick en smula kutryggig, hade ett litet svart hufvud, en skarp näsa, ett par gråa, kloka — somliga sade listiga — ögon, små smala polisonger och en lång mun med ett föga förtroendeväckande uttryck. Hon hade haft litet svårt att vänja sig vid honom i början och under det första halfår, de voro gifta, hände det nog, att hon grät för sig själf utan någon anled-

ning, och att hon kom att tänka på, att hon egentligen borde ha haft en annan. Men hon hade mycket att göra, och det dagliga arbetet gaf henne föga tid att tänka på sig själf och sina egna tankar. Hon hade inga långa förmiddagar, då hon var ensam med sina egna tankar, inga aftnar, när hon kunde sitta vid ett piano och fantisera öfver sitt olyckliga öde.

Någon sommarkväll, när solen sken varmt öfver alfvaren, och hafvet utanför låg ljust och blått, långsamt vaggande in mot stranden, eller en kulen vinterafton, när hon en stund satt och hvilade sig och såg in i elden, där de torra riskvistarna sprakade under grytan eller kaffepannan, kunde det komma öfver henne ett slags beklämning, som hon ej ens ville efterforska orsaken till. Men den känslan skakade hon snart af sig, och ju äldre hon blef, dess mer sällan kände hon något dylikt. Att modern och fadern i sin tid hade haft rätt, det var hennes öfvertygelse. Ty så hade hon lärt af erfarenheten. Hon hade det bra på alla sätt, och det föll henne minst af allt in att betrakta sig som ett offerlamm.

Hon tog dagen, som den kom, och visste säkert, därför att hon såg det besannas alla dagar, att ingen människa får det, som hon vill, här i världen.

* * *

Det gick ett rykte i byn, att Knut skulle komma hem, och att han kom hem som en annan, än när han for. Pengar hade han samlat, påstods det, han var mest som en herrskapskarl nu, kunnig i allt, som fattigt folk ej får lära sig, karl för sin hatt och kapabel, om det så skulle vara, att köpa hvilket hemman som helst i hela socknen. För resten visste ingen, om han var sig lik eller inte, men alla hans vänner betraktade honom på förhand med misstro. Ty det var ju så troligt, att han skulle vara stormodig af sig. Med pengar blir ingen densamme, som han var, innan han hade några.

Snart visste hela byn, att han hade kommit. Det var en söndag på högsommaren, och man stod uppställd på kyrkbacken för att se på honom, när han gick till kyrkan. Han kom också snart gående, litet långsamt och släpande, klädd i en blå kavaj och en halsduk, som hängde i sjömansknut. Han hade en låg svart hatt och amerikanskt, tvärhugget helskägg. Allt ibland stannade han och såg sig omkring. När han kom upp på kyrkbacken, gick han fram till ett par af de yngre bönderna, som han kände, och kring dem skockade sig snart allt flere.

Man talade om vädret och årsväxten, om hur länge Knut varit borta, om utsikterna i Amerika, och om det var bättre där än här.

Knut förklarade, att det berodde på. För somliga blef det bättre, för andra sämre. Litet berodde det

på tur och litet på, hur pass man kunde arbeta. Men man lärde sig förstå världen på ett bättre sätt där. Åtminstone hade han gjort det.

Hvad han menade med det?

Ja, det blefve för långt att tala om. Men det var det, att ingen människa där var för mer än den andra, annat än när man var dugligare, skickligare eller förstod en sak bättre.

Nej, man medgaf, att han ej blifvit stormodig. Han talade vänligt med alla och mindes alla.

Knut stod och såg på, hur den ena mörkklädda gruppen efter den andra gick in genom kyrkogårdsmurens grind, vandrade fram öfver den sandade gången och försvann i den låga porten, som ledde in i kyrkan. Gummorna höllo näsduken hopvikt utmed psalmbokspermen och buro svarta hucklen af siden. De nego, när klockorna började ringa och gingo långsamt in genom den låga porten. Gubbarna lyfte sakta på hatten för klockorna, och när de kommo på tröskeln, stannade alla, togo af hattarna och ströko håret ur pannan.

Slutligen började orgeln i ett långt klagande preludium, och en psalm spelades upp. Dörrarna stängdes, och utanför dörrarna samlades en liten hop, som skulle gå in, när nästa psalm började.

Knut anmärkte, att de fått en ny orgel.

Jo, den var från Stockholm och hade kostat tre tusen kronor.

I detsamma kommo Olsons, både Ingrid och Emma, och stannade vid kyrkdörren. Knut gick fram och hälsade på Ingrid. Alla visste ju, att de varit bekanta och goda vänner. De båda skakade hand, och Ingrid önskade honom välkommen hem. Hon kände sig litet underlig till mods, och han sade heller ingenting. Han bara stod och såg på Emma, som med undrande ögon betraktade honom. Han såg, att hon var lik Ingrid, och han frågade:

»Är det din dotter, det?»

»Nej, det är min systers flicka, som har kommit till oss, när syster min dog. — Ja, hon är lik mig ändå», tillade hon.

Och en stund därefter:

»Hon heter Emma.»

»Du har det bra nu», sade han för att säga något.

»Ja, gudskelof, vi har hälsan allihop. Olson är hemma, för han skulle ut och titta på fölungarna ett tag.»

Han stod en stund och såg ned mot marken, medan han vred den ena foten fram och tillbaka i sanden. Han ville säga något skämtsamt, men kunde ej hitta något. I stället såg han på Emma igen, så att hon blef röd och vände bort ögonen.

»Jag får väl se inom till ert en af dagarne», sade han.

I detsamma slogos kyrkdörrarna upp och ut på

backen hördes tydligt sången: Allena gud i himmelrik. Han ville draga sig tillbaka, men Emma såg på honom, som om hon frågat, hvarför han icke ville gå in med.

»Jag går just aldrig i kyrkan», sade han, i det han tog farväl, och det kom en antydan af ett leende öfver hans drag. Hon såg på honom med ett par outsägligt förvånade ögon och följde med detsamma med mostern och de andra.

Hvad det var underligt. Att han inte gick med i kyrkan. Han såg inte ut, som om han hörde till dem, hvilka fördrefvo söndagsförmiddagen med att supa brännvin och spela kort. Hon grubblade på det under hela predikan, och när hon gick ut ur kyrkan, kände hon sig icke så glad som vanligt.

* * *

Knut besökte Ingrid strax därefter, och han träffade äfven då Emma. Hon satt inne i stugan och hörde på, medan han och Ingrid samtalade. Hon höll på att karda ull och hon vände icke ett ögonblick uppmärksamheten från hvad hon hade för händer. Men på minspelet i hennes ansikte såg Knut, att hon lyssnade till hvarje ord. Och det eggade honom att tala.

Han talade om, när han först kom till Amerika.

Han hade tagit hyra på ett skepp, så att öfverfarten kostade honom ingenting, och när han kom fram, hade han ej haft mycket att svänga sig med under den första tiden. Men slagit sig fram, det hade han, fast det varit svårt, och fast det bitit emot i början.

Men ju mera han märkte, hur Emma lyssnade på honom, desto lifligare började han att tala om sina egna intryck och minnen. Han fick en lust att bekänna kort, att dela med sig af sina tankar, att få någon, som förstod hvad han kände, när han kommit tillbaka till fosterjorden, och minnena från fordom samlade sig inom honom. Hvad han allra först hade känt sig tilltalad af ute i Amerika det var, att alla kallade honom för det engelska hr eller mr och att, hur uselt han än hade det, det icke föll någon in att komma och obedd kalla honom för du. Icke för att han var titelsjuk. Men ingen kunde veta här hemma, påstod han, hur det höjde arbetslusten, när ingen behöfde frukta, att hans födsel skulle sätta honom i en låg klass, som hvarken arbete eller duglighet annat än i vissa undantagsfall kunde lyfta honom ur. Och så lefde folk enklare. Om två människor ville gifta sig, behöfde de bara gå till en notarie och teckna under ett kontrakt, så voro de lagligen vigde vid hvarandra. Blefvo de icke lyckliga med hvarandra, så var det ingenting, som hindrade dem att skiljas

åt. Och det gaf icke, som folk påstod, anledning till flera äktenskapsbrott. Visst inte. Och om två människor höllo af hvarandra, men ej hade råd att sätta bo, så gingo de inte och väntade både kärlek och ungdom ur kroppen på sig för att först samla ihop till ett bo, utan de gifte sig med minsta möjliga, och sedan hjälptes de åt att draga till boet. De ogifta kvinnorna försörjde sig lika bra som männen och ofta med samma slags sysselsättningar. De bildade ej där två olika kaster, som inbördes trakasserade hvarandra, utan de uppfostrades i samma skola, lärde det samma och lärde därför först och främst att känna och förstå hvarandra.

»Men religionen? Hur är det med religionen?»

Ja, det talade man aldrig om. Det behöll hvar och en för sig själf. Knut hade känt massor af människor, men det var inte om många han kunde sagt, om de voro luteraner, metodister, katoliker eller öfverhufvud kristna. Han trodde för sin del, att de flesta människor i hjärtat icke hade någon bestämd religion, utan att det bara var vissa känslor, som de vant sig att kalla så, men som alldeles icke voro öfvernaturliga.

När Knut talat slut om detta, såg han, hur Emma betraktade honom med stora, klara ögon, som om hon velat utforska honom ända in till hjärterötterna. Han skulle velat fråga henne, hvad hon tänkte, men han kom sig icke för. Ty när hon såg på honom

på det sättet, hade han mest lust att stiga upp från stolen och gå bort och klappa hennes hår.

Sedan träffades de ofta, och alltid kommo de in på dessa ämnen om hvad han sett ute, och hur han kände sig till mods hemma bland alla dessa människor, af hvilka de allra flesta skulle dö i den öfvertygelsen, att sådan *deras* värld var, sådan var också världen.

För Emma var det, som om hon bott i en koja, alldeles kringhvärfd af skog, där hvarje skymt af utsikten var stängd, och så helt plötsligt någon komme och gjorde en uthuggning, så att hon såg en sträcka af himmel och af det haf, som svallade utanför. Helt nära där hon stod, varsnade hon blott något litet, men ju längre bort hon flyttade ögat, desto vidare blef synkretsen, desto friare svängde himmelen sin blåa hvalfbåge, desto större blef ytan af dansande vågor, och desto längre flögo hennes tankar, långt bortom de dansande vågorna och den hvälfda himmelen.

De träffades emellertid ofta, och deras samtal rörde sig om allt och ingenting. Hon började slutligen att fråga, och han svarade henne på allt, som han kunde svara på. Långsamt, stilla och fast växte deras förhållande ut, till dess det för henne rymde hela världen, hela den värld han talade om, blef den uthuggning i skogen, genom hvilken hon såg allt,

kände allt och anade allt — himmel, vågor, främmande kuster, nytt lif och nya människor.

Knut tänkte och grubblade mycket under denna tid, när han gjort klart för sig att han älskade Emma. Ty det var en sak, som plågade honom så, som han aldrig trott, att något sådant skulle kunna plåga honom. Han tänkte om och om igen den tanken, att ett barn fanns till, som hade rätt att kalla honom för far, och att han, om han gifte sig med Emma, satte henne kanske mot hennes vilja på en plats, till hvilken en annan hade företrädesrätt.

Men han kunde ej heller släppa kärleken till Emma. När hans första kärlek gått öfver bord, hade han tyckt, att nu kunde vågorna gärna få spola med sig hvad som helst. Och när han sedan var hemma, och denna olycksaliga förbindelse, som han nu nästan glömt, kom till stånd, då hade han heller inte tänkt så mycket öfver dylika saker. Ingen hade någonsin lärt honom bättre, och han hade tyckt som så, att bara han inte lät barnet lida nöd, så kunde ingen säga något om honom för det. Men nu tyckte han, att det kunde ej vara hjälpt med pengar. Det for ibland igenom honom som en hemsk, stickande känsla af rädsla, en ond aning, att hans forntid gömde ett spöke, som kunde skrämma alla goda andar på flykten. Emma var också så ömtålig i denna punkt, ty hon tog allting på sitt särskilda sätt.

Men han skulle tala om det för henne vid första bästa tillfälle, alldeles som han berättat så många andra episoder ur sitt lif. Hon skulle veta det, innan han sade henne något mer. Hon var också så olik alla flickor af sin klass. Han kände inte en enda annars, som skulle bry sig om den saken alls.

Men tala skulle han. Inte bedrägeri. Öppet skulle han åtminstone gå till väga.

Och så gingo dagarne, till dess att september månad stod för dörren, och det led på tiden. Ty till vintern måste han vara borta igen. Och ännu hade han ej i denna sak kunnat få ett ord öfver sina läppar.

* * *

Det var sista söndagen i augusti, när det var afton, och skymningen låg stillsam och tyst öfver haf och land. Emma och Knut gingo ensamma den smala vägen förbi kyrkmuren och nedåt sjön.

En enstaka fågel drillade här och där i någon af de små buskarne, hvilka som enstöringar slagit sig ned på den vida, sanka slätten, och öfver ett litet kärr till vänster låg som ett gråhvitt flor af kall, fuktig dimma. Hafvets tunga dån hördes stönande från stranden, mot hvilken de gingo, byns byggnader mot kyrktornet, som stack upp i midten, hade de lämnat bakom sig, och de stora fyrkantiga, in-

hägnade gårdarne stucko upp som stora mörka fläckar ibland de små, i rad liggande låga kojorna.

»Får jag ta dig i hand?» sade Knut om en stund, och hans röst lät så underligt tjock.

Emma räckte honom stillatigande sin, och så gingo de framåt en stund. Hon talade hela tiden och han hörde förströdt på, tänkte öfver, hvad han ville säga, och visste ej, om han skulle säga det.

Det var kyligt, och Emma drog handen till sig, emedan hon frös. Han tog den igen och förde den ned i sin rockficka, där han höll den fast.

Han kände sig retlig, det var en massa känslor som flögo igenom honom, allt var så rikt, så skönt, så varmt, och ändå kände han en oro, som gjorde honom rädd. Det var något som band hans tunga. Han skulle velat tysta Emma, som gick bredvid honom med små, hoppande steg och fritt såg upp i hans ansikte, medan hon pratade om allting. Han tyckte sig behöfva känna den stora tystnaden omkring sig för att få samla sina tankar. Och samtidigt tyckte han, att de redan voro kärestafolk, och han begrep inte, hvarför han gick här och plågade sig utan orsak.

Plötsligt spratt han till vid att Emma sade:

»Se dit nu i kärret. Se bara.»

Hennes röst lät på en gång drömmande och skämtsam.

»Hvad är det?»

»Jo, där ser jag min fästman.»

»Hur ser han ut då?»

Han gjorde lös sin hand och blef alldeles blek. Hon skrattade.

»Å, som en af de andra albuskarna.»

Då tog han henne i armen, så hårdt, att hon blef rädd.

»Hvad menar du?»

Hon såg förskrämd på honom, men drog sig icke undan.

»Jag menar ingenting alls. Hvad skulle jag mena?»

»Men om jag nu säger dig, att jag håller af dig?»

»Å, Knut.»

Hon var så vacker, när hon sade detta, att han velat kyssa henne, utan, att fråga om lof, och det var en ton i hennes röst, som han tyckte gaf eko i honom själf.

Hela hans kropp darrade, och han frågade om en stund:

»Nå, hvad svarar du?»

Hon såg bort, men det låg en mjuk färg öfver hela hennes ansikte, som Knut aldrig hade sett förr.

»Inte än. Inte nu, Knut. Inte nu.»

Han blef häftigare.

»Säg inte, att du inte har vetat det. Du kan inte annat än ha märkt det.»

»Ja. Ja. Men jag kan inte svara. Det kom så

tvärt. Om ett par dar. Låt mig tänka på det. Jag vet inte, om jag tycker om dig, så som jag ville.»

De hade vändt om och gingo åt byn till.

Knut kände sig lugn. Hvarje tanke på hans barn hade försvunnit. Han var så viss på sin lycka, att han tyckte sig kunna hoppa öfver det förflutna som ingenting. Han sköt undan hvarje tanke därpå. Inte var det värdt att komma med detta nu, innan hon ens gifvit ett svar. Och hand i hand kommo de förbi kyrkogårdsmuren igen, upp på stora landsvägen och fram till den stora, svarta porten, som ledde in till Olsons gård. Omkring dem föll skymningen allt tätare. Ur de små fönstren lyste här och där ett blekt ljus, som tindrade långt bort öfver den mörka, tomma slätten.

Emma tog honom i hand, innan hon gick in, och ingen af dem sade något. Men två dagar därefter visste hela byn och Knut också, att Emma och han voro fästfolk och skulle gifta sig, när vintern var förbi, och han kommit tillbaka från Amerika för att hämta henne.

* * *

Knut undrade om icke Emma ändå visste något om honom, fastän hon aldrig sagt det. Ty den där saken kände nog hela bygden till. Men så var icke förhållandet. Emma hade ett sådant väsen, att

man ej gärna talade till henne om det, som var dåligt, och därför hade hon aldrig hört någonting.

Men medan Knut gick och betänkte sig, så led tiden, och dagen nalkades, när han skulle fara tillbaka till skeppsbyggeriet, där han var anställd i New-York. Och dagen före afresan satt han inne hos Olsons och språkade med Emma. Och han hade ännu ingenting sagt.

Han tänkte att passa på, medan de voro ensamma, och han hade flere gånger ordet på tungan, men Emma hade så mycket att säga, så att han ej nändes afbryta henne. Och när han ändtligen trodde sig färdig att börja bekännelsen, kom madamen och afbröt dem.

Dagen därpå reste han, och för Emma började nu vintern. Först skulle höststormarna komma och svepa kallt fram öfver det flacka landet, sedan frosten, som tog bort grönskan, och sist skulle marken ligga hvit, så långt ögat kunde se, och snön och blåsten skulle stänga dem inne.

Det var långt till våren. Men hon sörjde ändå icke. Ty hon visste ju, att våren skulle komma, och med våren Knut. Och han skulle taga henne med sig, och den strimma af världen, han visat henne, skulle vidgas, så att hon kunde se fritt och klart.

Hon skulle komma bort med honom. Bort. Hvad det var underligt och lyckligt att tänka därpå.

En dag var hon ensam inne. Mostern var ute och såg till kreaturen. Genom fönstret såg hon ut på gården, hvilken på öländskt vis var byggd i en fyrkant, så att boningshuset låg längst in, uthusen vette åt bygatan, och inkörsporten var tagen tvärt igenom höladan. Det var klar höstluft därute. Två grisar lågo makligt i solskenet och läto maten sjunka, några sorgsna ankor försökte väta sina vingar i vattenpölarna omkring den stora hinken, hvars långa stång pekade snedt upp mot himmelen, och de tåliga, härdade gässen, som på den öländska alfvarens torra bete nästan fullständigt lyckats vänja sig af med behofvet af vatten, traskade snattrande om hvarandra, sträckte på halsarna och rotade ifrigt i marken efter föda. Ett par årsgamla fölungar försökte, så godt utrymmet tillät, att göra några lefnadslustiga hopp och skakade manarna omkring sina slankiga halsar.

Emma stod i fönstret och såg på allt detta, men vände slutligen blicken upp mot den lilla flik af blått, som syntes ofvan byggningarnas tak. Hon fick tårar i ögonen, som hon genast torkade bort. Ty det knarrade i gårdsporten, och öfver gården kom en gammal gumma fram mot kökstrappan.

Det var en torparehustru som Emma mycket väl kände. Hon hade tagit sin gamla sjuka mor till sig i huset. Men när säden, som kommunen gaf i fattighjälp, ej ville räcka till, kom hon som oftast

till Olsons och klagade sin nöd. Och då fick hon hjälp med ett och annat, potatis, bröd eller litet sill, allt som det kunde falla sig. Nu visste Emma, att mannen varit uppe i Stockholm på arbete under sommarmånaderna.

Gumman stannade inom dörren och hälsade med denna blandning af undfallenhet och förtrolighet, som den fattige visar gent emot den, »som bara är en bonde».

Emma nickade vänligt och frågade, om hon hört något från sin man.

»Nej, det är just det, att jag rakt inte har hört något från honom. Inte har han skrifvit, och inte har han skickat mig pengar.»

»Stig fram och sitt ner. Nej, stå inte där vid dörren. Har han inte skickat något?»

»Nej, nu är det fjorton da'r öfver tiden, när han brukar skicka, och jag har inte hört af honom med så mycket som ett ord. Inte ha vi något i huset, och så är det det, att en aldrig vet, hvad som kan ha händt honom.»

Hon satte sig ned på träsoffan och såg framför sig med en tung och trött blick, suckade och strök håret till rätta under hucklet.

»Å, inte har det händt honom något. Då hade han väl skrifvit. Hur är det med gamla mor? Det blir väl värst med henne.»

»Ja, det blir det förstås. För henne har han all-

tid varit så märkvärdigt snäll mot. Inte ett ord har han sagt om, att han fått min gamla mor i huset att föda och sörja för. Tänk, att sist han skref, så bad han mig, att om det var något, hon riktigt gärna ville ha, så skulle jag skaffa henne. En vet väl, hur andra bruka vara. Men hon ville inte ha annat än litet saffransbröd till kaffet, och det fick jag då köpa åt henne.»

Emma började taga fram litet mat åt gumman, både bröd, mjölk och till och med en bit fläsk. Historien om mannens vänlighet mot svärmodern hade rört henne. Ty det hörde ej till vanligheterna på landsbygden, att man visade godhet mot någon, som fattigvården understödde, antingen det nu var en svärmor eller någon annan, hvilken som helst.

Därpå tog hon fram kaffepannan, som stod på spiseln, och slog i en kopp kaffe.

»Drick en tår kaffe, mor.»

Torparhustrun gjorde för brukets skull ett par svaga försök till motstånd, men det syntes på hennes sätt att äta, att hon ej betraktade detta mål enbart som en förfriskning. Hon åt långsamt och först under tystnad. Sedan sade hon:

»Ja, och Emma, som skall gifta sig till våren. Och med en så,n karl se'n. Det är ledsamt nu förstås när fästman är borta.»

»Å, de här månaderna gå snart.»

»Ja, jag säger väl det, jag. Hon har inget nu,

för allt hvad hon har pratat, flickan i Hållby, om att hon skulle ha Knut Blomqvist, eller Bloom, som di nu kallar'n. Nu kan hon ha't, som hon har'et. När en släpper till sig åt en karl, så får en sitta där se'n med skammen.»

»Hvem talar I om, mor», sade Emma med låg röst.

Hon såg lugn ut, men hela rummet dansade för hennes ögon, spiseln och klockan och bordet och hustrun, som satt där. Dagern, som kom in genom fönstret, tyckte hon var svart.

»Om henne, som han har pojken med, vet jag. Dan efter karlar har hon alltid varit, och hvad karlarna kan få, det tar di, det vet en väl.»

Emma kände en brännande tomhet i bröstet, just på den punkt, som alltid dallrat af glädje, hvar gång hon förut tänkt på Knut. Som om hon gått i sömnen, tog hon och lade i ordning matvarorna, som hon skänkt hustrun. Det gjorde ondt i henne för hvarje sak hon tog i eller såg för sina ögon, alldeles som om den haft någon osynlig gemenskap med hela den stora sorg, som vältade sig öfver henne.

När hon tog adjö af hustrun, var det något i hennes ögon, som kom den gamla att spritta till.

»Jöss, jag har väl aldrig sagt något galet, vet jag.»

Emma rörde sig ej.

»Nej, visst inte.»

Hon stängde hårdt igen dörren och med båda händerna pressade mot hufvudet kastade hon sig i ett vildt behof efter att känna någon fysisk smärta handlöst mot väggen, och en våldsam, tårlös snyftning skakade alla hennes lemmar. Hon vred sig som i kramp, stönade af smärta, kramade händerna mot hvarandra, så att det knakade i knogarna och bröt slutligen ut i ett hvasst skrik, som skrämde henne själf. Det lät som om en annan skrikit. Hon störtade upp i ångest och såg sig omkring, tyckte att hon ej var ensam, och fick en frysande känsla af rädsla, som kom henne att hacka tänder.

»Henne, som han har pojken med, vet jag.»

Hon ryckte till sig en sjal, svepte den tätt omkring sig och störtade ut. Gick med snabba steg, medan det bultade i hennes hjärna, som om den velat sprängas, utan att veta hvart det bar, fram utmed landsvägen, som i en lång buktig linje följer östra kusten af ön. Hon vaknade upp vid, att hon stod och såg på en väderkvarn, som var i gång. De stora vingarna rörde sig med pinsam enformighet i en stor, långsam cirkel. Hon begrep ej, hvarför hon stod och såg på den. Mekaniskt lät hon ögat följa än en, än en annan af vingarna. Nu var den högt uppe i luften, nu vände den långsamt nedåt, och nu strök den nästan utmed marken.

Hon spratt till och gick vidare. Den brännande tomheten kom tillbaka, och med den följde en hemsk

ensamhetskänsla. Hon såg sig om och sprang, så som när hon var barn och sprang i mörkret, utan att veta hvarför hon var rädd, bara sprang, så att hon tappade andedräkten, så att hjärtat bultade, och tårarna voro nära att bryta fram. Hon tog af ifrån vägen och sprang rätt in öfver den öde alfvaren, men sprang ändå. Och den hemska rädslan följde henne. Hon var förföljd. Någon var bestämdt efter henne. Gud i himmelen! Hvarför sprang hon här ensam i mörkret ute på den skumma heden, som sträckte sig milsvidt bort? Hon frös, fast pannan var våt af svett. Hon skrek igen. Det var, som om starka händer bakifrån tryckt henne till marken, och segnande ned, brast hon i en häftig gråt. Det kändes, som om hon fått luft, som om hon ändtligen kunde draga andan igen, och hon grät länge med det heta ansiktet tryckt mot den kalla jorden.

* * *

Dagen därpå smög sig Emma ensam in i stugan. Hon gick fram till den gamla, gula byrån, öppnade klaffen och tog ut penna och bläck. Men när hon skulle sätta sig ned för att skrifva, skalf hon i hela kroppen, så att hon måste lägga pennan ifrån sig. Hon andades ut en stund och tog därefter papperet, lade det framför sig och skref långsamt med stora, stela bokstäfver:

»Det är tungt att skrifva det till dig. Men det får nu vara slut oss emellan. Du vet själf, att du har bedragit mig, och att det är en annan, som har rätt öfver dig. Kom icke tillbaka, ty det tjänar till ingenting. Kanske skulle jag kunna förlåta dig, men den stora kärlek, jag burit till dig, är borta, och den kan aldrig komma igen, jag må sedan tänka hur som helst.

Men att du kunde tiga med det, Knut. Att du kunde tiga, till dess det blef för sent. Aldrig skulle jag kunnat fästa mitt hjärta vid dig, om jag vetat, att jag gjorde en annan olycklig.

Nu säger jag dig farväl och sitter här ensam igen. Och det lär heller aldrig bli annorlunda för mig i världen.

Emma.»

Hon lade ihop brefvet och skref utanskriften, gick till det lilla postkontoret och lämnade in det. Men när hon gick tillbaka igen, såg hon ett ögonblick ut öfver hafvet, där höstdimman låg tung. Med en rysning lyfte hon upp klinkan på porten, gick in och stängde den efter sig. Det kom ett ihåligt ljud, när hon stängde igen den, och med en känsla af hopplös leda gick hon till sina sysslor.

Och den känslan förändrade sig ej. Den låg öfver hennes sinne, som den gråa dimman låg öfver sjön. — —

Efter fem veckor kom det bref från Amerika till jungfru Emma Pehrson. Det var från Knut.

Emma bar det hela dagen obrutet i fickan. På kvällen tog hon en lykta med sig och gick upp på vinden. Där satte hon sig på en af takbjälkarna och bröt brefvet.

När hon blef så lugn, att hon kunde se bokstäfverna, läste hon detta, som var skrifvet med klar och flytande stil, nästan så bra, som om skolmästaren hade skrifvit det:

»Jag vet väl, att jag ej har någon rätt att försvara mig för dig. Men ett vill jag ändå säga dig. Och det är det, att jag tänkte för hvar dag, som gick, att säga dig det. Och om jag inte sa' dig det, när jag friade, så var det därför, att min kärlek till dig var så stor, att då glömde jag allting annat. Och för hvar dag sköt jag upp med det sedan, tills det blef försent. Sista kvällen skulle jag just tala om det, när din moster kom in, och då fick jag det inte sagdt.

Jag vill inte ta mig själf i försvar med, att så många andra gjort som jag. Men om du håller af mig, så har du heller inte rätt att säga, som du gör. Ty man möter inte lyckan många gånger här i lifvet, och jag har nu alltid trott att om man håller af hvarandra, så är det inte för att plåga hvarandra, utan för att göra hvarandra lyckliga. Och om jag har brutit mot dig, så har du inte rätt, hör du, du

har inte rätt att stöta mig ifrån dig, när jag erkänner min orätt.

Tror du, att jag kände mig lycklig, när jag visste, hvad jag visste, och måste gå och tänka på det hela dagarna! Men vi träffades bara en vecka, och jag tänkte sedan, att det var lika bra, om jag skref det. Ty jag trodde, att om din kärlek till mig var sådan, som du sade, att den var, så kunde du heller inte hålla af mig mindre, om du fick veta att jag hade något på mitt samvete, som inte var rätt. Om jag inte varit så trygg på din kärlek, som jag var, då skulle jag väl hört mig för först. Men det tänkte jag aldrig på. För jag vet, att om en människa, som *inte är dålig,* gjort något ondt, så är det just därför, hon bäst behöfver en annan. Och nu ber jag dig, Emma, fast du skref så hårdt till mig, att tänka på det här en gång till och minnas det, att om jag har brutit mot dig i detta, så kan det göras godt igen. Men om du nu stöter mig bort, så kan *det* aldrig göras godt.

Och jag kan aldrig tro, att du fasthåller, hvad du skref. För då gör du oss båda olyckliga för hela lifvet.

Jag tänker alltid på dig både dag och natt och förblifver din vän

Knut Bloom.»

Emma lät brefvet sjunka och såg sig tyst omkring. Ljuset i lyktan flämtade för draget och kastade ett matt, darrande sken på det kvistiga golfvet, in under taksparrarna, upp mot tegelpannorna, på kistor, gamla kläder, en sönderskrufvad väfstol, som stod i ett hörn, och utför trappan med de smala, lutande trappstegen.

Hon skakade på hufvudet, och de små läpparna slöto sig fast mot hvarandra. Den första känslan af skrämsel hade vikit för länge sedan och lämnat plats för eller kanske rättare helt naturligt förbytts i en annan. Det var henne alldeles klart, utan att hon egentligen kunde säga hvarför, att hon icke *kunde* tillhöra Knut. Hon hade gifvit sig åt honom i den tanke, att hon för honom icke blott var, utan äfven varit den enda kvinna i världen. Ty hans ungdomskärlek till mostern hade hon omedvetet reducerat i sina tankar, till dess att den endast hade utseende af ett flyktigt tycke, som aldrig kunde hafva anspråk på att kallas för kärlek. Hon hade skjutit hela detta förhållande undan i sina tankar, så att hon aldrig sett det klart, sådant det var, och med äkta kvinnlig inkonsekvens kom hon aldrig på den tanken att använda samma metod med den andra, henne, som han verkligen aldrig älskat utan blott i sinnlig lusta fått barn med. Hon hade tänkt sig, att han liksom hon gått genom lifvet med en på förhand färdiggjord bild af den, han en gång skulle

komma att älska, och med en känsla af stolthet hade hon öfvertygat sig om, att han hos mostern aldrig älskat mer än det, hvari hon själf liknade mostern. När han sedan mötte henne själf, då var hon den enda, och för honom hade aldrig någon annan kvinna existerat. Hans kärlek var som en i åratal hopad skatt, hvilken han skänkt åt henne, och hon var lycklig däröfver.

Men nu. Nej. Hon kunde icke se honom igen. Den bild af lycka, hon under åratal drömt i hop, när hon under de milda sommaraftnarna såg ut öfver den färgrikt skiftande enformiga slätten med hveteåkrar och torr alfvar, med sammankrympta buskar och ljung, med de höga väderkvarnarna, som stodo i rad, och ut öfver hafvet, som fritt och blått vältade utanför, eller när hon en vinterkväll satt ensam och såg in i spiselelden, emedan hon hörde snöstormen gnissla i skorstenen — den bilden satt så fast i hennes själ, att hon ej kunde taga emot lyckan på annat sätt. Aldrig skulle hon tro på någon annan lycka. Aldrig. Utan den kunde hon vara, men skulle hon äga den, ville hon äga den fullt.

Hon kunde icke älska Knut efter detta. Hon tänkte igenom det med en pinsam noggrannhet, som stack i bröstet. Det skulle komma dagar och år, och hon skulle sörja sig till döds. Men hon kunde icke svara honom annat, än hvad hon redan sagt.

Hon gick in till sig och lade sig mekaniskt till sängs med brefvet under hufvudkudden. Hon låg i en vindskammare, och den ena af tjänsteflickorna, som om natten delade hennes rum, sof redan med jämna, hörbara andetag. Emma kunde icke sofva. Hon vred sig otåligt i bädden och en kallsvett betäckte alla hennes lemmar. Hon steg upp och gick på de bara fötterna fram och tillbaka i rummet, till dess att hon frös i hela kroppen. Då svepte hon en sjal omkring sig, tog ett ljus i handen och smög sakta utför trapporna.

Det låg ingen i stugan. Hon tog ned nyckeln, som låg ofvanför dörrpanelen, vred sakta om låset och steg in. Därpå tog hon ut ett brefpapper, lade det på bordet och skref:

»Det är bäst, att det blir, som det är. Jag kan inte svara på annat sätt. Det får vara slut oss emellan, och nu får jag också säga dig farväl.

Emma.»

Därpå lackade hon i hop brefvet, skref utanskriften, tog det med sig och gick med ljuset i hand samma väg, som hon kommit.

Ingen hade hört henne, och när hon kommit i sin säng igen, somnade hon tungt och drömde, att hon bars genom luften af osynliga händer, långt bort öfver marker och berg. Hon hissnade vid

färden och höll andan, till dess att hon med ens kände sig utan fotfäste, föll och darrande af rädsla spratt upp ur sömnen med ett skrik.

Det var dager, och den andra flickan hade just stigit upp.

»Hvad var det?»

»Det var bara något, jag drömde.»

Hon slöt ögonen igen och kröp i hop i bädden. Ty hon fruktade arbetsdagen, bakom hvilken hon icke ögnade en enda timme af helg.

* * *

Psalmen hade förklingat, och prästen stod för altaret och läste med torr, entonig stämma textens ord:

»Kommen till mig, I alle, som arbeten och ären betungade, och jag vill vederkvicka eder. Tagen på eder mitt ok och lärer af mig, ty jag är mild och ödmjuk af hjärtat, och I skolen finna ro till edra själar. Ty mitt ok är lustigt och min börda är lätt.»

Emma satt midt i en bänk bredvid mostern och hörde på prästens ord. Mest brukade hon sitta och tänka på annat i kyrkan, och sedan hon lärt att känna Knut, hade hon alltid haft så underliga tankar, när hon var där. Hon hade tyckt, att hon behöfde ej allt detta för att lefva sitt lif och

dö sin död, när den en gång kom. Ibland hade hon stannat hemma. Ty hon behöfde ingenting, så länge hon var lycklig.

Men i dag kände hon det annorlunda. Med ett slags bitter vällust insög hon hvarje prästens ord om det ok, som lifvet lägger på hvarje människa.

»Ty I veten, mine åhörare, I veten det alla af egen daglig och stundlig erfarenhet, att den värld, dit vi alla i synd födas, där vi i synd lefva, och från hvilken vi af all vår själ och alla våra krafter skola bemöda oss att andligen dö, den är icke något glädjens tempel. Det är en jämmerdal. Det är icke för intet, som den heliga skrift begagnar detta uttryck. Men, mine åhörare, det finnes två slags ok. Ty alla träla vi under oket. Men det ena är världens ok, och de som tjäna världen, om dem säger Herren visserligen icke, att deras ok är lustigt och deras börda lätt. Ty för dem är beredt det rum, där deras matk icke dör och elden icke utsläckes.

Men, mina vänner, det finnes ett annat ok, och den, som frivilligt ikläder sig detta, från honom faller det ok, som är världens. Och han är fri. Ty det ok, han har tagit, det har han tagit af egen fri vilja, och det oket är Herrens Jesu eget ok. Och om detta ok är det, som Herren säger: »Mitt ok är lustigt, och min börda är lätt.»

Ned i hennes sinne sänkte sig orden som sädes-

korn i nyplöjd och grobar åker. Var det icke ett ok, hon hade tagit på sig? Men kunde det vara Jesu ok, som prästen talade om? Var detta icke det bittraste, det tyngsta, hon upplefvat?

Med spändt allvar lyssnade hon vidare.

Och prästen talade om himmelen. »Ty hvarför var det, som Jesu ok var lustigt och hans börda lätt? Först därför att det var Jesu ok, därför att det var hans milda hand, som lade det på våra skuldror. Men först och sist var det lustigt och lätt, därför att den plåga, vi här hafva, är intet mot den fröjd, som en gång väntar oss ofvanefter. I barnslig gensträfvighet mot faderns vilja knota vi kanske öfver detta ok och klaga i fåvitskhet öfver lidandet, som dock blott är en ringa ting, när det öppnar oss vägen till det sälla land, där alla sorger tystna, och all klagan förstummas för den eviga fröjdens harpotoner. Och salige äro de, som icke förtröttas, salige de, som med undergifvet sinne bära — icke världens ok — utan det ok, som Herren pålägger. Salige äro de, som Herren finner väntande, när han kommer. Saliga i evighet. Amen.»

En suck som af lättnad spred sig öfver hela församlingen, ett buller af alla dessa människor, som på en gång af bekvämlighet ändrade plats, ljud af näsor, som putsades, af halfhöga hviskningar. Här och där ett ansikte, som förstulet böjde sig öfver näsduken eller handen och nyfiket såg ut öfver

mängden af böjda hufvuden. Och uppe från predikstolen ljöd åter prästens röst, dämpad, torr, förändrad och likgiltig, så att den nästan blef oigenkännlig:

»Lofvad vare Gud och välsignad i evighet.»

Det lät nästan som en belåten tacksägelse för att man ändtligen kommit så långt. Men för Emma betydde allt, som nu sades, om ordet och de heliga sakramenten, om konungen och det kungliga husets anförvandter, om riksstyrelsen och Guds faderliga försorg, lysningsformeln, efter sitt allvisa råd hädankalla, Fader vår, psalmen och välsignelsen — allt detta betydde för henne ingenting.

Med all sin kraft hade hon hakat sig fast vid denna tanken: Var det ok, hon tagit på sig, af gudi, eller var det icke? Och med en känsla af bedöfvande ro lät hon sina tunga sorger hvila i den tanken, att hon var satt här på jorden för att lida, och att en gång skulle himmelens portar öppnas för henne, och hon skulle blifva salig, evigt salig. Hon blundade och ryste af att tänka själfva ordet om och om igen. Och för hennes tanke visade sig i minnet hela hennes enformiga barndomslif, hoppet om att vinna den lycka, som hon med plågsam styrka bemödade sig att kalla världens, hon såg den öde heden, där hon legat i gråt under den första förfärliga kvällen, hon såg sitt kommande, af ingen glädjedag afbrutna hvardagslif, och hon lät orgelns

toner vagga sig till ro, medan hon slöt ögonen och hörde sitt hjärtas oroliga rop efter lycka försvinna i drömmen om en obestämd härlighet, hvilken strålade för hennes syn, som när solens rödglänsande aftonskimmer dallrar öfver alfvarens korta gräs och yfviga ljung.

När gudstjänsten var slut, följde hon mostern hem, hjälpte henne i huset med allt som förelåg, och när kvällen kom, somnade hon in, trött af att arbeta, trött af att tänka, och omedvetet glad, att hon hittat om också ett svagt ljus i det mörker, som saknade dagens klara sol.

* * *

Mostern hade naturligtvis liksom alla andra mycket väl reda på Knuts forna kärlekshistoria, och hade Emma i det fallet varit lik andra flickor af hennes klass, så skulle hon för länge sedan hafva vidrört saken och försökt att tala henne till rätta. Ty hon tyckte som så, att hvad som en gång skett, stod icke att hjälpa, och ville flickan inte hålla af honom, sådan han var, så fick hon låta bli. Inte kunde hela världen bli full af änglakarlar, bara därför att en jänta ville ha dem på det sättet. Men när hon nu visste om brefvet, som hade kommit, och så inte ett ögonblick såg flickan glad och inte heller hörde henne säga ett enda ord, mer än hvad

som var strängt nödvändigt, då blef hon i sitt hederliga och förståndiga bondhjärta ryss rasande, och en vacker dag passade hon på och frågade Emma, hvad i Herrans namn som gick åt henne.

Moster var liten och tunn och hade små gråa, kloka ögon, som nog kunde se ett och annat, när det gällde. Och nu var hela hennes lilla kropp i uppror.

»Hvad är det åt dig, barn? Hvad i Herrans namn går det åt dig? Är det fason te gå och se ut om dagarna här, som du gör?»

Emma svarade inte, utan satte sig i stället så långt bort hon kunde komma.

»Hvad är det åt dig, barn? Har det händt något ledsamt?»

»Det händer mycket, när en minst tror.»

»Är det något med Knut? Han är väl aldrig sjuk? Du har inte sagt ett ord om det.»

Emma såg upp.

»Ja, det är så godt I får veta det, moster. Mellan oss är det slut, och det kan aldrig bli godt igen.»

Madam Olson märkte, att här fick hon till en början lof att ta i med lämpor. Det dög ej att fara våldsamt fram.

»Du har väl hört något om barnet och det där, kan jag tro», sade hon litet lågmäldt, men lugnt.

Emma nickade.

»Tala inte om det där», sade hon häftigt, »jag vet alltihop. Jag tål inte tänka på't längre.»

Men då blef madam Olson het om öronen, hon tog en slef, som hon höll i hand, och dängde den i bordet, så det skrällde i hela huset.

»Hvad kommer det dig vid», tog hon till. »Ja, om det hade skett efteråt, då hade det kunnat något så vara. Men nu när det gått så många år, och den där gamla historien ä' glömd för länge i världen se'n, så kommer du och ställer te ett elände, som om han gjort allt ondt, som tänkas kan. Du är så fin af dig, du, kan jag tänka, för att du alltid fått göra som du vill, och ingen har kunnat rå på dig, när du satt dig något i hufvet. Men nu ska det vara slut, säger jag. Tror du, att jag vill stå och säga åt Olson, att du går och bär dig åt som en vettvilling nu, när en ändtligen kan få dig bra och ordentligt gift. Jag, som har fått honom te ta dig i huset och låta dig vara, som om du hade varit vårt eget barn. Nej, det ska ta mig fan bli slut, att du den här gången får som du vill. Tror du, att en alltid får den en vill. Nej, smaka på det du, ska du få se. Ja, det förstås, det går det med, fast man inte tror det i ungdomen. Men när en är så lycklig och får den, en tycker om, då skulle en väl vara galen, om en bär sig åt som du gör nu. Hvad tänker du ta dig te? Tänker du stanna här kanske, tills du blir en gammal käring?»

Emma reste sig.

»I ska inte behöfva ha något ondt af mig. Jag kan ta mig plats.»

»Pu-u-uh! Ta dig plats. Jag orkar inte höra på dig. Och så kanske vi ska ha det på oss, att vi inte vill fö' dig en gång. Kom inte med det där. Du är väl inte en torparetös heller, vet jag.»

Men då tog Emma bladet från munnen och talade ut om saken så lugnt, så kallt, så hårdt och så obevekligt, att mostern blef nästan rädd. Hon sade, att hon kunde inte tvinga sig själf, och då kunde ingen annan människa i hela världen göra det heller. Hon visste nog, hvad mostern hade gjort för henne, och det skulle hon aldrig glömma. Men hon visste också, att i den här saken skulle hon rå sig själf, och ville de tvinga henne med våld, så kunde hon gå sin väg lika godt tvärt, och ville de stänga henne inne, så kunde hon säga nej vid altaret. Och för resten så, hurudan Knut nu än var, men inte var han den karl, som tog en flicka mot hennes vilja.

Därmed gick Emma ut ur rummet, och de talade ej vidare om saken.

Men mostern funderade en stund, och ett ögonblick rann det henne i hågen, hur hon haft det själf, just för samma mans skull. Men så bet hon ihop tänderna i förbittring, när hon erinrade sig allt prat, som skulle komma ut i bygden för det här. Och

det harmade henne, när hon tänkte på, hur mycket de redan kostat på jäntan, att de skulle ha gjort det för rakt ingenting och kanske till slut få lof att behålla henne hemma för jämnan.

Efter detta förgick ett halft år, och då kom det ryktet ut i byn, att Emma skulle gifta sig med rike Lars Ersons son, Johan Erson, och att gubben skulle sitta på undantag hos barnen på gamla dagar. Hur det hade gått till, det kunde ingen säga. Somliga sade, att flickan hade låtit locka sig af, att hon skulle bli en förmögen bondhustru, gudbevars, somliga, att mostern hade tvingat henne, och somliga (men de voro icke många, som sade så), att hon gjorde det af sorg, därför att det vore henne likgiltigt nu, hvad i världen som blef af henne, då hon ej fick honom, som hon en gång hållit af.

Och till sist fanns det några, som påstodo, att det var alla dessa orsaker, som samverkade.

Säkert är, att Emma var sig icke lik längre. Hon hade haft ett mildt, lugnt leende, som alldeles hade försvunnit. När hon nu log, fick hon ett hårdt drag omkring munnen, och det kom en tillsats af hån i löjet. Hon såg ej gärna på folk så vänligt och godt, som hon förr hade gjort, utan slöt sig alldeles för sig själf. Och när hon gick var det icke med samma spänstiga, fasta gång.

Nej, hon hade blifvit förändrad.

Så särdeles stort motstånd hade hon aldrig gjort,

när mostern föreslog henne, att hon skulle taga honom, Johan Erson. Först skakade hon bara på hufvudet och sade tvärt nej. Men då började madam Olson att tala, och hon talade länge och väl om, att man skall gifta sig någon gång här i världen, för att eljest kommer man aldrig till någon riktig lycka, att om man får en bra karl och ett godt hus att styra med, så har man ingenting att låta illa för, att Johan Erson var en så hederlig och bra karl, hon kunde önska sig, och att om hon längre gick och vrakade allt, som bjöds henne, så kunde hon hitta på att få gå ogift i alla sina da'r. De sa' om Johan Erson förstås, att han var snål och hård mot sitt folk. Men di pratar så mycket, och en ska aldrig tro hälften af, hvad folk säger. För då blir en lurad, och för resten så finns det då ingen människa, som inte har sina fel.

Och hur det var, hade Emma sagt ja. Men hon blef både kall och varm efteråt, och hon hade förbehållit sig att inte behöfva se honom förrän vid bröllopet.

Och nu skall bröllopet stå till våren.

Johan Erson hade man allt både ett och annat att säga om. Abcd hade han litet reda på, men »Fader vår» kunde han inte alls, sade folk, och man hade alla möjliga historier om, hur han förfört flickor, slagit sina djur fördärfvade, och hur snål han var, när det var han, som skulle mäta ut säden till

fattighjälp. Ett inhysesfolk påstod, di, att han, när arrendetiden var utlupen, hade rifvit ner stugan för, medan hustrun låg i barnsnöd, så att hon hade fått föda ute på bara marken. Och det lade de fattiga till, att en bonde han är då som en varg mot den fattige. För kan han ta något ifrån honom, så gör han. Det är ingen, som tror, hur dana di kan vara.

Johan Erson var icke tåld i trakten, det var ett faktum. En klok karl var han, men hård och svår att handskas med. Det var en lycka, att han icke drack. Men det sade folk kom af, att han inte hade humör till att göra sig glad en gång.

Men hur det nu var, så skulle han gifta sig med Emma Pehrson, hon hade sagt ja, och en vacker morgon kom han körande från grannbyn, där han bodde, med följe och allt för att hålla bröllop hos Olsons, som voro i föräldrars ställe och ville ställa till bröllopet.

Och det blef ätet och drucket, bruden kom ut med krona och krans och den hvita slöjan kastad öfver det hårdt uppfästade håret. Hennes ögon voro litet röda, och hyn var blek, men det gjorde ingenting. Så är det mest med alla brudar, sade madam Olson, och hon borde väl veta det, som var gammal och förståndig. Vacker var bruden åtminstone, det är säkert, fast i höfterna och smal om lifvet, med en barm så frisk och fyllig och små, ovanligt små fötter, stuckna i fina stadsskor

af blankläder och med resårer. Brudgummen såg på henne också och sade en kvickhet åt en af de närstående, medan hans klipska ögon lyste, och munnen log ett bredt löje.

Och i rörelse satte sig följet upp öfver kyrkbacken och in i kyrkan, medan klockorna klungo, och orgeln därinne sände sina klagande toner ut i hvalfven. När bruden tog brudgummens hand framme vid altaret, skalf hon till, som om hon fått slag. Och när hon svarade ja, gjorde hon det med en blick, som kom prästen att slå ned sina ögon, liksom om han skämts för att viga dem. Men hon stod upprätt och rak, och hvar och en i hela kyrkan kunde höra, hur hon svarade ja. Det var intet tvifvel om, att hon inte var vigd, och sedan kom välsignelsen medan brudparet böjde sina hufvuden, gummorna gräto, och gubbarna harsklade sig. Och när psalmen var slut, gingo alla hem igen, och där var ett stort gille, som varade ända till kvällen. Och när kvällen kom, dansade de kronan af bruden, och kronan fick Stina i Vestergården, hon som var så sprittande glad, och som hela sitt lif flugit fram som ett yrväder, både när hon gick till prästen, och när hon lekte käresta med gossarna. Och när kronan var afdansad, tog Johan sin brud och lyfte henne själf upp i vagnen. Han hade druckit både brännvin och vin, och han var glad och sjöng. Och så foro de af gården, medan alla ropade hurra,

och Kalle smällde af en pistol, och de viftade med hattarne, och gårdshunden satte svansen mellan benen och tjöt.

Det sade folket var ett dåligt förebud. Ty det betyder lik. Men när vagnen kommit ut i mörkret på landsvägen, då gömde bruden ansiktet mellan sina händer och snyftade utan att få fram en enda tår.

* * *

Nu var Emma gift, och det fanns ingen, som märkte, att inte allt var, som det skulle vara, hur mycket de också gjorde sig till för att få veta något. Ty Emma sade icke till någon, hur hon hade det, och hon affärdade helt kort alla, som försökte sig på med att fråga.

Hon hade det bra, det var ingen fråga om det. Och hennes man var den enda, som ibland undrade, hvad hustrun gick och tänkte på. Han var stundom nästan rädd för denna kvinna, som lugnt och tyst lydde honom i allt, men hos hvilken han anade en egen vilja, som när den en gång reste sig, skulle visa sig vara starkare än hans.

Det var ju klart att Emma i början hade mycket att styra och ställa med. Och drygt arbete skingrar tankarna. Men under allt, som dagligen upptog henne, kände hon inom sig som en växande plåga. Den kunde tystas ner, läggas åsido, glömmas bort,

men den kom ständigt igen. Och när den då kom, var den starkare än förr och växte till en oro, som jäktade och plågade henne, en oro, som blef till ett gissel. Ty den höll hennes själs spänstighet uppe och tillät henne aldrig att vänja sig vid och växa fast i det lif, hon förde. Ett hemskt minne förföljde henne.

Första morgonen, när mannen hade gått ut och hon stigit upp, satt hon länge stilla på sängkanten, och en rodnad af brännande blygsel täckte hennes kinder. Hon såg ned på sina lemmar, och hon klädde sig med feberbrådska. Fick ett oemotståndligt behof att skyla sin oskärade kropp, att skyla den för sina egna ögon, så att de icke måtte se något af den skam, hvilken hon visste om, hon och ingen annan. Ty alla andra tyckte ju, att hon var denna mannens äkta maka och en hederlig kvinna.

När hon kom fram till spegeln för att kamma sig, såg hon på ena sidan om halsen en stor blekröd fläck. Hon rodnade häftigt och knäppte ängsligt ihop klädningslifvet ända upp till halsen. Och hon stod länge stilla framför spegeln och kämpade med alla de tankar, som stego och sjönko inom henne.

Hon, hans maka? Hon hederlig? Hon?

När hon kom ut i köket, tyckte hon, att tjänstefolket betraktade henne med förolämpande blickar. Hon gick ut på gården, tittade in i ladugården, såg

på trädgården, potatislandet, krusbärsbuskarna, kålplantorna, gick ut genom gårdsporten och såg utåt bygatan, där byggnaderna lågo i en lång enformig rad med röda väggar och gråsvarta portar, alldeles som hemma. Midt emot på en backe var en väderkvarn i gång. De stora vingarne rörde sig i en stor, långsam cirkel. Ett pinsamt minne vaknade inom henne, och hon kunde ej taga sina ögon från kvarnvingarna. Mekaniskt lät hon ögat följa än en, än en annan af vingarna. Nu var den högt uppe i luften, nu vände den långsamt nedåt, nu strök den nästan utmed marken.

Hon tyckte, att hon var borta hos främmande, där hon icke trifdes, och hon såg med likgiltig blick på allt detta, som icke angick henne.

Frampå förmiddagen kom brudskaran dit, och festligheterna fortsattes.

Minnet af denna dag var hennes största plåga, och hon fruktade det. — —

Emma förstod sig icke själf. Hon hade börjat att tänka på Knut. Knut, som hon så länge trott vara som död för sig. Knut, som hon glömt, som hon stött ifrån sig. Hon tänkte på honom, hon drömde om honom. En natt hade hon drömt, att hans hufvud låg på kudden bredvid hennes, och hon fick lof att bita i täcket för att icke skrika till när hon såg, att det var en annan.

Knut hade plötsligt blifvit lefvande för henne

igen. Hon såg honom i allt, hvad hon företog sig, den minsta småsak kunde erinra henne om honom, och på alla sina vägar tyckte hon sig skola komma att se hans fotspår. Hon längtade icke efter honom, och hon skulle för intet pris i världen velat se honom igen. Men hennes lönligaste tankar voro hans, och när hon tänkte på sitt äktenskap, fick hon en ängslig känsla af, att hon bestulit honom.

Stina i Vestergården, som hade varit hennes brudtärna och hennes enda egentliga väninna, alltifrån det de tillsammans gingo fram för prästen, kom en dag och besökte henne. Då hade Emma redan varit gift en hel månad.

Stina var som ett gladt barn, full af skälmstycken, glädje och lustighet, liflig som en kattunge och munter som en kvittrande fågel. Hon tog Emma med sig in i kammaren, och där började pratet.

Stina tyckte, att det måtte vara alldeles märkvärdigt att vara gift. Hon tog väninnan om halsen, kysste henne och snurrade om med henne, tills dess att Emma blef alldeles andfådd.

»Hur är det med dig nu? Hur är det med dig? Tala om för mig, hur det är att vara gift. Hur är det, du? Är det mycket underligt?»

Emma såg alldeles lugn ut och svarade blott:

»Åh, det får du tids nog veta.»

»Ja, tror du inte jag vet? Ja, jag kan åtminstone tänka mig, ser du. När jag var fästmö åt Jonsson,

ja, vet du, när han kom, och jag fick se honom, så for det till så underligt i bröstet på mig, och jag fick lof att se åt ett annat håll. Men när han s'en kom och tog mig om lifvet, så var det rakt så, att jag kände, hur blodet stockade sig vid hjärtat . . . precis här . . .»

Hon rörde vid en viss punkt på klädningslifvet.

»Och när han då ville kyssa mig, då kunde jag inte hindra honom, om jag aldrig så gärna velat, och han kysste mig, vet du, så jag kunnat dansa. Så glad var jag. Men det är slut det nu. Hå-hå-ja-ja. Han blef mig otrogen, den fulingen, och nu är han gift med sin juvel. Men hvad gör det mig? Vänta ska du få se, snart kommer min tid.»

»Håller du på att få fästman nu igen?» sade Emma och smålog.

»Nu igen?»

Hon satte på sig en förtretad min.

»Ja, kan jag rå för det? Var det jag, som slog upp med honom? Kanske jag skall gå enstöring hela mitt lif för hans skull. Nej tack.»

Hon tog af sig sjaletten och rörde med fingrarna i håret.

»Men hvad går åt dig, Emma? Hvad tänker du på? Du ser ju ut som om någon riktig olycka händt dig. Hvad är det? Säg mig. Jag ska inte säga det till nå'n människa i hela världen.»

Emma hade blifvit allvarsam. Hon kunde inte

behärska sig längre; hon behöfde någon att tala med, någon, som kunde höra henne. Hon visste, att den andra egentligen icke skulle förstå henne, men hon kunde icke hjälpa det. Med ansträngning, lågt, men tydligt, sade hon:

»Jag är gränslöst olycklig. Du vet inte. Du kan inte veta.»

Och med en snyftning föll hon framstupa öfver fällbordet.

Den andra reste sig och gick fram till henne, talade tafatt och godhjärtadt som ett barn, hvilket vill trösta en fullvuxen:

»Lilla Emma. Kära du, säg mig hvad det är.»

När Emma blef lugnare, började hon berätta, först afbrutet och häftigt, sedan lugnare. Och ju längre hon talade, dess lättare kände hon sig. Det var, som om hon icke längre bure på bördan ensam. Det var, som om hon hade ett stöd och så blef allt henne klart, tydligt, hemskt tydligt, tyckte hon. Och när väninnan hade gått, kände hon sig så lugn, som hon icke gjort på länge.

Men hon förstod, att hon gjort orätt, när hon stötte Knut ifrån sig. Ty det är alltid våra egna brister, som lära oss öfverseende med andras. Och nu hade hon ett utmärkt tillfälle att tänka sig in i, hvad det ville säga att lefva tillsammans med någon utan kärlek. Hvad hade Knut gjort? Han hade,

när han var fri, kastat sig in i en förbindelse, som han sedan skulle velat gifva allt för att blifva fri ifrån.

Och hvad hade hon själf gjort? Hon hade kallt och öfverlagdt, trots sin kärlek till Knut, först visat honom ifrån sig. Och sedan, fast hon ännu älskade honom, hade hon tagit en annan man, som hon dagligen lefde tillsammans med, hon var denne mans äkta hustru, fastän alla hennes tankar vände sig omkring Knut. Hon åt hans bröd, härskade i hans hus, var rik, aktad och ärad af alla. Det knep emot för hennes stolthet, men hon måste erkänna för sig själf, att hon hade *felat på samma sätt.* Endast mycket värre, mycket skamligare. Hvad hon begått, var ett brott, som brännmärkte henne. Och med den sega benägenhet till självplågeri, som finnes hos en sådan natur som hennes, gjorde hon redan på förhand klart för sig, att om hon en gång blef fri, så skulle hon dock aldrig kunna tillhöra Knut.

Äfven om han förlät henne. Hon skulle aldrig samtycka till det. Aldrig.

Med mannen talade hon efter detta mindre än någonsin. Men ju längre tiden led, dess mer mognade hennes orediga tankar till ett beslut. Hennes oro samlade sig som ett skri om hjälp, och hjälpen var icke längre så långt borta. Den var möjlig att

nå, den var icke längre något, som hon ej ens tänkte sig.

Hon ville gå från alltihop, gå långt bort. Hon visste bara inte, hur det skulle gå till, hur det skulle kunna vara möjligt. När hon gick i kyrkan, kände hon sig ibland lugnare, och hon böjde sitt hufvud i tanken på, hvad hon hört prästen tala om på den söndagen, som nu syntes henne ligga så långt, långt tillbaka i tiden. Men hon kunde ej slå sig till ro med denna tanke. Inom henne föddes en trotsighet, som hon tyckte innebar fröet till något godt. Att böja sig kan vara godt och väl. Men det kan också vara döden och värre än döden.

Och hon ville ej böja sig under detta. Detta onda hade ej Gud pålagt henne. Det hade hon ådragit sig själf. Hon ville bort, bort. Långsamt föddes en plan i hennes hufvud. Men hon förtrodde den till ingen. Ty fanns det väl någon, som ej skulle ha afrådt henne? Hon teg, och när hon en afton gick ensam öfver de kala fälten, där icke ett träd höjde sig, där de låga stenmurarna stängde för åkrarna, och där på andra sidan den torra slätten sträckte sig gränslös och vid, då kände hon sig stark, därför att hon var ensam om detta, och därför att ingen anade hennes tankar. Och hon tyckte, att hennes styrka låg i tystnaden.

Men månader förgingo. Hon liksom gick och väntade. Så kom en kväll i september den första

frosten, men den förgick genast och dagen därpå var luften mild som förut.

Då blef hon rädd. Vintern, den långa vintern. Hon visste, att hon skulle aldrig stå ut med den, och med darrande hjärta kände hon, att stunden var kommen.

En morgon sade hon till sin man, att hon tänkte gå till mostern. Med detsamma kunde hon fråga efter pengarna till utstyrseln, som morbrodern lofvat henne, men som de icke fått. Det var väl en tusen kronor bortåt.

Mannen såg litet förvånad ut, men sade ingenting.

Ja, det var ju klart, att hon fick.

Så gaf hon sig i väg, valde en stig öfver åkrarna, som genade, så att det inte blef mera än en half mil.

Septembersolen föll frisk och klar i glittrande strålar öfver den brunskiftade torra marken, ljungen stod med halfvissnade blommor, mellan hvilka några friska, som glömt sig kvar, tittade fram, och på fälten var säden afmejad. Här och där hade plogen redan gått fram och kastat upp ny mylla till det nya årets nya skörd.

Emma gick tyst och lugnt vägen framåt. Ibland stannade hon och måste hämta andan, när hon tänkte på, i hvilket ärende hon var ute. Dessa penningar, som hon gick att hämta, de voro räddnings-

medlen. De voro hennes, ärligen och säkert hennes. Hon hade rätt att taga dem för att kunna bli fri. Ibland såg hon ut åt sjön till, där det blåa bältet löpte rundt om den buktiga kusten. Och då kände hon som om något varmt strömmat genom hennes bröst och tryckt emot hjärtat, och på samma gång skymdes ögonen af tårar.

Men hela vägen plågade hon sig med ängslan öfver, att hon kanske ej skulle få pengarne. Hon gjorde upp hela historier för sig själf om möjligheter, som kunde inträffa, och hon tyckte, att hvar och en borde se på henne, hvarför hon kom, ana hennes tankar. Att hon gick vidare, berodde nu knappast på ett beslut. Det var därför att hon tagit första steget och ej ville vända om, därför att hon ville framåt, därför att hon ej hann, ej ville, ej kunde tänka, förr än hon stod hemma utanför den gamla kyrkan och såg hur dess tvära torn allvarsamt och högtidligt stack af mot den klarblå luften.

Och midt emot hade hon morbroderns gård, hennes hem, det enda hem hon haft.

Hon vred sakta om låset på porten och gick in på gården. Det var konstigt att gå där nu, att se de små blomvallarna under fönstren, det lilla gröna staketet, som stängde af ifrån stora gården, hela den fyrkantiga inbyggnaden med halmtaken på uthusen och tegeltaket på hufvudbyggnaden, denna trånga vrå, som inneslöt hela hennes förgångna lif.

Det var något, som smärtsamt vred sig inom henne vid denna anblick, och hon fick ett ögonblick lust att gå bakom byggnaden och in i trädgården för att få drömma i ro. Men med ens försvann denna stämning. Om hon inte fick pengarne? Om morbrodern icke hade några hemma?

Hon gick hastigt fram till kökstrappan och in.

Mostern stod i köket och bommade garn. Hon blef rakt häpen, när hon såg Emma.

»Är du ute och går? Nå hur har ni't om dagarna?»

»Jo tack. Det är nog bra. Moster hålls med garn.»

»Ja, jag skulle sätta upp en väf till vintern, tänkte jag.»

Det blef tyst för ett ögonblick. Emma funderade på, hur hon skulle kunna komma fram med sin begäran om penningarna. Hörde knäppningarna på det stora dalkarlsuret och räknade dem omedvetet.

»Det har väl aldrig händt något hemma till ert?»

Det klack till i Emma.

»Nej, hvad skulle det vara?»

Men så tog hon mod till sig igen.

»Johan ville, att jag skulle gå hit för att höra, om jag kunde få ut penningarne till utstyrseln. Han sa att han behöfde dem nu.»

Hon kände, att hon rodnade, därför att hon ljög,

men kom genast att tänka på, att mostern skulle tro, att det var, för att hon bad om pengar.

Mostern höll upp med arbetet.

»Jag tyckte Olson talte om, att han hade ställt så, att han hade penningar hemma. Du får tala vid honom nu, när han kommer hem.»

Emma tog af sig koftan och väntade. Gick sedan fram till spiseln och frågade, om hon ej fick hjälpa till med middagsmaten. Hon kunde ej sitta och grubbla.

Ändtligen kom morbrodern. Han hade gått vid plogen, var svettig och trött. Hälsade på henne utan att säga något mer och slog sig ned vid bordet, medan hustrun satte fram maten.

»Emma är här för de där pengarna,» sade madam Olson.

Emma vände sig bort och bet hårdt ihop läpparna. Hon kände sig nästan säker, att morbrodern skulle göra svårigheter.

Han åt en stund tyst, hostade så och lade bort knifven.

»Hur mycket var det, du skulle ha?»

Emma vände snabbt på hufvudet.

»Det vet ju morbror. Ett tusen kronor,» sade hon.

»Hm! Ja. Du vill väl hem, kan jag tro.»

Han gick in i kammaren och stängde dörren. Emma hörde, hur han där inne bläddrade i pappersbuntar. När han kom ut, hade han tio hundra-riksdalerssedlar i handen.

Emma tog dem utan att räkna dem och stack dem i fickan, som om det varit en näsduk.

»Jöss' barn, så du lefver med pengar.»

Hon var yr, såg ingenting, hörde ingenting, sade bara adjö utan att höra på morbroderns förmaningar att akta pengarna eller mosterns inbjudan att stanna till middagen. Hon bara gick, fast hon kände sig matt i knävecken, och fast det susade i hennes hufvud, som om hjässan hölle på att sprängas sönder. Öfver gården gick hon, och när hon kom in i den mörka portgången, där ingen kunde se henne, tog hon häftigt fram sedlarne ur fickan för att se, om de verkligen voro där, räknade dem om och om igen, tryckte dem mot sitt ansikte, medan hennes bröst häfdes, och stora, tunga tårar föllo på de solkiga, gröna papperen. Hon kom att tänka på, att hon ej sagt farväl därinne ordentligt en gång. Och nu skulle hon aldrig få se dem mer, aldrig. Och de hade varit för henne som mor och far. Men hon vågade ej gå in igen. Hon kunde ej hitta någon förevändning. Därför gick hon stilla bort med sedlarne fast ihopkramade i sin knutna hand.

När hon kom hem, sade hon till mannen att morbrodern ej haft pengarna hemma, men att de skulle få dem om åtta da'r.»

* * *

Två dagar därefter sade hon till mannen, att hon ville fara in till Kalmar för att hälsa på en gammal faster till henne, som bodde där.

Mannen spände själf för hästen på morgonen för att skjutsa henne öfver till Färjestaden på västra kusten af ön, hvarifrån hon skulle fara öfver till staden.

Det var en klar morgon, och när de foro vägen fram, satt hon hela tiden tyst, och tankarna vällde så underliga fram inom henne, togo med sig hela den värld af lif, som hittills funnits till för henne, bredde det ut, så att allt blef henne klart, och hon tyckte, att nu förstod hon sig själf. Hon förstod, hur hon kunnat bli gift med honom, som satt vid hennes sida, och hur hon kommit så långt, att hon som en brottsling måste rymma från hus och hem. Men rak satt hon ändå, rak och lugn. Och dock hvilade hennes blick på landskapet, som de foro igenom, som om hon för alltid velat pränta in hvarje del däraf i sin själ för att minnas det, när hon blef ensam.

Hon såg en äng med ekar, som nu hade fällt sina blad, fälten, hvilka för en månad sedan stått gula af den rikaste skörd, en skog med små, magra tallar, ett par gamla, ruskiga pilar. Och allt hvad hon såg, kändes som ett farväl.

Till dess att heden tog vid, den vidsträckta, öde alfvaren med sitt korta saftiga gräs och fläckarna

af lågväxt, krypande, utblommad ljung. Då greps hon af ett djupt, för henne själf oförklarligt vemod. Ty det var här, hon hade stirrat sig trött på himlaranden, när hemmet blef henne för tungt och hon kände ett behof att se långt bort.

Denna utsikt kunde tala om hennes korta kärlekslycka, och den hade sin känsla för henne, äfven när hon utom sig af sorg dignade ned på dess hårda mark. Hon såg ut öfver denna hed, där man som oftast knappt ser ett enda träd, där de få, som finnas, äro magra och förkrymta samt ängsligt luta sig åt det håll, dit den pinande blåsten tvingat dem, där små gråa kojor med torftak och lutande skorstenar stå ensamma, nästan som vilsekomna vandrare eller ligga i en lång, mellankolisk rad sida vid sida med de talrika väderkvarnarna, hvilka gråa eller smutsröda sträcka ut sina stora vingar, där man från den ena lilla kyrkan kan se öfver till den andra, därför att ingenting finnes som hindrar utsikten. Och när de kommo upp på backen, där utsikten vidgar sig, där sundet ligger blått med gungande, krusiga vågor rätt nedanför, medan hvita segel glida öfver det blåa vattnet, och solstrålarna lysa upp landet på andra sidan, så att Kalmar synes genom morgonens lätta töcken, då vände hon sig än en gång om och kastade en lång blick på, hvad hon ännu såg af Öland. Och nu mindes hon också, hur lätt och klar luften kunde vara under somma-

rens tid, och hur blankt och färgrikt solen kunde falla långt bort öfver allt, hvad ögat kunde se. Hon hade velat gråta vid minnet.

Men nu höll vagnen stilla och resan var slut.

När hon steg ur och skulle säga mannen farväl, tryckte hon hans hand så vänligt, att han efteråt kom ihåg, att han hade förundrat sig däröfver.

Hon satt på den lilla ångbåten, som med flinka propellertag pilade tvärt öfver sundet. Hon såg staden blifva allt tydligare, urskilde kyrkan med dess runda, rådhusaktiga form, slottet med dess vallar och till hälften ramlade torn, lasarettet med sin hoptryckta fasad, den långa raden af ljusgula magasin, hvilka se ut, som om de dragit ned hufvudena mellan axlarna och hade tråkigt, och slutligen såg hon, när de svängde innanför hamnarmen, båt vid båt, som låg invid kajen, och i båtarna gubbar, gummor, pojkar och barn, som sålde fisk, hvilken de hämtade upp ur tunnor eller från botten af båtarna, seglen fladdrande lösa för den lätta morgonbrisen och båtarna, som skrapade med fören mot kajens stora murstenar. På stranden var ett vimmel af folk, fruar, som gjorde uppköp, flanerande ungherrar, hundar, som sprungo nosande omkring, pigor, madamer, arbetskarlar och arbetsåkdon.

Emma kände sig icke lugn. Det var som om marken brände under hennes fötter. På kvällen gick Lübecksbåten, och ända till dess satt hon

hemma hos den gamla fastern. Ett knyte kläder, som hon tagit med, hade hon låtit stå i en bod nära kajen.

När kvällen kom, gick hon ut. Hon sade sig skola gå ner för att titta på båten. Den väntades klockan sju, men kom först en kvart öfver åtta. Emma smög ombord och dröjde under däck, till dess att hon hörde rasslet, när linorna kastades loss, ljudet af pipan och det dofva knakande bullret af maskinen, som sattes i gång.

Då gick hon upp på däck och ställde sig vid relingen. Länge stod hon i skymningen och såg ut mot hafvet, som låg framför henne, och där södra uddens fyr glänste fram som en ljus prick. Hon andades fritt, och i nattens stillhet tog hon farväl af hela det lif, hon lämnat, och hon kände att den dag som kom, kom med ett nytt lif, kanske icke så gladt, men ljust, varmt och rikt, ett lif, som hon kunde lefva, ett lif som skulle gifva henne åter, hvad det gamla tagit.

I flera timmar stod hon, till dess att den ljusa pricken låg bakom henne, och landets konturer tonade bort, medan ångan förde henne fram i den tysta natten öfver hafvet, som gungade med svarta böljor mot det land, som låg långt bort på andra sidan sjön.

* * *

En månad senare fick hennes man ett bref. Där stod att hon kommit till Amerika, att hon fått en tjänst och hade det bra, fast arbetet nog var sträfsamt. Och så bad hon honom förlåta allt, hvad hon mot sin vilja gjort honom ondt. Ty hon rådde ej därför. Det var andra, som tvingat henne. Hon kunde aldrig förstå, hur hon kommit att begå en så svår synd. Och nu när hon var borta, önskade hon honom allt godt och all glädje i denna svåra värld. Hon bad honom tro, att hon ej rest för att träffa Knut, utan bara därför, att hon ej *kunde* stanna.

Hon bad honom hälsa morbroderns och alla andra. Hon ville ej, att folk skulle tänka ondt om henne, nu när hon var borta. Ty ingen kan tänka för den andra, och ingen vet, hvad som i lifvet passar en annan bäst.

1885.

Tidnings-Kalle.

Han hette Kalle Englund och bodde på vind i ett hus, som var beläget mellan broarna.

Det var åtskilliga som bodde i samma rum som Kalle. Det var far och mor samt fyra yngre syskon. Och då detta tillsammans utgör sju personer, kan man ej påstå, att Kalle bodde ensam. För resten var hela huset fullt af folk. Vägg i vägg bodde en gammal skräddare med hustru. I de två närmaste våningarna inunder bodde tvenne murarfamiljer. I den ena slog hustrun mannen, och i den andra pryglade mannen hustrun. Kom man ännu en trappa ner, bodde där en änka, som gick borta och strök, och hos henne logerade en skomakaregesäll, hvilken tillhörde de arbetslösas förening och bodde inne. Bredvid henne bodde en snickargesäll, som var gift på stockholmska. Och en trappa upp innehades lägenheten af en för detta månglerska, som hyrde ut rum och tog emot om nätterna för femtio öre.

Detta var den enda lägenhet i hela huset, som kunde betala hyra. Och på nedra botten var krog.

Frågade man Kalle: »Hvad är far din?» så svarade han ögonblickligen: »Han är arbetslös.» Och frågade man honom: »Hvad är mor din?» så svarade han: »Hon är brödlös.» Det ena var en följd af det andra, tyckte Kalle. Och han tog ingenting sentimentalt. Ty han var tidigt härdad.

Han skulle inte hafva passat till modell för en målare, hvilken önskade göra en rörande bild af ett fattigt, hungrande barn. Han var sådan som nöden i verkligheten gör en pojke: fräck, känslolös, företagsam och fullständigt oberörd af katekesen.

Om dagarna roade han sig och födde sig, så godt han kunde. Om aftnarna och tidigt på morgnarna arbetade han. Det vill säga han sålde tidningar.

Fadern var ute hela dagen för att söka arbete, och modern tiggde. Det vill säga, hon gick icke från dörr till dörr och klagade sin nöd eller sålde vispar. Dylikt är nämligen förbjudet, och polisen lägger sig i detta slags näringsfång. Men hon gick till barmhärtighetsinrättningarna och fick poletter, hon sökte upp enskilda personer, som hade åtagit sig att utdela mat, strumpor, poletter och biblar, och genom att ställa sig fattig, som hon var, och gudfruktig, som hon icke var, väckte hon medlidande, och detta medlidande renderade henne mer, än hvad arbete skulle kunnat göra.

Hennes man, som var grofarbetare och socialist, förstod hennes knep och föraktade henne.

När han kom hem och var så hungrig, att han med möda kunde hålla sig upprätt, och hustrun då satte för honom en skål välling eller en tallrik potatis, kunde det hända, att han i en hånfull ton frågade henne, om hon fått detta af välgörenheten.

»Tror du, att jag har stulit det?» sade hans äkta hälft och slängde tallriken eller skålen framför honom.

»Det vore ta mig fan bättre», svarade mannen och slog näfven i bordet.

»Låt bli att äta det, det går nog åt», genmälde hustrun.

Och inför denna logik försvunno den hungrige mannens betänkligheter. Han åt under tystnad. Men när han väl var mätt, slängde han sig på soffan och förbannade de rika, som kasta smulorna af sitt öfverflöd åt den fattige för att narra honom att glömma sin rätt.

* *
*

Men arbetslösheten grep omkring sig. Som en ohygglig pest, hvilken fortplantas genom smitta, utbredde den sig i de fattigas bostäder, alstrande ett ännu värre elände, en större förtviflan, än om en verklig pest brutit ut. Ty pesten ger blott död

och ångest för döden. Arbetslösheten dödar icke, men den ger ångest för lifvet. Och den släcker den sista gnistan af själfkänsla hos dem, som af förtviflan tvingas att lefva på nåd.

Och under vintern stegrades nöden ännu ytterligare. Den blef det hotande moln, som höjde sig vid horisonten bakom affärslif, societet och politik; den var fruktad af affärsmännen, omhuldad af societeten, försummad af politici, insedd af alla — både de, som trodde sig kunna bota eländet, och de öfriga.

Stockholm var sig under den allmänna nöden likt. Hvarje morgon strömmade affärsmännen till sina kontor, där kronornas omsättning räknades i tusental, och ämbetsmännen till sina verk, där massor af papper fullskrefvos af flitiga händer, hvilkas hjärnor voro förbjudna att tänka högt. Teateraffischerna smetades upp bredvid och öfver hvarandra, bjudande på dagens sista nyheter, som lofvade prakt för sinnena eller en oemotståndlig *succés de rire*. På söndagarna vimlade promenaderna af högtidsklädda människor af alla klasser. Vaktparaden gick öfver Karl XIII:s torg, och dess förtrupp var lika liflig och tog sig lika lustig ut i vintersolens strålar, som om dess fria garde varit oberördt af dagarnas hunger och nätternas köld. Butikerna bredde ut sina frestande varor, och nutida lyxartiklar af alla slag omväxlade med utställningar af prima matvaror

och rusdrycker, hvilka bjödo på glömska och lycksalighet.

Och när skymningen kom, och gasens gulaktiga sken bröts mot elektricitetens blåhvita glans, då strömmade människorna i skaror fram mot förlustelselokalerna, och guldkrogarna fylldes. Musiken spelade upp, och människorna läto tankarna spela i kapp med den glada musiken.

Men under allt detta gingo hopar af män och kvinnor fram öfver Stockholms gator. De visade sig i flockar för att tyst eller högt berätta, att de saknade bröd. Polisen följde dem som eskort, och de högljudda stängdes inne. Ty det skulle hållas tyst. Ingen ville höras talas om, hvad det glada Stockholms glädje egentligen kostade.

Barmhärtiga människor förenade sig om att söka lindra den värsta nöden, och skarpsinniga hufvuden uttömde sig i förklaringar öfver dess orsaker och förslag angående medlen för dess radikala aflägsnande. Men de barmhärtigas barmhärtighet räckte icke till, och de klokas klokhet bortjagade icke nöden. Hvarken opinionsyttringar eller folkmöten förmådde bjuda den farlige fienden spetsen.

Nöden grep fortfarande omkring sig, och den lilla familjen uppe på vinden hade dag för dag nya påminnelser om den allmänna. Den enda af familjens medlemmar, som höll hufvudet uppe, var tidningspojken Kalle.

Det finnes, som vi veta, teorier, hvilka fördöma de altruistiska känslorna, och vissa förfäktare af dessa teorier påstå, att man bör gå sin egen väg och vara glad för allt, som man kan roffa åt sig i lifvet. Så gjorde Napoleon, så gjorde Cæsar, Alexander och Bismarck. De gingo genom lifvet, obekymrade om andras lidanden, och det var deras storhet. De voro öfvermänniskor och togo alla lifvets håfvor utan att fråga efter hvarifrån de kommo. De togo bara — med öfvermänniskans rätt.

Precis på samma sätt betedde sig också tidningspojken Kalle Englund, fastän han icke kunde resonera så vackert, och fastän han öfverhufvud icke resonerade alls. Han hade svält betydligt under denna vinter, och detta hade utvecklat honom till en säker världsborgare, som förstod att taga sig fram i lifvets vanskligheter. Och det gjorde han också, utan att någon behöfde gifva honom någon särskild fingervisning. Ty han var en född fiffikus.

När fadern pratade om, att han icke ville äta den mat, som modern tiggt ihop, då föraktade Kalle fadern. Han tordes ingenting säga, ty då fick han stryk. Men han föraktade honom i hemlighet och åt tyst och mycket, så ofta han kunde komma åt. Han föraktade också modern. Ty att gnälla och ljuga för att få mat, det tyckte Kalle gick för sig. Men att inte kunna vara med om att efteråt förbanna de rika, det begrep han inte. Själf hatade

han dem vid sina tolf år, brådmoget och af instinkt, mer än något annat på jorden — utom polisen.

Ty den hatade han på ett alldeles särskildt sätt, emedan han ansåg polisen som det enda verkliga hindret i kampen för tillvaron, åtminstone i den kamp, hvilken han — Kalle — dagligen förde. Någon annan brydde sig den förståndige gossen alls icke om.

Kalle hade nämligen under ett par år varit tidningspojke, och då han som sådan var den enda i familjen, hvilken under bekymmersamma tider egentligen förtjänade något, ökade detta tidigt hans självkänsla och gjorde honom företagsam. Han var aldrig arbetslös. Vare sig han fick sälja något eller icke, var han aldrig utan sysselsättning. Ty gick det klent med förtjänsten på vanlig väg, uppfann han ständigt nya inkomstkällor, som voro både gifvande och angenäma.

Att taga på sig en ömklig min och säga, att han inte ätit på åtta dagar, samt att han hade elfva syskon, hvilka alla voro yngre än han, det var en barnlek för Kalle. Han såg då så eländig och trovärdig ut, att han rörde alla godhjärtade människor, innan han sagt ett ord. Och när han stoppade de förvärfvade slantarna i fickan, såg han sig alltid om med en slug och försiktig min, innan han vågade attackera något nytt offer.

Gick det icke med att tigga, kastade han sig fram-

stupa i snön och grät, så att han kunnat röra en sten. Det dröjde naturligtvis icke länge, förrän en välvillig herre eller ett ömhjärtadt fruntimmer böjde sig ned öfver det stackars barnet och frågade honom hvarför han grät.

»Jag har tappat tio öre», tjöt pojken, »och nu får jag stryk, när jag kommer hem.»

Det faller af sig själft, att den välvillige herrn eller det ömhjärtade fruntimret tog upp sin portmonnä och gaf honom igen den förlorade tioöringen, ej sällen med ränta. Att han då genast upphörde att gråta, föreföll endast naturligt. Men när vederbörande försvunnit ur synhåll, låg Kalle framstupa i snön på nytt och tjöt ännu ursinnigare än någonsin.

Det kunde ju hända, att han under dessa experiment någon gång blef ertappad och äfven genompryglad. Men detta bekom honom icke det ringaste. Ty vid stryk var han van, och ovett var honom mer en likgiltigt. Det roade honom i stället, emedan han efter långvarig öfning visste, att han kunde gifva svar på tal.

Till hans extra nöjen hörde det att åka gratis på droskor eller spårvagnar, och när ej allvarligare sysselsättningar upptogo hans tid, ägnade han sig med ifver åt denna sport. Han var habituè på cirkus och på teatrarnas galleri, kände bakvägarna upp till teatervinden på operan och köpte sig till och

med ibland en biljett. Att gnissla med kork på fönsterrutorna för att skrämma vettet af gamla ensamma fruntimmer; att hitta små hundar, som han gömde en half dag och sedan bar hem under förklaring, att han funnit dem vid Ålkistan eller på andra sidan Galgberget; att i förbigående reta en stor hund på sig, så att han blef biten och fick skadeersättning; att humla päron på Munkbron eller stoppa på sig en apelsin, medan han växlade fem öre i kryddboden; att åka gratis på ångslupar och kila i land, innan båten lagt till; att tigga cigarretter i butikerna och mat i hotellernas kök; att stå kapprak och med händerna i sina byxfickor i rännan på ett fem våningars hus samt från denna höjd spotta på dem, som gingo på gatan; — detta var hans dagliga lif. Och som det synes, var det icke bara förtjänsten, som lockade honom. Själfva äfventyret hade också sitt behag, så mycket mer som farorna af ofvan angifna skäl voro honom likgiltiga.

När man kom in i början af februari — eller vid den tid, då den ohemula hundskatten bör vara erlagd — fick Kalle en period, då han var särskildt sysselsatt. Ingen polisman kunde nämligen med större ifver å ämbetets vägnar anställa razzia bland stadens hundar, än hvad Kalle gjorde å sina egna.

När han var ute på de expeditioner, hvilka vid denna årstid voro hans bästa inkomstkälla, behöfde

han bara med tidningspacken under armen gå utefter en ej alltför folkrik gata. Och när han då mötte en hund, låtsade han, som om han känt sig manad att smeka hunden. Ifall den fyrfota individen vid detta tillfälle morrade, så lät Kalle honom passera. Men morrade han inte, så stannade Kalle, tog upp en sten från gatan, spottade på den och kastade den framför sig. I vanliga fall sprang hunden icke efter stenen, men han stannade för att inleda bekantskap. Kalle låtsade om ingenting, klappade hunden ett par gånger på hufvudet, såg efter, om han hade skattemärke, samt afgjorde i en handvändning halsbandets soliditet och sannolika värde, upphäfde sedan några hvisslingar, som äro högst obehagliga för människor, men som utöfva en underbar inverkan på hundar, samt slängde därefter fram utefter trottoaren upprepande sitt vanliga:

»Söta, beskedliga herrn, köp en tidning! Det står om sista mordet och bankskandalen.»

Att han så där midt på dagen högst sällan kunde få sälja en tidning, det visste han mycket väl. Han upprepade sin läxa endast med hänsyn till en poliskonstapel, hvilken nyss kommit fram bakom ett gathörn, och sedan han med en obesvärad uppsyn lyckligen passerat denna hotande fara och i ensamheten roat sig med att räcka ut tungan bakom hans rygg, knuffade han till en käring, som bar på en korg, bad henne »gå på h—e och inte

på orätt trottoar», samt hvisslade därefter ännu en gång.

Hunden kunde naturligtvis inte begripa, att den, som nyss klappat honom och velat narra honom att springa efter en sten, så plötsligt tycktes vara okunnig om hans existens. När hvisslingen kom, sprang han därför efter Kalle samt nappade lekfullt i hans rockskört, hvarefter denne började springa så mycket han orkade, alldeles som om han varit rädd för hunden. Emellertid uppmuntrade han det lekfulla djuret genom att tilldela denne skämtsamma daskar på nosen och ryck i öronen; men när de kommo till en enslig plats, stannade Kalle plötsligt, tog upp en sockerbit, som han bjöd hunden, och undersökte halsbandet med kännaremin.

Därpå tog han upp en tång ur fickan, knep ett säkert tag om det fina hänglåset, som vanligen genast sprang sönder, smekte under tiden hunden, för att han skulle stå stilla, aftog halsbandet och stoppade det slutligen med en van rörelse i rockfickan.

Hunden stod då med hängande öron och bedröflig min, som om han anat, att ej allt var, som det skulle vara. Men när han åter kände sig fri, viftade han på svansen och syntes benägen att fortsätta leken.

Kalle, som emellertid ej tyckte om kompromet-terande sällskap, gaf honom då en välriktad spark,

där refbenen slutade, och när hunden stannade på vederbörligt afstånd och såg ut, som om han inte förstod, hvarför han blifvit sparkad, började Kalle kasta sten med en träffsäkerhet, som kom hunden att med det snaraste undfly människors sällskap.

Därefter återvände Kalle en annan väg, än han kommit, och stolt i känslan af den förvärfvade skatten utbytte han sin vanliga läxa mot den mera direkta:

»Å, hör nu herrn, köp en tidning!»

De halsband, för hvilka Kalle intresserade sig, voro alltid försedda med skattemärken. Hans intressen gingo, som förut nämnts, alltid stick i stäf mot polisens.

Det finns snälla tidningsgossar, hvilka lämna förtjänsten af sitt arbete till sin fattiga mor, för att hon skall få köpa mat åt deras små syskon. Ja, det finns tidnings-Kallar, hvilka till god del försörja de sina, sätta in på sparbanken och sluta som ryktbara män.

Kalle hörde ej till detta slag af tidningsgossar. Ehuru han aldrig hört talas om öfvermänniskor, var han stolt, när han kallades »öfverdjäfvul» eller rätt och slätt »djäfvul». I synnerhet var han tillfredsställd, öfver att en sjöman en gång hade sagt:

»Det var mig en djäfvul att supa.»

Ty Kalle tyckte om brännvin, han ansåg sig inte för minderårig, och han visste, hvar han kunde få

sig en sup. Ännu mera tyckte han om, när hans bedrifter erkändes. Och den förvåning, hvarmed en äldre kvinnsperson betraktade honom, när han utan att blinka sväljde »en slät och lurfvig» i köket på vissa traktörsställen, gladde honom mera än alla dryckesvaror på jorden. Och för att tillfredsställa denna ärelystnad offrade Kalle många af sina besparingar.

Men litet var han ju ändå tvungen att hafva med sig, när han kom hem. Eljes blef morsan odorfvig och gnällde. Och Kalle tyckte icke om kvinnogråt.

En afton var det snöyra, och Kalle var pank.

Det hade varit ondt om förtjänsten hela dan. Han hade gråtit och tiggt, legat i snön och letat efter obefintliga slantar, haltat på ena foten och sagt, att han blifvit fördärfvad på fabriken. Men ingenting hade hjälpt. Alla människor gingo förbi, som om de inte sett honom. Det var nämligen så kallt, att ingen ville knäppa upp rocken för att taga upp portmonnän.

Detta förstod Kalle, och därför kröp han vid tolftiden in i en portgång, där han satt i lä för blåsten. Ty han visste af erfarenhet, att herrar, som komma sent hem och druckit mycket punsch, ofta äro både gifmilda och mindre känsliga för kyla.

Han höll en bunt af sin mest lättsålda tidning, »Stockholms Nyheter», under armen, och han väntade.

Den ena efter den andra gick honom förbi, och snön yrde öfver hans ben.

»Stackars barn, som skall sitta ute i snön», sade de förbigående.

Kalle hörde det, och han svor öfver polisen, hvilken kunde komma hvilket ögonblick som helst och köra hem honom. Ty bland andra obehag, som samhället beredt Kalle, var också förbudet för minderåriga att nattetid sälja tidningar, ett förbud, hvilket han ansåg som en af polisens vanliga kitsligheter.

Emellertid yrde snön upp öfver hans ben, och Kalle hjälpte till genom att ösa på sig litet själf.

Då kom en herre med uppslagen öfverrockskrage, hög hatt samt käppen under armen och skulle just gå förbi Kalle.

»Huhuhu!» huttrade den förhoppningsfulle ynglingen.

»Hvarför sitter du här mitt stackars barn?» sade herrn vänligt.

»Jag har inte fått sålt några tidningar», svarade det stackars barnet.

»Får du stryk, när du kommer hem, om du har några kvar?» frågade den vänliga herrn, som trodde, att han kände Stockholm.

»Ja-a», svarade Kalle, förtjust öfver att ha blifvit hjälpt på trafven.

»Hur många tidningar har du kvar?» frågade herrn och tog upp portmonnän.

»Åtta», svarade Kalle sanningsenligt.

»Hvad kosta de?»

»Två öre stycket», svarade Kalle surmulet.

Den vänlige herrn letade i sin portmonnä, fann jämnt sexton öre och räckte dem åt pojken i känslan af att han gjorde en god gärning.

»Nå, här har du sexton öre! Vill du inte ge mig tidningarna.»

Men Kalle satt alldeles stilla och bara stirrade framför sig.

»Nåå?» upprepade herrn otåligt. »Vill du inte ge mig tidningarna?»

Kalle makade upp litet snö, som fallit ned från hans högra ben, och svarade bredt och tvärsäkert:

»Ne-ej.»

Och när den vänlige herrn med betydlig förvåning frågade hvarför, svarade pojken:

»Jag väntar allt, tills det kommer någon som ger mig mer.»

Den vänlige herrn blef ursinnig, därför att hans goda gärning inte blifvit uppskattad, samt därför att kylan oroade hans reumatism, och han tilltalade den förhärdade gossen strängt och moraliskt, innan han gick.

Men detta inverkade inte på Kalle. Ty när han väntat ännu en stund, och snön stod honom upp

på magen, kom det en mycket ung herre, som gick vägen fram. Han fick höra samma historia, och då han ej hade småmynt på sig, gaf han Kalle femtio öre samt lät honom behålla tidningarna.

Hvarpå Kalle ruskade snön af sig och traskade hem.

* * *

Det är för resten osäkert, om den äldre herrn vid detta tillfälle hade något egentligt skäl att vara sträng och moralisk. Ty om vi erinra oss, huru vi i allmänhet försumma våra egna barn, är det ej så underligt, om moralen blir något vårdslösad, när sju personer bo tillsammans i oeldadt rum på en vind. Hade Kalle svultit mindre, hade han varit mindre fräck. Men hade han varit mindre fräck, skulle han å andra sidan under nuvarande förhållanden hafva svultit ännu oftare.

Det finns många, hvilka öppet hyllat samma principer som Kalle samt ej mindre öppet lefvat därefter, och som ändå hafva stenhus i Stockholm och pengar på banken. Jag försvarar inte Kalles karaktär, men jag finner den naturlig, och jag lämnar åt de sakkunnige att afgöra, huruvida han erhållit sin lifsuppfattning af fadern, som var socialist, af modern, som var en lögnaktig tiggerska, eller kanske tillägnat sig den på egen hand, när omständigheterna drogo igen svångremmen kring hans tomma mage.

Hur Lars Anders och Jan Anders byggde gärdsgård.

Snön föll utanför stugan i stora drifvor, som rasade ner förbi fönstren, fyllande hela luften med ett hvitt moln af den omöjligaste snöyra, från hvilken en hel natt af sömn och dåsighet bredde sig öfver trakten. Och inne på sängen låg Lars Anders med näsan i vädret och smorläderstöflarna på fötterna och snarksof.

»Lars Anders,» skrek Brita Stina, som gick och ordnade vid spiseln.

Inte ett ord kom till svar, i stället ljöd en lång utdragen snarkning, hvilken lät, som när man stryker pannan mot väggen vid den berömda lek, som kallas att draga timmerstockar.

»Lars Anders,» skrek Brita Stina på nytt så gällt, att det riktigt skar genom rummet.

Lars Anders lyfte på ena foten, plirade med det ena ögat och frågade:

»Hvad i helvete är det om?»

»Ska' du sofva hela da'n?» skrek käringen, och hennes ögon gnistrade af förargelse.

»Hvad ska' en göra, när det snöar?» sade Lars Anders och vände sig mot väggen igen.

Gumman muttrade något mellan tänderna och gaf sig på nytt till att ordna vid spiseln. Men då började Lars Anders att snarka på ny kula.

»Det var då en fuling till gubbe,» sade Brita Stina för sig själf. Och i det hon tog ett djupt andetag för att få riktig fart i lungorna, skrek hon igen, så mycket hon orkade:

»Lars Anders!»

Men Lars Anders svarade inte ett ord, och då tog hon en vedklabb, som låg bredvid henne, och dref den i sänggaflen, så att det brakade i hela huset.

»Hvad i helvete är det om?» sade Lars Anders och såg sig omkring.

»Du får ut och hugga ved, Lars Anders. Annars tar det slut innan kvällen.»

Lars Anders vände sig om och sneglade buttert bort till spiselvrån, där vedhögen låg. Där fanns ännu en liten hög med vridna, krokiga granpinnar.

»Det räcker allt till kvällen,» sade han. Och därmed vände han sig för ohjälpligt sista gången tillbaka mot väggen.

Gumman stod midt på golfvet och knöt händerna, öfver att hon skulle ha en så'n latrygg till man. Bara det började snöa, så att han kunde ha det att

skylla på, så var han karl till att sofva från morgon till kväll och från kväll till morgon. Han vaknade bara till målen, men då vaknade han lika säkert, som om han haft ett urverk i magen, och för hvar gång åt han, som om han arbetat en hel dag. Men annars var det stört omöjligt att väcka honom. Och mor Brita Stina var så arg, så hon svor på, att hon skulle vidbränna potatisen åt Lars Anders, ända tills hon fått honom åtminstone så pass vaken, så att han kunde börja på att skälla.

I detsamma hon tänkte det, började hyndan, som låg framför spiseln att ge hals. Och Brita Stina for fram till fönstret för att se, hvad som stod på.

Som hon hade tittat ut, skrek hon igen af alla krafter:

»Lars Anders!»

»Hvad i helvete är det om?» sade Lars Anders och tittade upp!

»Jan Anders kommer hit,» sade Brita Stina.

Och den gången behöfde hon inte sutta någon vedklabb i sänggaflen. Ty Lars Anders for upp ifrån sängen, som om det varit eld under honom.

»Sätt på kaffepannan,» sade han, »och tag fram flaskan, så vi kan få oss en gök.»

Och trots sina föresatser om att vidbränna potatisen och alla andra önskningar, hon förut haft, började Brita Stina att blåsa upp elden och knacka

af på cikoriastången för att det skulle bli litet lif i stugan.

Jan Anders öppnade dörren och började sparka snön af stöflarna. Hundrackan stormskällde, och det blåste kallt in genom dörrspringan.

»Goddag, Jan Anders, och välkommen,» hälsade Lars Anders.

»Goddag, goddag,» hälsade Brita Stina.

»Goddag, Lars Anders, och Guds fred i stugan,» hälsade Jan Anders och klef in.

Jan Anders satte sig, och hyndan kröp morrande tillbaka och lade sig bredvid spiseln.

Till att börja med iakttogo gubbarna, såsom sig hör och bör, en eftersinnande tystnad. Men till sist yttrade Lars Anders:

»Är det väg i skogen, Jan Anders?»

»Nej,» sade Jan Anders och spottade, »det är det förstås inte. Men si patron har varit ute och kört.»

»Hocken patron?»

»Patron på herrgård'n förstås.»

»Åh necken, har han det? Hvarför har han varit ute och kört då?»

»Hur ska' jag kunna veta det? Vet jag, hvarför han är ute och kör? Han hade väl inte annat att göra, kan jag tänka mig.»

»Nej, han hade väl inte det.»

Jan Anders såg bort i väggen och teg en stund.

»Men si för mig var det nog bra,» sade han,

»för si jag fick köra efter ve'n, som låg bort i skogen.»

»Det var ju bra det,» sade Lars Anders.

»Det var inte så bra heller,» sade Jan Anders. »För vi hade frusit i två da'r innan vi fick hem'en.»

»Hvarför har ni inte farit efter'n förut då?» sade Lars Anders.

»För det var ingen väg,» sade Jan Anders.

»Ja, men ni kunde väl skotta väg,» sade Lars Anders.

»Nej, si det kunde vi inte,» sade Jan Anders.

»Hvarför det då?» sade Lars Anders.

»Jo, si, för de andra bönderna hade också sin ved ute. Och di kunde ju skotta lika väl som jag.»

»Ja, det kunde de förstås,» medgaf Lars Anders.

»Och hade jag skottat, så hade jag liksom varit dräng åt dem,» sade Jan Anders.

»Det är ta mig fan sant,» sade Lars Anders.

»Var så god, här har I kaffet,» tyckte Brita Stina och ställde koppar och kanna på bordet. »Brännvinet får I hämta själfva.»

Det tyckte gubbarna var reelt sagdt. Lars Anders tog fram brännvinet, och de togo en gök, och de togo två. Och när de hade fått den andra, började de att känna sig lifvade.

Men då drog Jan Anders fram med sitt egentliga ärende.

»Jag har kommit hit, för att vi skulle få talas vid om den där gärdsgård'n,» började han.

Det var en särskild historia med den gärdesgården. Lars Anders och Jan Anders hade nämligen hvar sitt stycke skog, som gränsade intill hvarandra. Och i de skogarna gingo bådas kreatur och betade. Men då hände det naturligtvis rätt ofta, att Jan Anders kreatur förirrade sig öfver i Lars Anders skog, medan å andra sidan Lars Anders' kor funno mera behag i Jan Anders' bete. Detta hade gifvit uppslag till åtskilliga häftiga trätor, och det påstods till och med, att de båda grannarna på god svenska hotat hvarandra med hugg och slag. Därtill kom, att Jan Anders' kor ibland blifvit välsignade med kalfvar, i hvilka Lars Anders påstod sig igenkänna sin egenhändiga tjurs goda egenskaper och utseende, hvaremot Jan Anders hade framkastat lömska vinkar om, att Brita Stina brukade mjölka hans kor, när hon händelsevis träffat dem i lag med sina och Lars Anderses. Därför hade det också många år varit tal om, att en gärdesgård borde uppföras på råskillnaden mellan de båda skogsbackarna, men hur detta arbete skulle fördelas, hade man ej lyckats komma öfverens om.

Nu låg hela skogen på en sluttning, och därför var det jämn mark nere i dalen, under det att den öfre delen af skogen just vid gränsskillnaden utgjordes af ett enda vidsträckt och omöjligt stenröse.

Lars Anders bodde uppe på sluttningen och Jan Anders hade sin stuga nere i dalen. Därför påstod Lars Anders, att han skulle bygga ett kortare stycke af gärdesgården och Jan Anders skulle uppföra ett längre, därför att hans mark var lättare och bekvämare. Men Jan Anders, som bodde nere i dalen och hade fördelarna på sin sida, ville inte släppa dem. Utan han påstod, att skulle de bygga gärdsgård, skulle de göra hälften hvar. För om den andra, Lars Anders, hade dålig och oländig skog, så var det en sak, som inte han, Jan Anders, kunde hjälpa. Men då blef Lars Anders arg och sa', att han gaf djäfvulen i både skogen och gärdsgården, men han skulle aldrig i evighet gå in på något som var orätt. Det ville inte Jan Anders heller. Och därför fick skogen stå, som den stod, och kreaturen rände om hvarandra så att de finge sätta märken på dem för att kunna skilja dem åt. Gärdsgården blef aldrig färdig, och i tio års tid hade Lars Anders och Jan Anders trätt om den saken, utan att det blef något af, alldeles som om de hade setat i riksda'n.

När nu Lars Anders fick höra, att det var fråga om den där gärdsgården igen, så började han nästan att ångra, att han hade bjudit Jan Anders på brännvin och kaffe. Men han ville inte vara den, som var omedgörlig, och därför satt han en stund och funderade på, hur han skulle framställa saken.

»Ja, om vi skulle tala om det då,» sade han till sist.

»Det ska vi göra,» sade Jan Anders. »Men vi ska tala med reson och inte, så att vi bli rasande.»

»Nej, inte ska' jag bli arg åtminstone,» sade Lars Anders.

»Inte jag heller,» sade Jan Anders.

»Det tar vi oss en gök på,» sade Lars Anders.

Så togo gubbarne den tredje göken och slogo hvarandra i hand på, att de inte skulle bli rasande. Och så tego de en stund.

»Si, det är nu den här gärdsgård'n», sade Jan Anders och hostade.

»Ja, det är det,» sade Lars Anders.

»Si, den borde byggas nu snart.»

»Innan våren kommer, och vi släpper ut kreaturen.»

»Just det ja,» sade Jan Anders. »Tänk hvad bråk vi har haft med de kritterna, som ingen kan hålla reda på!»

»Ja, det är ett elände,» medgaf Lars Anders.

»Si om vi hade den gärdsgård'n, skulle vi ha det mycket lugnare.»

»Det skulle vi,» sade Lars Anders. »Och du skulle inte behöfva få kalfvar efter min tjur.»

»Hvad sa' du?» sade Jan Anders.

»Jo, jag sa' det.»

»Har mina kor fått kalfvar efter din tjur?»

»Ja, de har det.»

»Jaså, kanske det inte är din kvinna, som brukar mjölka mina kor?»

»Det var en evig osanning,» skrek Brita Stina borta vid spiseln.

»Hör nu Jan Anders,» sade Lars Anders,» vi skulle ju inte bli arga?»

»Ja, jag är inte arg», tyckte Jan Anders.

»Inte jag heller,» svarade Lars Anders.

Och så togo de sig en gök till.

»Men si, om vi skulle bygga gärdsgård'n, så skulle vi också komma öfverens om, hur vi skulle bygga'n,» sade Jan Anders om en stund.

»Vi ska' bygga hälften hvar, det är klart som dagen,» sade Lars Anders.

»Det är ju det, jag alltid har sagt,» mente Jan Anders.

»Ja, men si hälften och hälften, det är inte detsamma,» sade Lars Anders. »För om nu min del ligger bort i ett stenröse, där en får böka och bända för att få ner hvar eviga stör, och din ligger på slätten, där en kan trä ner störarna med bara näfven, så blir det inte rätt deladt, om vi gör lika lång sträcka hvar.»

»Ja, si jag kan ju inte rå för, att din del ligger i skogen,» sade Jan Anders.

»Ja, inte jag heller,» sade Lars Anders.

»Men virket blir ändå detsamma,» tyckte Jan Anders.

»Virket!» sade Lars Anders och blåste framför sig. »Det kan du få ta hos mig, om du vill.»

»Ja, men det vill jag inte.»

»Vill du inte?»

»Nu ska' I inte bli arga,» sa' Brita Stina borta vid spiseln.

Nej, mente gubbarne, det skulle de inte bli. Och så togo de sig en gök till.

Men när de hade fått den, var det på en lång stund ingen, som tordes säga något. Ingen ville börja gräl, men ingen ville ge med sig. Och så sutto de där och tittade stint framför sig, utan att yttra ett ord.

Men så var det Jan Anders, som började igen.

»Ska' vi slå till nu på, att vi göra hälften hvar,» sade han.

»Ja,» tyckte Lars Anders. »Men det ska bli på mitt sätt.»

»Nej,» mente Jan Anders, »det ska bli på mitt.»

»Ja, men då blir det inte hälften hvar. Då har du ditt färdigt på ett par da'r, och jag får hålla på i många veckor.»

»Hör du, Lars Anders,» sa' den andre. »Nu har jag hittat på't. Si, mer än hälften vill jag inte göra. Men om du vill börja på nere vid mitt, så får du gärdsla på slätten, och jag gärdslar uppe i stenröset. Och så möts vi på halfva vägen.»

»Skall jag köra allt gärdslet ner till dig,» skrek Lars Anders.

»Jag skulle ju köra mitt också,» tyckte den andra.

»Nej, det ska' bli lögn,» skrek Lars Anders. »Jag arbetar på min egen mark och inte på andras.»

»Ska' vi ta hälften hvar då?»

»Ja, men det ska' bli på mitt sätt.»

»Nej, det ska bli på mitt.»

Men nu blef Lars Anders arg. Och det hjälpte inte, att Brita Stina lade sig emellan.

»De säger, att rospiggar är envisa,» sa' han. »Men maken till dig har jag aldrig sett. Du kommer hit och vill, att vi ska' bygga gärdsgård'n. Och så kommer du och säger detsamma som du har gått och pratat om i tio år. Tror du, jag är en så'n karl, så jag inte står vid mina ord?»

»Ja, tror du, jag inte gör det då?» skrek den andre.

»Hellre än jag hålls och bygger upp i stenröset, så ska' du få ta mina kalfvar tills du stryker med,» sa' Lars Anders.

»Ja, hellre än jag går och arbetar ihop med dig, så ska' din leda käring få tjufmjölka mina kor en gång om da'n,» skrek Jan Anders.

»Hvad sa' han?» skrek Brita Stina borta vid spiseln.

Jan Anders for upp från stolen, slog med händerna och skrek och dundrade, som om han hade varit galen.

»Jo, han sa' det du. Leda käring, sa' han. Du har alltid varit en snålvarg, Lars Anders. Men att du var så snål, så att du inte var karl för att bygga en gärdsgård, det trodde jag inte.»

Lars Anders flög också opp från stolen, och han slog näfven i bordet, så att kopparna hoppade.

»Snål!» skrek han. »Har jag inte bjudit dig på gök kanske? Har du inte setat och sväljt och stoppat dig full med kaffe och dopp och det goda brännvinet? Jag ska' säga dig att jag är karl för att göra gärdsgård'n ensam, om jag vill, och släppa till hvarenda bit. Men om du kommer och släpper dina kor dit, så att di rakar undan så mycket som en enda pinne, då stämmer jag dig inför rätten, det gör jag.»

Och det blef ett lefverne, som slutade med, att Lars Anders flög på Jan Anders och gaf honom en örfil, så att det small i kindkotorna. Jan Anders var inte ledsen, han heller, utan han slog igen, så att Lars Anders blödde näsblod. Hundrackan satte i att stormskälla, i det hon hoppade omkring benen på gubbarna, Brita Stina kom Lars Anders till hjälp med ungsrakan. Och de pryglade på Jan Anders, så att han måste ta mössa och rock med sig och springa ut det fortaste han orkade.

Men Lars Anders tog sig en gök till, och sedan lade han sig på sängen och snarkade lika bra som förut.

Nu var det inte värdt att försöka med öfvertalningar längre. Men så rasande som han nu var på Jan Anders, det hade Lars Anders aldrig varit. Särdeles stack det honom, att den andre inte skulle tro, att han var karl för att bygga en usel gärdsgård. Och när han hade gått och förargat sig ett par dagar, så beslöt han, att nu skulle han allt visa, hvem som var bästa karlen af dem bägge. Så fort det slutade snöa, gick han ut i skogen och började hugga gärdsel, och när det var gjordt, började han bygga på gärdsgård'n uppe på sitt håll. Han lade den inte midt i rågången, utan en aln in på sin mark, så att Jan Anders inte skulle ha något att säga. Dessutom ville han visa både Jan Anders och hela socknen, att det var han, Lars Anders, som rådde om gärdsgår'n.

Men när Jan Anders fick veta, att Lars Anders höll på med att bygga gärdsgård, så blef han fundersam. Och en söndag gjorde han sig ett ärende åt det hållet där Lars Anders byggde, och såg efter, hur det var fatt. Men när han hade fått se den påbörjade gärdsgård'n, som stod en hel aln in på den andres mark, då gick han hem till sig, och så helgdag det var, så gaf han sig genast ut i skogen och började hugga gärdsle han med. Och dagen därpå, innan det var dager en gång, var Jan Anders ute och hade börjat bygga gärdsgård på sitt håll efter samma metod som Lars Anders.

Gubbarna byggde i sitt anletes svett, och ju närmare de kommo hvarandra, dess mer rasande kände de sig. Lars Anders undrade, hvad Jan Anders skulle säga, när han fick se honom, och Jan Anders undrade detsamma om Lars Anders.

Nu hade Lars Anders, som börjat på den svåraste hälften, några dagars försprång, hvaremot Jan Anders, som hade den lättare, arbetade fortare. Och detta gjorde, att gubbarna möttes i sitt arbete just på det ställe, hvilket Jan Anders velat, att de skulle bestämma som midtpunkten.

Midt emot hvarandra stodo de, och det var inte mer än två alnar emellan dem. Den ena byggde åt sitt håll och den andre åt sitt. Lars Anders höll sig för god att hälsa på Jan Anders, och Jan Anders ville inte se åt den andra en gång. Och båda stodo de och funderade på, om motparten möjligen skulle dänga till med yxan.

Men när det led mot middagstiden, så tyckte Jan Anders, att efter det ändå var så, han hade tänkt sig det, så kunde han göra ett försök, och när han stod midt emot den andre, så sade han:

»Du Lars Anders!»

»Hvad är det om?» sade Lars Anders.

»Om vi skulle binda ihop gärdsgårdarna här, så blir det jämnt?»

»Du är allt lika nöjd med att knoga oppe i stenbacken», tyckte Lars Anders.

»Menar du det?» sa' Jan Anders.

»Rätt ska' vara rätt,» sade Lars Anders.

»Ja, det ska' det», sade Jan Anders.

Och så talade de inte mer om den saken, utan de byggde vidare hvar åt sitt håll, till dess att de två gärdsgårdarna stodo där som ett spektakel för Gud och människor, med bara två alnar emellan sig.

Lars Anders blef förstås färdig först, och när han kom hem till gumman den kvällen, var han så nöjd, som om han fått ärfva. Han tog två supar till kvällen och sjöng visor i stugan. Men da'n därpå tog han en käpp och gick ut i skogen och promenerade förbi där den andre arbetade.

»Det är knöligt i stenröset», tyckte Lars Anders öfver gärdsgården.

»Ja, men det är jämnt på slätten», tyckte Jan Anders. Han var så arg, så han darrade.

Lars Anders skrattade och gick hem. Och den dagen var han ändå nöjdare.

Men Jan Anders gjorde färdig sin gärdesgård, och när han kom hem, tyckte han, att han hade gjort det bra, han också.

Nu ville olyckan emellertid, att Jan Anders hade en flicka och Lars Anders en pojke. Och de båda blefvo kära i hvarandra och ville gifta sig.

I början sade Lars Anders förstås nej och svor på, att han skulle aldrig gå till Jan Anders och fria för pojken, inte om han fick guld för'et. Men hur

det var, så hade det ändå gått några år, och det är inte lätt att hålla ilskan vid lif, när den inte har något att lefva af. Det hade den nu inte, eftersom gärdsgården var byggd och Lars Anders aldrig haft något annat att träta med Jan Anders om. När därför Brita Stina kom och sa' åt honom, att det ändå var synd, om barnen skulle gå olyckliga i hela sitt lif för den usle gärdsgårdens skull, så gaf Lars Anders med sig och knogade en vacker dag af till Jan Anders. För resten visste han, att Jan Anders hade fyrkar på kistbotten, och dem ville inte Lars Anders låta gå ur släkten.

Det var många år se'n Lars Anders och Jan Anders hade talt vid hvarandra, och därför var det inte fritt för, att Lars Anders gick och funderade på, hvad han skulle säga sin granne. Och när han tänkte på, hur han och Brita Stina i sin tid hade basat Jan Anders, så var han inte heller rätt säker på, hur han skulle bli mottagen. Men strunt värdt, tänkte Lars Anders, jag kan inte få mer än smörj, och så klef han in till Jan Anders och hälsade.

Nu var händelsen den, att Jan Anders hade fått reda på, att det var något mellan hans dotter och Lars Anderses pojke. Och det tyckte han, passade bra, eftersom ägorna lågo hvarandra så nära. Och blefvo barnen väl gifta, så kunde de ta ner gärdsgårdarna igen, om de ville, så sluppo sockenboarna ha det att grina åt. Ta' första steget ville han ändå

inte, eftersom det var han, som fått stryk och blifvit utsparkad. Men när han fick se Lars Anders stiga in genom dörren, blef han riktigt glad, och det var inte långt ifrån, att han hade stigit opp och tagit Lars Anders i hand.

Men så kom han ihåg, att de voro ovänner, och därför satt han kvar vid bordet och bara nickade.

»Goddag», hälsade Lars Anders.

»Goddag», sade Jan Anders. »Och stig fram och sitt.»

Lars Anders satte sig. Och så kom det fram gökar. Jan Anders' gumma, Karolina, bar själf fram den.

När de så hade setat en stund och talat om väder och vind, så tog Lars Anders i med själfva saken.

»Det är allt dumt, att du och jag ska' vara ovänner», sa' han.

»Ja», det tyckte Jan Anders också. Han höll fram näfven, och Lars Anders slog till, och så togo de sig en gök på den saken och kommo öfverens om, att de skulle aldrig mer tala om de usla gärdsgårdarna.

»Si, nu är det så», sade Lars Anders, »att min pojke har gått och blifvit kär i din flicka. Och därför tyckte jag, att jag gärna kunde gå hit och tala med dig om den saken.»

»Ja», mente Jan Anders, »det kunde nog passa bra.»

»Si, jorden ligger så bra», sade Lars Anders.

»Det gör det, förstås», sade Jan Anders.

»Och efter vi nu inte längre är ovänner, så kunde du väl inte ha något emot det.»

»Nej, det kunde jag inte förstås», tyckte Jan Anders. »Eller hvad säger du, Karolina?»

Ja, Karolina tyckte också, att det var bra. Och så skickade de efter flickan. Hon tyckte detsamma. Och så togo gubbarna sig en gök på det, och det blef ändå konjak i den göken. Och så var saken klar.

Men så skulle de till att tala om hemgiften, och då var Jan Anders så själaglad, så han skulle göra sig kvick, och därför så sa' han som så:

»Om vi skulle ge dem det stycket, som är emellan gärdsgårdarna. Det skulle allt bli ett litet nätt plogland, där fårorna kunde löpa jämnt», tyckte han.

Lars Anders började dra öronen åt sig. Han trodde den andre ville drifva med honom, och därför tittade han snedt på Jan Anders.

»Hvad var det du sa'?» sa' han.

»Ja sa' väl inte något farligt», tyckte Jan Anders.

»Den gamla ormen sitter allt i dig», sa' Lars Anders. »Du har nog inte glömt, hur du gick och knogade oppe i stenröset.»

Men då var det Jan Anders, som blef arg. Han flög opp ifrån stolen och började skälla på Lars Anders för allt möjligt både likt och olikt. Han

drog sta' med tjufmjölkningen igen, och Lars Anders började på att tala om tjuren. Karolina kom med och satte i att skrika så, det kunde höras lång väg. Och flickan började storgråta. Ty det var inte långt ifrån att gubbarna hade tagit till att slåss igen. Lars Anders ref till sig mössa och käpp och gick i vredesmod sin väg. Och så var det slut med det frieriet.

Men den, som var mest rasande för den historien, det var Lars Anderses pojke! Han kunde inte begripa, att han inte skulle kunna få gifta sig för att fadern gick och ställde till gräl med Jan Anders för rakt ingenting. Och hade han haft något att komma med, så hade han gift sig ändå, utan att fråga hvarken far eller mor.

Dessutom var han förargad på den där gärdsgårdshistorien. Ty så fort han kom ut i bygden, tyckte han, att folk tittade på honom för den där usla historiens skull. Och han skämdes för de gärdsgårdarna, som om han hade byggt dem båda två själf.

När det därför hade gått ett år, så började han fundera på, om han inte skulle kunna göra något för att befrämja giftermålet. Man hade nog talat vid Lars Anders, men fadern ville inte höra på det örat. Han sa' som så, att när han var död, kunde sonen göra som han ville. Men så länge han lefde, skulle ingen komma och säga, att hans son var

gift med Jan Anderses dotter. Men då hittade pojken på, att han skulle tvinga fadern, och en vacker dag tog han yxan och gick ut i skogen.

Lars Anders undrade hvad pojken skulle göra med yxan ute i skogen, när de inte hade något att hugga. Han gick efter, för att se, hvad sonen skulle ta sig till. Och när han kom opp på backen, fick han se pojken, som stod med yxan i högsta hugg och höll på att rifva ner gärdsgården, allt hvad han orkade.

»Är du elfvabefängd, Kalle?» skrek gubben. »Ska' du hugga ner, hvad din far har byggt opp?»

»Det rör mig inte», tyckte Kalle och högg, så att splintorna flögo. »Jag får ändå aldrig Lena, så länge den här gärdsgård'n står. Men nu har jag satt mig i sinne' på, att jag ska' ha henne.»

»Låt bli, pojke», skrek Lars Anders. »För annars får du stryk, så gammal du är.»

»Jag tar inte stryk nu längre», tyckte pojken. »För jag är allt så stark som I, jag far.»

Lars Anders stod och såg på, hur pojken högg. Och som han stod där och inte visste hvad han skulle ta' sig till, så tänkte han, att om pojken ref ner hans gärdsgård, och Jan Anderses gärdsgård stod kvar, så skulle Jan Anders få öfvertaget och skratta åt honom. Och därför sa' han som så:

»Låt bli och hugg nu, Kalle, så ska' jag gå och fria hos Jan Anders en gång till.»

»Ja, men då vill jag följa med», tyckte Kalle.

Och så blef det också.

Lars Anders tog sonen med sig och gick till Jan Anders. Och den gången blef det uppgjordt utan gräl eller slagsmål, och Kalle gifte sig med 'Jan Anders' dotter och det blef bröllop, som stod i mantal. Lars Anders och Jan Anders blefvo gamla och togo undantag. Och då blef det Kalle, som styrde för bägge gårdarna.

Men knappt hade han blifvit herre på täppan, förr än han tog ut drängarna och ref ner båda gärdsgårdarna. Ty Kalle påstod, att efter giftermålet behöfde ingen skilja hvarken på kalfvarna eller mjölken, och för resten såg det så galet ut för folk, om de gamla stängslena stodo kvar. Den dagen var det nära, att Lars Anders hade flugit på Jan Anders, och det hade blifvit slagsmål mellan svärfäderna. Men på kvällen sa' Kalle åt dem, att nu hade de ingenting att kifvas om längre. Han körde hem hvar sin gärdsgård åt dem och det räckte till vedbrand åt båda undantagen för hela vintern.

Huru tjugo man fångade två hvalfiskar.

Det gick till på ett underligt sätt. Och det skulle aldrig ha gått, om det inte hade funnits kvinnor på platsen. Ty kvinnor kunna åstadkomma de allra mest underbara saker, bara det finns karlar, som de kunna sätta fart i. Ensamma duga de inte till mycket, de heller.

Det var i de första dagarna af september, och sommargästerna i skärgården bodde flerstädes ännu kvar på sina villor. Ty årstiden var vacker och varm, och ingen längtade in till staden.

En afton kommer fiskaren Söderberg hem till sitt och går rätt upp till fru Öman, som hyrde af honom. Fru Öman var en fyrtioårs änka, vänlig, glad, praktisk och hederlig. Hela trakten ansåg henne för självskrifven hjälpreda vid alla möjliga påkommande behof, och var det något, som ingen annan begrep, så skulle hon reda ut saken. Därför gick nu Söderberg i sin stora nöd och förskräckelse upp till fru Öman.

Söderberg var alldeles hvit i ansiktet, när han kom in, och han stannade nere vid dörren, utan att kunna säga ett ord.

»Hvad är det?» sade fru Öman och steg upp. Hon hade lampan tänd och satt och läste. Utanför låg fjärden i skymning, och de buktande stränderna bildade fantastiska figurer. Månen hade ännu inte gått upp. »Hvad i all da'r är det?»

»Jo, vet frun, jag har sett något ute på sjön i kväll. Vi var ute och tog upp torskrefven, jag tror det var själfva fan.»

Fru Öman blef förvånad. Ty Söderberg var läsare och svor aldrig. Talade han om fan, så var det på allvar.

»Åh prat, Söderberg. Hvad är det ni har sett? Hur såg det ut? Och hvad var det för slag?»

Söderberg skakade allvarligt på hufvudet och steg närmare.

»Det var som ett svart djur. Otäckt långt var det, så långt som allting i världen. Frun kan inte tro, hvad det var långt. Och det låg och sam på vattnet och vältrade sig och plaskade, och ibland sköt det just som en fors rätt upp i vädret, och den kom ur mun på'et. Men jag rodde hem så fort jag kunde.»

Söderberg stannade i talet och såg på fru Öman. Han ville tydligen veta, hvad hans ord gjort för in-

tryck, och han ville framför allt leta ut, om hon själf verkligen var så lugn, som hon gaf sig ut för.

»Det var rakt ett vidunder», tillade han.

Fru Öman började skratta.

»Ja, men det är ju en hvalfisk, vet jag. Inte är det något att vara ängslig för. Det är en stor lycka. Far till Lars på Svartnö och tag honom med sig. Ni får hjälpas åt att fånga hvalen. Det kan Söderberg tjäna mycket pengar på.»

Men Söderberg såg tvifvelaktig ut.

»En hvalfisk», sa' han, »som är så lång. Den var som härifrån och ända tvärs öfver till andra landet. Neej. Det låter nog både Lars och jag bli.»

Men fru Öman var envis. Hon beskref för Söderberg, att just som han nyss gjort, brukade alla tala första gången de sågo en hvalfisk. Och hon gjorde klart för honom, hur mycket pengar som stod att få, och hur det var, så tog Söderberg med sig en bekant, som hette Anders, och gaf sig samma kväll i väg öfver till Lars.

Lars var en förmögen bonde, som bodde en halftimmas rodd ifrån Kråkön, där Söderberg var hemma. Lars var femtio år gammal, styfbent och armstark samt känd för att vara ytterst försiktig. Han led därjämte af ett naturfel, som ofta visade sig ganska hindersamt. Han stammade nämligen högst betydligt, och detta blef naturligtvis märkbart i synnerhet vid kritiska och upprörda ögonblick, eller med

andra ord, just när ett flytande talorgan som allra bäst behöfdes.

Och så blef jakten beramad, yxor togos fram, och båtshakar slipades till harpuner.

Klockan fem följande morgon var fru Öman ute i båt för att åse den stora fejden, och med henne satt i båten hennes dotter, en lång, mager och glad jänta, som ännu inte riktigt fått sömnen ur ögonen, men som ändå var utom sig af lycka öfver utsikten att få vara med om ett så verkligt spännande och hårresande äfventyr som att fånga en hvalfisk. Det hade hon läst om i jaktböcker och sjöromaner, och när hon nu satt i båten, kändes det som en rysning i maggropen, bara hon tänkte på, att snart skulle hon kanhända få se det förfärliga djuret, resande sin svarta rygg öfver de väldiga böljkammarne och med ett slag af sin väldiga stjärt krossa deras bräckliga farkost i spillror.

Husch. Hvad det var farligt och hvad det var roligt. Nästan som att läsa en roman.

På stranden stodo Söderberg och Lars och väntade, när fru Ömans båt närmade sig. De hade andra tankar. Söderberg stod alldeles stilla och plirade med ögonen öfver hafsytan för att se riktigt skarpt, och han flyttade och flyttade med fötterna af bara ifver. Men Lars gick fram och tillbaka på bron nere vid sjöboden och svor ideligen. Det vill säga, han försökte att svära för att på något

sätt utfylla vänttiden. Men han lyckades icke att få fram ett enda begripligt ord. Anders svor med. Kort, tvärsäker, röd och fryntlig, satt han på en upp- och nedvänd gammal båt och valkade bussen mellan tänderna, medan han allt emellanåt för att fördrifva tiden spottade svart. Och ett stycke därifrån stodo Larses drängar, Per Gustaf och Olle, för sig själfva. De hade dragit ned en gammal refflad kulbössa, som var försvarligt laddad, en oerhörd stör, på hvilken var fastsatt en skarpslipad spets, flere yxor och diverse andra lämpliga eller olämpliga anfallsvapen. När fru Ömans båt lade till vid bryggan, utbytte man under tystnad hälsningar Det var en underlig grupp, som stod där och tittade ut öfver hafsytan.

Solen hade nyss glidit upp öfver skogsranden, och långt utåt hafvet till syntes en tjock molnvägg, som stängde utsikten. Vågorna krusades lätt af den första morgonbrisen, som börjat kasta sina lätta, hastiga pustar bort öfver den blanka vattenytan, där nu små krusiga vågor trillade öfver hvarandra i munter lek. Borta mellan skären gaf dimman mera vika, och solen blänkte klart och kallt fram genom glittrande sund.

»Nå, hur tänker Söderberg göra?» sade fru Öman till sist. Hon kände till folk och ville ej brådstörtadt egga upp karlarne, fast hon i sitt stilla sinne

hade beslutat, att jakten nog skulle bli af. Det skulle hon vara kvinna för.

I detsamma syntes bara ett par famnar från land något mörkt, som vältrade sig på vattenytan, och efter en stund sköt en kort vattenpelare rätt upp i luften.

»Hvad vi ska göra?» sa' Söderberg. »Ja, det vet jag inte. Men där ser frun djuret eller hvad det är för slag. Där sprutar det.»

Fru Öman hade aldrig i sitt lif sett en hvalfisk. Men att det *var* en hvalfisk, det förstod hon ändå. Och nu gällde det att uppträda som auktoritet.

»Det *är* en hvalfisk», sade hon. »Naturligtvis är det en hvalfisk. Hvad skulle det annars vara? Jag försäkrar Söderberg, att det är en hvalfisk.»

Söderberg stod fortfarande rådvill. Han trodde nog, att det var en hvalfisk. Ty vid dagsljus tror ingen människa på fan. Men han var ändå rådvill. Då blef det med ens Lars, som gjorde slag i saken.

När Lars fick se detta förfärliga djur, som sprutade kanntals med vatten och rörde upp sjön i svallvågor, hvar han for fram, då greps han af stridslust.

»Po-po-pojkar», skrek han till drängarna. »Nu-nu-nu-nu gä-gäller det. I båten med er och skjut ut. Nu ska här jäklar i mig bli luft i luckan.»

Därmed högg han bössan och sprang ned på aktertoften i en af båtarna, allt under det han med

ifriga åtbördor ropade upp till drängarna, att de skulle skynda sig. Dessa grepo den ena en yxa och den andra harpunen, klängde ned i båten och togo till hvar sitt par åror. Lars var alldeles vild. Han tjöt och skrek och fäktade med armarna, ända tills de kommit i väg. Då stod han alldeles tyst uppe på akterbrädan, darrande af sinnesrörelse och oaflåtligt stirrande på den punkt, där böljorna samlade sig omkring en ofantlig gråglänsande rygg, hvilken stod upp ur vattnet som en kolossal puckel.

Då sköto plötsligt två vattenstrålar bredvid hvarandra upp i luften, en stor och en liten.

»Det är två», skrek Lars och hoppade upp och ned. Han kunde inte stå stilla.

»Den djäfveln har en unge», skrek han åt de andra, som stodo uppe på bryggan.

Nu kom båten midt för djurets hufvud. Lars lade bössan till ögat, siktade lugnt och sköt. Röken blåste i lätta flagor bort öfver trädens grenar, löstes upp och försvann.

Djuret var ett ögonblick borta, men båten rullade starkt i svallvågorna, och efter några sekunder steg åter en vattenstråle upp öfver vattenytan. Men denna gång var vattnet färgadt med blod.

Nu blef det lif i Söderberg, som stod kvar på land. När han såg blodet, var han klar med situationen. När Lars tordes, då ville inte han vara

rädd. Nu gällde det bara att gå på. Han tog tag i en yxa och gick lugnt ner i den ena båten.

»Det är så godt, du tar ökan, Anders», sade han, »så bli vi fler.»

Anders tog ökan, och nu började de tre båtarna att förfölja det sårade djuret. Rätt hvad det var, syntes ungen alldeles vid kanten af Larses båt. Då släppte en af drängarna åran, och innan Lars, som höll på att ladda, hann att få på knallhatten, smällde han till honom med all sin makt med harpunen. Den blef sittande, och fisk och harpun försvunno plötsligt från vattenytan.

Ett vildt hurra skallade, och Lars sköt i glädjen på måfå efter den stora fisken.

»Nu-nu ska-ska vi ha fatt på stora morsan», skrek han.

Båtarne bildade linje. Fru Öman och unga fröken hade rott ut i sin båt, och flere båtar hade kommit till. Som en löpeld hade underrättelsen spridt sig, att det kommit en hvalfisk in bland skären, och nu kommo från alla kanter och håll båtar, som skulle taga del i den stora jakten. De kommo från norr och söder, öster och väster, och i båtarne sutto män, kvinnor och barn. På sjön bildade de en regelbunden linje, och för hvarje manöver som hvalen gjorde, upphäfdes från båtarna ett vildt hojtande.

Den lilla hvalen hade försvunnit, hvarför man an-

tog, att den var död, och allt intresse samlade sig nu kring den stora. Den hade gifvit sig utanför öarna och låg nu midt ute i fjärden och vältrade sig och sprutade.

Midt öfver på andra sidan fjärden var ett långt, skogbeväxt land, som var ituskuret af en smal ränna vatten. På båda sidor om denna ränna, som skar sig långt ut i sjön, låg en lång sträcka af grundt vatten, och kunde man jaga hvalen dit, var man trygg för att ha honom fast.

Därför bildade de anfallande båtarne linje. I en halfcirkel närmade man sig från olika håll det väldiga djuret, som i sin ångest och förskräckelse än dök ned på djupet, än visade sig uppe på ytan, piskande vattnet med sin väldiga stjärt. Man sköt på det, man skrek, man kastade med stenar, hvilka förut tjänat till barlast. Det var ett oväsen, till hvilket de skogiga stränderna med sina klippor och stenar säkert sällan hade skådat maken. Djuret blef vildare och vildare. Plötsligt stannade dess väldiga kropp högt öfver vattenytan, och man förstod, att nu satt hvalen fast på den långgrunda sandbottnen. Ett väldigt jubelskri dånade öfver vattnet, och nu började båtarne lägga till. Först kom Lars svärjande och stammande, under det han med hemska åbördor svängde en yxa. Karlarne började hoppa ur båtarna och anföllo vidundret på nära håll. Det blef förfärligt sargadt, hänsynslöst höggo de in,

framifrån och från sidorna, blodet flöt från det sårade djuret och färgade vattnet med sin mörka, lefrade färg.

Lars blef så ifrig, att han sprang upp och satte sig grensle på djurets rygg, i tanke att på så sätt bakifrån gifva det dödshugget. Men då gjorde fisken en sista ansträngning och med stjärten klippte den till Lars på örat, så att han stod rätt på hufvudet i det grunda vattnet.

Men då sprang Lars upp igen. Han var så arg, så att hela ansiktet gick i vågor på honom, och han stammade och ansträngde sig, så att det rann svart utefter mungiporna.

»De-de-de-det ska-ska-ska du, ta mig fan, ha igen», skrek han.

Och därmed sprang han framför hufvudet och klämde till hvalen, så att nosen klöfs. Det starka djuret föll tungt ned på sidan, en blodström färgade vattnet, och några väldiga ryckningar skakade hennes stora kropp.

Då fick Per Gustaf, Larses dräng, se något märkvärdigt, som rörde sig framåt på vattnet. Toppen af en stång vippade fram och tillbaka ofvan vattnet och kom allt närmare. Hvalens unge var inte död, fast harpunen satt fast i dess nacke, och nu kom den simmande för att söka efter modern, dök upp från djupet, därför att den anade fara, eller kanske därför att den ville dia, som den gjort, när Söder-

berg först upptäckte hvalen, och tyckte, att den var så farligt lång.

När Per Gustaf fick se stången, som syntes af sig själf vippa fram öfver hafsytan, förstod han genast, att hvalens unge icke var död, och han greps af ett häftigt begär att förvärfva ära och utmärkelse. Han sade inte ett ord till någon, utan ensam och allena hoppade han i en af båtarna och gaf sig till att ro emot djuret. När han kom intill stången, tog han en lina, som låg i båten, och kastade en rännknut omkring stången samt gaf sig sedan till att hala och dra, allt hvad han orkade.

Men då blef det en annan dans, än Per Gustaf hade drömt om. Han hade trott, att han skulle kunna sätta fast linan vid en årtull och på det sättet ro och hala fisken i land. Men det blef annat af. Knappt kände hvalen, att det drog i stången, som med sin hulling hade säkert fäste i dess kött, förr än den tvärt dök mot botten. Och han hade kraft att dra med. Det fick Per Gustaf erfara, där han röd i ansiktet och med vidöppen mun, utan att kunna få fram ett ord, stod och höll i linans båda ändar, som om han setat på en hövagn och hållit i ett par oxtömmar. Ty det bar af med båten för hundra hakar. Per Gustaf höll i, så att linan skar stora märken i handlofvarna, och han skrek ptro-o-o-h af gamla vanan, allt hvad han orkade. Men det hjälpte inte. Båten sköt fram ge-

nom vattnet, så att fören dök ner, och vattnet stod som skum på båda sidor om relingen. Fisken var starkare än Per Gustaf. Han drog af med både honom och båten, och en sådan färd hade Per Gustaf aldrig varit med om. Fisken var alldeles vettskrämd, och den bar i väg rätt bort emot bryggan, vid hemmets strand, och när den kom dit, så satte den af in i sjöboden, där den blef liggande och slog med stjärten och vältrade sig, för att den ej kunde komma ut igen. Och hela vägen måste Per Gustaf följa med, röd i ansiktet som en tupp och utom sig af fasa. Och det förargligaste af alltihop var, att så länge han var inom hörhåll, så förföljdes han af de andras skrattsalfvor. Ty Lars skrattade, och den andre drängen, Olle, skrattade med. Och Söderberg skrattade, och den lilla hjulbenta Anders skrattade, och fru Öman skrattade, och unga fröken skrattade, så hon skrek. Och alla de andra karlarna, som kommit ut, skrattade också. Och det var inte underligt. Ty när det bar af med Per Gustaf så där fort, då sågo de till sist inte annat än vattnet, som forsade omkring stäfven, och båtskrofvet, som stod opp med aktern, och Per Gustafs röda ylletröja, som stod som ett rödt streck tvärs öfver sjön.

Inne i sjöboden blef emellertid hvalens unge dödad, och ute på sandgrundet blödde den stora springhvalen till döds. Den var förfärligt sargad,

blod strömmade af dess nos och utför dess sidor, och det blänkande, gråa skinnet hängde i trasor, mellan hvilka blodet rann.

Från hafvet hade hvalen kommit, och inne mellan de trånga skären blef hon och hennes unge hetsad till döds.

* * *

Men i hela trakten blef det ett jubel. Folk strömmade till från alla kanter, och på aftonen företedde fjärden ett egendomligt skådespel.

På Söderbergs brygga var det fullt med folk, gummor, gubbar, flickor och barn stodo där och tittade i solnedgången ut öfver vattnet.

Där kom en stor båt roende, och på hvardera sidan om båten var en af hvalarna fastsurrad. Tre par långa åror stucko ut öfver djurens ryggar, vid det första paret satt Söderberg själf, och i aktern af båten stod Lars upprätt och slängde med hatten åt fru Öman, som viftade ifrån bryggan.

Så forslades jaktbytet i land på en liten ö, där det skulle förvaras öfver natten.

Dagen därpå blef det stor rådplägning, hvad man skulle göra med fiskarna, och fru Öman blef naturligtvis i första rummet rådfrågad. Hon funderade en stund, men hennes dotter, som hade godt om ljusa idéer, föreslog, att Lars skulle taga fiskarna

med och segla in till staden och lägga sig med dem ute på strömmen och visa dem för pengar för skolpojkar.

Då började Lars att stamma igen.

»Fa-fa-ra till sta'n», sa' han. »Och så surnar de under tiden, och så ligger de ute på strömmen och stinker och så kommer polisen, och jag får en spark, så jag får fara hem igen. Jo, i helvete.»

Men då kom fru Öman fram med sitt sunda förstånd.

»Nej, det ska ni inte göra», sade hon. »Men vi ska telegrafera till vetenskapsakademien om saken, så får ni noga sälja dem.»

Vetenskapsakademien var det ingen som visste, hvad det var. Men fru Öman kände de alla, och därför gjorde de, som hon sa.

Och samma dags kväll kommo två herrar ditut. Och de köpte djuren för 250 kronor (Lars hade först begärt 1,000), och de styckade och togo ut benknotorna och foro till staden med dem. Det skulle vara att läsa på, sade en af herrarna, som hade polisonger och glasögon.

Men späcket fingo karlarna behålla, och det kokades olja af och såldes för en krona och femtio öre kannan; så att det blef också mycket pengar. Och de 250 kronorna delades så, att Söderberg och Anders och Lars och hans två drängar fingo 25

kronor hvar, och resten skiftades lika mellan alla de öfriga.

Ty de, som hade varit med ifrån början och gett hvalen första grundskottet, de skulle ha mest. Det hade fru Öman sagt, och det var ingen, som opponerade sig däremot. Ty rätt ska vara rätt, och det var dagspenning, som kunde vara bra att få oftare.

Men hjältebragden glömdes inte, och den blir omtalad, antingen sommarsolen gassar öfver grönskande öar och blåa sund, eller istäcket ligger säkert och fast mellan de mörka skären.

1885.

En episod från skären.

Det var på senhösten en lördagsnatt. Inne i logen dansades och skämtades. Erikson hade ändtligen hållit sitt löfte och gifvit sitt tillstånd till skördedansen. Därinne ljöd nu handklaveret, blandadt med trampet af de dansandes steg, och gick man fram till dörren, såg man ett vimmel af hoppande, dansande och skrattande par, omgifna af ett grått, skimrande dammoln, genom hvilket svagt och flämtande trängde skenet från en dålig stallykta, som hängde i taket.

Det var vid fyratiden på morgonen. De dansandes krafter började småningom att slappas, en och annan af de äldre hade redan dragit sig undan för att i ro sofva af sig trötthetен eller ruset på en höskulle, och ute på backen sågs ett eller annat par med armarna om hvarandras lif smyga sig bort i nattens mörker. Slutligen tystnade handklaveret, de dansande stodo i grupper här och där, flämtande

och röda af ansträngningen, torkade svetten af sig eller sköljde ned dammet i halsen med en sup eller ett glas öl. Till sist började ett par af de äldre flickorna, sedan de en stund hade sett på hvarandra, ordnat hufvuddukarna och dragit på klänningsärmarna, att taga afsked. Exemplet följdes af andra, och snart tågade de främmande utför backen och nedåt sjön till, medan en annan del af ungdomen tog vägen öfver bergen, där en svag rand af den uppgående solen redan började titta upp. Det blef tyst och ensamt på gården igen, stallyktan såg i morgondagern ut som en matt prick, och borta från bergen hördes handklaveret. Endast gumman Erikson och en af pigorna gingo fram och tillbaka mellan logen och boningshuset för att bära upp glas och buteljer.

Då kom ett par ur skogen, som låg på andra sidan byggnaden, och gick långsamt ned öfver backen bortåt bergen. När de kommit ned på botten af den lilla dalen, satte sig den ena ned.

»Jag orkar inte gå längre, Kalle. Det är rakt omöjligt».

Han stod villrådig och såg sig omkring.

»Det är för eländigt, att du skall vara så klen».

»Ja, jag vet inte, hur det är med mig i dag. Det känns så underligt i bröstet. Jag har visst dansat för mycket . . . jag tål inte det, vet du . . .»

»Ja, hvad ska vi ta oss te? Inte kan du sitta kvar här.»

Han satte sig ned på marken bredvid henne och började att smeka hennes gula hår, som glidit ner under det svarta hucklet. Därpå lade han ena handen mot hennes kind och kysste henne. Hon smålog lätt och lutade hufvudet mot hans axel med en rörelse af trötthet.

»Det går snart öfver», sade hon. »Låt mig vara litet . . . Det går öfver . . . Om jag bara inte skulle börja arbeta, när jag kommer hem.»

Hon såg så blek ut, att ynglingen blef rädd och hastigt lutade sitt hufvud åt sidan för att bättre kunna betrakta hennes ansikte.

»Du är ju sjuk, vet jag», sade han. »Du tål ju aldrig så mycket som de andra flickorna.»

Och ängslig att vara ensam med henne tillade han:

»Kom och försök att resa dig upp, skall jag bära dig öfver bergena ner i båten. Det går inte an, att du sitter så här längre.»

Hon drog sig ifrån honom, men blef sittande med händerna i knät.

»Det orkar du aldrig», sade hon skrattande.

»Orkar jag inte? Det var väl fan. Kom ska' du få se.»

Han böjde sig ned och grep henne om lifvet för att lyfta upp henne.

»Kom bara! Hvad i Jössu namn, tror du inte jag kan bära dig, som är så lätt. En half fjärdingsväg.»

Flickan såg sig omkring för att se, om någon gaf akt på dem. Solen hade nyss gått opp, dimman dref som hastiga moln mellan träden, och hela dalen var tyst och öde. Nej, det var ingen, som såg dem.

Då lade hon hastigt båda armarna om hans hals och lät honom lyfta upp sig.

»Gud hvad jag tycker om dig», sade hon, i det hon säkert lutade sig emot honom.

Långsamt och försiktigt bar han henne vägen framåt, lät henne själf stiga öfver stättan, där rågåkern slutade, lyfte upp henne igen och gick sedan vidare på den smala stigen fram öfver bergen.

Men gumman Erikson hade genom fönstret sett, hur de begåfvo sig af. Hon sade ingenting åt någon, men hon skakade på hufvudet och tänkte för sig själf:

»Det slutas aldrig väl. Kalle har ju inte mer, än han knappt kan lefva själf.»

* * *

Kalle Jonson var född på fastlandet. Han var liten till växten, med blekt, skägglöst ansikte, omgifvet af ljust hår, och ett par ljusblå, lifliga ögon på båda sidorna om en rak näsa. Det var något fint och vekt öfver hans väsen, men på samma gång var han munter och uppsluppen som få, och

han var alltid med, där det var dans och lustighet på färde. Hans fader hade varit torpare hos samme baron, af hvilken Erikson arrenderade sin gård. När fadern dog, var Kalle sjutton år och kom i tjänst som dräng hos en bonde, som bodde på södra sidan af ön. Där stannade han i tre år, tills han kom till Erikson.

Det var på ganska egna villkor, han först kom där i huset. Sista julen han ännu var kvar hos sin förre husbonde, hade drängarna på juldagens morgon farit i julottan. Det hade gått lustigt till kvällen förut, och på morgonen stoppades brännvinsflaskan i fickan, när de begåfvo sig på väg. Det var mörkt och kallt på vintermorgonen, och det knarrade bistert under medarna, medan de foro fram på den illa banade vägen. Långsamt gick det, deras kläder voro ej särdeles tjocka, och det var inte godt att springa bredvid heller för att värma sig. Ty snön var djup, och det var gropigt på vägen. Då kom flaskan i gång, och de togo allt mer än en sup hvar till lifs, innan de kommo fram. Och det var ett muntert följe, som kom in i kyrkan.

Kalle Jonson var den allra muntraste. Han var yngst och ovan vid drycken, åtminstone mer än de andra. Efteråt kom han ihåg, att han tyckte gången var full med folk, när han skulle gå in i kyrkbänken, och att han sjöng med full hals, därför att han tyckte, att ljusen brunno så muntert, och att männi-

skorna sågo så vänliga ut. Sedan mindes han bara, huru kyrkvaktaren midt under predikan kom och ledde ut honom, och att alla människor i hela kyrkan vände sig om och tittade på honom.

I april månad blef han, såsom hafvande stört kyrkfriden, dömd till vatten och bröd, i fall han ej ville betala böter.

Emellertid hade han till flyttningen tagit tjänst hos Erikson, som bodde en mil därifrån. Ty han var ledsen på att höra alla mänskor tala om, hur han hade varit full i kyrkan. Vid tinget sade han, att han skulle betala plikten, och den tjugofjärde flyttade han till Erikson.

När han hade varit där ett par dagar, kom nämndeman dit en middag, när alla sutto i stugan omkring maten. Alla visste ju, hvarför han kom, men det var ingen, som hade frågat Kalle, i fall han redan hade betalt plikten, eller om han hade några pengar.

Hälsningar utbyttes, utan att någon reste sig opp. Till sist bad Erikson den nykomne taga plats. Nämndeman satte sig på en ledig stol bredvid spiseln och hostade.

»Jag kommer till dig, Kalle», sade han efter en stund. »Har du skaffat pengarna än?»

»Nej», svarade Kalle utan att se opp från strömmingstallriken.

»Ja, då får du väl fara bort då på några da'r», tyckte nämndeman.

Kalle sköt stolen från bordet och gömde ansiktet i händerna en stund.

»Jag tänkte fråga, om farbror inte ville hjälpa mig», sade han till Erikson.

Erikson svarade endast med ett par obegripliga ljud och såg med en snabb blick bort mot spiseln, där hustrun stod och hällde opp vällingen. Nämndeman såg sig omkring ett par gånger och satt därefter orörlig som förut.

»Det är femtie riksdaler», mumlade Kalle, men han skalf på rösten.

»Det är svårt efter så mycket pengar i så'na här tider», sade Erikson, fortfarande utan att se opp.

Hustrun, Tea, hade stått och hört på alltsammans, utan att säga ett ord. Men nu såg hon bort på mannen och sade dristigt:

»Det får du allt göra ändå, Erikson. Det är ju synd om pojken, att han ska' ha' det på sig, att han har setat inne för så litet. Han kan ju tjäna å det se'n, om han lofvar att stanna, tills det är betaldt. — Det kan du väl göra, Kalle?» tillade hon.

Kalle såg upp.

»Ja, det kan farbror lita på», sade han.

Det blef tyst en lång stund igen. Men till sist sade Erikson, som om han kommit på det klara med ett trassligt räkneexempel:

»Ja-a, vill du tjäna af sedan här hos mig . . .»

Och på så sätt kom Kalle att stanna hos Erikson. —

Det var en söndagskväll i oktober, och solen lyste klart och kallt öfver den lilla dalen, där åkertegarna voro nyplöjda och de fina stråna af höstsådden börjat växa upp. Byggnaden kastade en mörk slagskugga öfver stenknallen framför förstugukvisten, och mot ekbacken på andra sidan dalen lekte solstrålarna sin lustiga höstlek mellan gula, röda björklöf, mörkgröna ekblad och det långa skogsgräsets fina, mattgula, vissnade strån. Allt ibland gick en vindstöt mellan träden, och bladen dansade ned och lade sig sakta till ro på den mjuka bädden af förut affallna blad under trädens krona.

Kalle hade nyss fått bref från Klara. Hon hade fått lof att flytta hem till modern, som var änka och bodde i Stockholm. Nu skref hon, att hon hade fått en liten flicka, som också var hans, att hon för resten var frisk och rask, och att hon var så glad ändå, fast det var svårt ibland, därför att hon visste, att han inte skulle öfverge henne, utan söka sig någon plats, så att de finge gifta sig till hösten.

Han hade stannat utanför ladväggen, tog fram brefvet och stod och stafvade på det en gång till. Sedan satte han sig ned på en gammal timmerstock, som låg där, och lutade hufvudet i händerna.

Han hade försökt på alla vis. Han hade sagt upp sin gamla plats för att få en ny, som han kunde gifta sig på. Han tänkte och tänkte. Det surrade i hjärnan på honom som ett urverk, hvilket är i olag. Han visste inte, hvad han skulle taga sig till, och ingen mänska kunde hjälpa honom, rakt ingen. Det var då ett elände, han kommit i också, han som aldrig hade ränt efter flickorna, som de andra brukade. *Han* skulle komma ut på det här sättet, och de andra skulle gå fria. Världen är bra besynnerlig. Han hade hört om en tändsticksfabrik på väg in till Stockholm, där han kände en af arbetarna. Och den hade alltid stått för honom som en räddning. Där måtte han väl alltid kunna få plats, så många arbetare som de hade. Han kom därifrån just nu, han hade haft ledigt i två da'r för att få vara ute och höra sig för. Men det var fullt där också. Ingenstädes fanns det plats för honom.

Om han ändå kunde få en plats! Han skulle arbeta som en häst, bara han kunde få sätta bo till hösten och inte gå på det här sättet längre. Och Klara kunde tvätta, hon hade ju lärt sig det. Då kunde de gifta sig och allt skulle bli godt och bra. Han smålog vid tanken därpå och såg sig omkring, i det han skakade på hufvudet liksom i takt till någon inre melodi.

Men det var ju alldeles omöjligt. Han hade för-

sökt öfverallt, och han visste intet annat ställe i hela världen, dit han kunde vända sig. Det klack till i honom, och han satt en lång stund och stirrade framför sig. Han hade varit öfver hos baron, där fadern hade haft torp, och frågat, om det fanns något torp ledigt. Nej, det fanns ingenting. Om han behöfde någon statkarl. Nej, han ville inte ha mer gift folk. Och han hade hört sig för inne i staden genom andra. Öfverallt samma svar. Han tyckte, att det var märkvärdigt, att en mänska, som ville arbeta, inte skulle kunna få, att en, som ville göra sin orätt rätt igen, inte skulle lyckas.

Och som han satt där, lutade han åter hufvudet allt tyngre i sina händer, och han kom att tänka på, att han gjort henne så olycklig, och att hon skulle få sitta där kanske hela sitt lif med skammen, och att han inte skulle kunna hjälpa henne. Han brast i gråt, och han kastade sig framstupa på marken och vred sig och grät och snyftade som ett barn.

Han visste ej, hur länge han legat så, när han kände en hand, som ruskade i hans axel. Han vände på hufvudet och såg madam Erikson, som ställt mjölkkrukan ifrån sig och med ett ängsligt uttryck i sitt ansikte böjde sig ned öfver honom.

»Jössus pojke, hvad i all världen är det med dig?» sade madamen, i det hon ännu en gång gjorde ett fåfängt försök att få honom att resa sig.

Han kunde ej tala redigt, men mellan snyftningarna kunde dock madamen höra ord om, att han hade gjort flickan olycklig, att det aldrig i världen kunde bli bra igen, att han aldrig kunde få någon plats, utan att han skulle gå som en fattig bonddräng i hela sitt lif och inte kunna hjälpa till med barnet en gång.

Men då blef hon alldeles utom sig

»Res dig upp, vet jag», sade hon, »och ligg inte och gråt på det där sättet! Hvad ska' det tjäna till? Stora, långa karlen. Det är ju, som om du rakt vore från vettet. Res dig upp, säger jag dig, så att jag kan få höra, hvad det är.»

Han reste sig långsamt och torkade sitt ansikte med båda händerna.

»Har du inte fått plats?» fortfor hon.

»Nej», svarade han utan att se på henne. »Det går inte. Jag vet mig ingen råd längre.»

»Vet du dig ingen råd? Har inte Pehrson i Staby bjudit dig drängplats ute hos sig? Där får du det ju bra, vet jag.»

»Men jag kan inte låta bli att tänka på Klara . . .»

Han darrade på rösten och höll på att brista i gråt igen.

»Gråt inte, pojke, säger jag dig,» sade madamen och drog undan hans hand, som han höll på att lägga öfver ögonen, »gråt inte nu, utan hör på, hvad en säger dig. För du vet väl, att jag vill dig väl. Inte blir flickan olycklig för det och inte sämre

heller för resten. Om det inte går nu, så kan det väl gå till ett annat år.»

»Ja, men . . .» Han stampade häftigt i marken. »Det är ett helvete, det här.»

»Nåå, hvarför ska du göra't värre, än det är? Har hon inte sin mor att vara hos? Och kan inte hon se efter barnungen, när flickan är ute och tvättar? Tror du inte Klara är en så'n flicka, så du inte behöfver vara rädd för att ha' henne i Stockholm ensam ett år? Och modern är ju snäll vid henne, så för den delen behöfver du aldrig vara rädd. Du skall väl vara karl, vet jag. Inte blir det bättre, om du gråter. Till ett annat år blir det väl nå'n råd. Då kan ni alltid gifta er, och hon är lika god för det. Och det behöfver ingen säga ett ord om henne. Inte kan en få't, som en vill, alltid inte.»

Och därmed nickade madam Erikson åt honom, tog mjölkspannen i sin starka näfve och gick stadigt uppför backen och in i stugan.

Men när madamen hade gått, stod Kalle kvar ute vid ladan och funderade en god stund till. Hans tankar hade fått en annan fart, och han kände sig inte orolig längre. Han var till mods, som när han första gången i sitt lif hade fått en riktigt svår leråkersteg att gräfva upp. Det såg ut som om han aldrig skulle orka till slut med den. Och ändå visste han, att om han höll på ordentligt och gräfde upp koka efter koka, så skulle det vara gjordt om

en dag eller två. Bara han inte blef trött eller stod och funderade.

Han tog upp mössan, som fallit af honom i gräset, satte den på sig och spottade.

»En får väl försöka ändå», sade han för sig själf.

Och borta bland trädens höstfärger glittrade aftonsolen, och luften var klar, kylig och bra att tänka och arbeta i.

1884.

En Smålänning.

För några år sedan var jag tvungen att tillbringa ett par dagar i Köln. Jag måste invänta ett rekommenderadt bref, var ensam och var därför hänvisad till mig själf, om jag på något sätt önskade förströ mig.

Det vore synd att säga, att Köln är en rolig stad. När man sett domkyrkan och gjort några fruktlösa och själströttande promenader genom de smala, slingrande gatorna, stått och tittat en stund från bron och ned på Rehn, som smutsgul, stark och melankolisk snor de väldiga vattentrådarne om hvarandra och utmed de höga lerväggarne skrapat sig allt mera gul och allt mera melankolisk, när man då till på köpet varit inne på ett postkontor och frågat efter ett oumbärligt rekommenderadt bref, som icke anländt, då är det icke underligt, om man känner sig något nedsatt till lynnet och tillgriper den i Tyskland vanliga utvägen att blifva vid godt

humör, nämligen att gå in på en bierlokal och rekvirera fram en mugg kyligt, fradgande öl.

Den lokal jag kom in på, var i den stil, man ofta ser i Tyskland. Låg och halfmörk, med brunmålade träbänkar utmed väggarne och bord i samma färg, mångfärgade ölseidlar af porslin, måladt glas, tenn eller trä på hyllorna, fönster med måladt glas i matta färger och omsorgsfullt snidande panelningar.

Jag slog mig ned vid ett af borden och beställde den efterlängtade seideln. Den kom fram. Jag hade nu god tid att se mig om, och de få kunderna voro snart undersökta och syntes ej ägnade att verka uppiggande.

I ett hörn af rummet, satt emellertid läsande en tidning en herre, som väckte min nyfikenhet, och som jag snart märkte var värden på stället.

Det var en liten outsägligt välmående karl med små blågråa, nästan mongoliska ögon, slätrakadt ansikte och ett tunt knollrigt hår, hvilket liksom drog sig tillbaka vid pannan för att lämna utsikten fri. Hans läppar voro tjocka, hans hals så fet, att när han lyfte på hufvudet, såg det ut som ett enda rakt streck från spetsen eller rättare slutet af hakan och ned till nyckelbenet, hvilket skymtade fram öfver hans elegant urringade skjortkrage. När han talade, lät det, som om orden halkat ur munnen på honom. Han talade en ganska vacker tyska, men i

vissa ögonblick tyckte jag mig urskilja ett slags brytning, som jag fåfängt sökte förklara, hvarför den föreföll mig så bekant.

Han syntes emellertid hålla god ordning i sitt hus. Oupphörligt hade han en påminnelse eller uppmaning till hands för de uppassande, och hela tiden gledo orden fram som välnötta medar på glanskis, medan han ifrigt gestikulerade med händerna, slängde på hufvudet och allt ibland själf sprang upp och ryckte en illa påfylld seidel eller en slarfvigt serverad smörgås från en yngling med serviett under armen för att visa, hur han skulle bära sig åt. Därpå bar han själf fram artikeln i fråga till den väntande gästen, bad honom under en flödande ordström om ursäkt för dröjsmålet och slog sig därefter ned igen i sin vrå och vid sin tidning, i det han vårdslöst kastade den ena foten upp öfver knäet.

Han satt ett godt stycke ifrån mig, och det var tämligen skumt. Men emellertid började tidningens utseende att väcka min uppmärksamhet. Den såg för mina ögon icke det ringaste tysk ut. Jag steg upp och gick förbi honom fram till disken, i det jag gjorde mig ett ärende med att taga en tändsticka. I förbifarten passade jag på och betraktade den misstänkta tidningen på nära håll.

Min själ och gud var det icke gamla »Dagbladet». Jag kände genast igen hela tillställningen, det dubbelvikna landsortsformatet, de korta, stela spalterna,

trycket, »tidningsöfversikt», Spada, »Egyptiska frågan», Rättegångs- och polisärenden.

»Förlåt mig, är ni svensk?»

Den tjocka herrn kastade tidningen på fällbordet framför sig och stod ögonblickligen uppe på fötterna och bockade sig.

»Nej, det var trefligt att träffa en landsman. Hvad tycker herrn om min enkla lokal? Hvasa? Jag är värdshusvärd här, ser herrn, och i den här förbannade sta'n ser man sällan några landsmän.»

»Gustaf», ropade han därefter på tyska, »bär hit herrns seidel.»

Därefter på svenska igen:

»Nå, hur står det till i gamla Sverige? Var det länge sedan herrn reste hemifrån?»

Jag svarade, att det skett för tre veckor sedan, att jag bara var ute på en liten tripp, och att jag snart skulle vända tillbaka hem igen, samt att jag just nyss i Köln skilts från mitt sällskap, en bekant skådespelare.

Han frågade efter namnet, och då jag nämnt det, utbrast han:

»Herre gud, det är en gammal vän till mig. Ja, den tiden ja. Tycker herrn om teatern?»

Om jag tyckte om teatern? Jo, det var en fråga det.

»Jag är alldeles galen i teatern», svarade jag. »Jag hör till de där människorna, som om jag en kväll

fått känna oset från rampens lampa, icke kan gå hem förrän föreställningen är slut, om det också är aldrig så tråkigt.»

Han tog min hand och såg mig rätt i ögonen, under det att hans ögon sågo fuktiga ut, och orden trillade ur hans mun med ännu större lätthet än vanligt.

»Mitt namn är Ekström», sa' han, »vill inte herrn göra mig den äran att äta middag i mitt enkla sällskap? Hvad är klockan nu? Jaså, hon är elfva. Ja, jag ska' gå ut ett ärende på banken, och så ska' jag in ett tag te en slaktare och te bagarn. Den fan skickar mig inte bröd ordentligt om mornarna. Och då blir det alltid mitt fel, förstår herrn, i kundernas ögon. De här dumma tyska brackorna äta aldrig senare än tu. Och man får ta seden, dit man kommer, ser herrn. Men om herrn vill komma tre, så få vi äta i fred. Eljest är det ett spring och ett bråk, som aldrig tar nå'n ända. Och om herrn vill hålla till godo med en enkel middag . . . För jag har alltid älskat konsten, jag har varit aktör, ska' jag tala om, och är herrn vän med —, så behöfver jag inte veta mer.»

»Mitt namn är G—m», afbröt jag honom.

»Jaså, fägnar mig. Hvad är herrn, om jag får lof och fråga? Är herrn också aktör?»

Jag försökte så godt som möjligt att klargöra för honom min tämligen obestämda position i sam-

hället, hvilken då för tiden utgjordes af det aritmetiska mediet mellan tidningsskrifvare, student och informator.

»Är herrn författare?» utbrast han.

»Nej, gudbevars, inte än åtminstone.»

»Herrn kommer i alla fall klockan tre?»

»Jo, jag tackar mjukast.»

»Man behöfver ett afbrott i de här materiella bestyren. Herre gud, det här hade jag inte kunnat tänkt mig, när jag satt och drack kaffe i morse. — Ja, adjö så länge.»

Och i det han med en hastig ryck kastade hatten på hufvudet, hoppade han ut genom dörren och lämnade mig åt mina funderingar och att vänta på middagen.

* * *

När jag på slaget tre återkom till min nye väns restauration, mottog han mig själf redan i dörren.

»Stig in här», sade han med en hemlighetsfull min, i det han öppnade en dörr till vänster och bugade sig, »stig in här. Det är min enskilda festlokal. På ett halft års tid har jag inte sett någon skandinav, som man kan tala med. Och det här Tyskland! Jössus i himmelen!» — Här räckte han på ett ytterst uttrycksfullt sätt ut tungan och fällde upp och ned ögonlocken. — »Men är det inte rätt bra här?»

Därpå gick han till dörren och ropade:

»Gustaf!»

»Ja wohl», svarades inne från skänkrummet.

Under tiden såg jag mig omkring. Rummet var stort och inredt med mycken både smak och kostnad. Särskildt var det en viss artistisk fläkt öfver det hela. Möbleringen var hållen i grönt, soffor med gröna sammetsitsar, emmor och länstolar af samma slag, i ett hörn bredvid de tunga, mörkgröna gardinerna ett mahognybord, kring hvilket stodo den nämnda soffan samt emmorna och stolarna, på golfvet en präktig brysselmatta samt i taket en gaskrona med matt slipade glaskupor. Gardinerna voro omsorgsfullt dragna för fönstren, och alla gaslågorna voro tända i kronan. Midt på golfvet stod ett litet bord, som var dukadt för två, och på bordet upptäckte jag ett litet smörgåsbord med inlagd sill och kumminost samt en välbekant flaska, som var fyrkantig af välmåga.

»Gustaf», ropade min värd igen samt tillade några välmenta önskningar för sagde persons framtid jämte en anmodan att låta oss få in äkta Nürnbergeröl. Därpå gjorde han ett par danssteg tvärt öfver golfvet fram till sin stol samt inbjöd mig med en rörelse med högra handen att taga plats på stolen midt emot.

Jag var fortfarande något förvånad. Hela till-

ställningen syntes mig vara ett det mest besynnerliga äfventyr, jag någonsin råkat ut för. Ensam i Köln träffar jag på en den allra hyggligaste ägare till en restauration, hvilken herre utan vidare bjuder mig till middag, därför att han är god vän med en af mina vänner. Han har varit aktör och vill höra nytt från Sverige.

Jag började framstamma några tacksägelser för hans vänlighet jämte komplimanger för den förträffliga anordningen, hans vackra lokal och dylikt. Men han afbröt mig.

»Ni tycker det är besynnerligt af mig, det här», sade han. »Men jag är på det sättet. När jag ser en människa, som jag tycker om, går jag rätt på henne. 'Ska det inte vara en liten halfva?' Jag har inte varit så lifvad på ett helt år, som jag är i dag. Herre gud, när jag tänker på alla mina gamla minnen. Det var glada tider i Stockholm, ska' jag säga. Och ledsamma också ibland.» Här kom det en våt glans i hans små ögon, och han vaggade på hufvudet. »Jag har haft många tråkiga stunder i mitt lif. Och lifvet är inte stort att stå efter, det är säkert det. Och hade man inte glada människor, goda vänner och så litet konst och poesi . . . Det är då fan också. Kommer inte pojken med soppan snart!»

Han sprang till dörren igen och ropade »Gustaf», så att det skallrade i fönsterrutorna.

»Så'na uppassare man har här! Den där är den värsta af dem allesammans, och därför låter jag honom alltid passa upp på mig själf, för att han skall få lära sig folkvett. Se nu, så han sätter fram ett glas! Det ser ju ut, som om man hade blåst dam på det oupphörligt under tio år.» Hans jovialiska ansikte fick i hast ett grymt och blodtörstigt uttryck, och han höll under en massa de allra hemskaste grimacer upp glaset under den unge mannens näsa. Därpå räckte han honom det öfver vänstra axeln och fortsatte:

»Kan ni tänka er, en dag kommer jag in och får se en kund, en gentil karl i sta'n, som jag kände, sitta och äta kräftor. Det var den här unga lymmeln, som serverade. Jag slog mig ned bredvid honom och beställde också ett halft tjog kräftor. Då säger den dumma fan högt åt mig: 'De är visst inte riktigt friska'. Jag trodde, jag skulle slå ihjäl honom. Hvad skulle jag säga? 'Hvarför sa' du inte det åt gästen i stället för åt mig? Ta' genast bort kräftorna', sa jag.»

»Servera vin», sade han därpå med samm grymma och blodtörstiga utseende, under det den unga herrn i svarta fracken sprang fram och tillbaka omkring bordet och bockade sig vid hvartannat steg.

Härefter började herr Ekström att utfråga mig, om allt hvad jag visste, angående teaterförhållanden i Stockholm, hvar *den* var engagerad, och hvad som

hade blifvit af *den,* om hr X. fortfarande var kvar vid teatern, om fröken Y. hade dragit in på staten och gift sig, om sista spelterminens repertoar samt om ett par nya stjärnor vid teatern, som han aldrig hade sett.

»Jag har inte varit i Sverige på två år», tillade han. »Och då var jag där bara på en liten titt för att hälsa på min gamla mor.»

»Lefver hon ännu?» frågade jag.

Emellertid hade middagen fortskridit lifligt och muntert. Utan att vi märkt det nästan, hade vi redan hunnit med desserten och sutto nu med tända cigarrer och smuttade på ett glas portvin.

»Ja, hvad hon lefver», sade min värd. »Hon är kry och rask gumman, trots sina 67 år. Men ska' vi inte ha oss litet kaffe? Om vi skulle flytta oss i soffan?»

Vi stego upp och sjönko snart ned i den gröna soffan, där kaffe och likörer väntade framför oss. Middagen var slutad, och det bästa återstod, njutningens stund, cigarrernas, munkens, uppsluppenhetens och de plötsliga förtroendenas härliga ögonblick.

»Hvad var er far?» förmådde jag mig slutligen att fråga. Nyfikenheten blef mig öfvermäktig, och en känsla af tycke för denna öppenhjärtligt godlynta och naiva människa gaf mig mod. »Eller tycker ni inte om att berätta om er själf?»

»Jo för all del, om ni vill höra så! Men det blir en lång historia, om jag skall tala om, hur jag har kommit hit som restauratör i Köln. Men vill ni höra på, så ska' jag gärna berätta.»

»Min far var torpare i Småland», började han.

»Jag kunde just tro det», afbröt jag honom.

»Ja, det har hjälpt mig fram i världen det, ska' jag säga. Smålänningen har alltid setat i mig, och den sitter för resten i mig än. För jag har alltid förstått att reda mig i de allra kinkigaste förhållanden, och kan man inte det, då kommer man inte långt. Och så har jag alltid varit glad och hurtig till lynnet i sällskap med andra människor. När jag är ensam, kan jag vara alldeles som förtviflad ibland, men bara jag kommer ut med andra, är det, som om det blåste bort. Och därför tycka alla människor, att jag är en så'n glad och lifvad själ. Och börjar man en gång att bli ansedd för det, så är man tvungen att hålla på. Nåja, min barndom var just inte någonting märkvärdigt. Jag gick hemma och hjälpte te med litet af hvarje och gjorde ett par dagsverken på herrgår'n ibland. Det är för besynnerligt, när jag nu tänker tillbaka på det här gamla. Hvad jag väl kommer ihåg min konfirmation.»

Han darrade plötsligt på rösten och kastade sig tillbaka i soffan. Han fick tårar i ögonen, och hans ansikte fick ett alldeles obeskrifbart uttryck

af något, som jag skulle vilja kalla för godmodig fromhet.

»Om en människa någonsin har stått ren och skär inför sin Gud, så gjorde jag det i den stunden. Jag grät som ett barn, och något så skönt har jag aldrig upplefvat. Jag minns så väl, hur jag var klädd: i en svart rock, som var köpt för två riksdaler utaf en gammal bonde, en rosig väst, som jag hade fått låna utaf en dräng, och ett par gamla byxor, som jag hade förut. Och så hade jag min fars gamla hatt, som vi hade borstat opp, och en ljusgul halsduk.

»Och på eftermiddagen minns jag hur jag var ute och satt i backen, som låg på andra sidan skogen en bit ifrån stugan. Och där såg jag på solen, som sken ner mellan granarna, och på den mörka mossan under träna. Och då kom den där sköna känslan öfver mig igen, och i detsamma så grät jag. För jag kom att tänka på, att vi inte hade så mycket som en brödbit i huset, och att jag knappt fått något till middag. Min gamla mor grät, när vi kom hem ur kyrkan, för att hon icke hade något att ge mig. Och så började jag och fundera efter, om jag inte ändå skulle kunna hitta på någon råd. Och då kom jag att tänka på, att nära intill, där jag satt, fanns en gammal potatisgraf, där bonden, som rådde om den, nyss hade tagit bort all potatisen, som han skulle ha att sätta. Och jag kom

att tänka på, om inte där kanske kunde ligga nå'n potatis kvar. Och hur jag gick där och påtade med en käpp, så hittade jag aderton potatisar. Och dem kokade mor, så att den kvällen fingo vi potatis och salt. Tänk er det, potatis och salt på konfirmationsdagen. Det var inte roligt att lefva då inte.

»Och på det sättet hade vi det många gånger.»

»Jag fick förstås lof att komma hemifrån. För det var smått om det på alla sätt, och med en mun mindre blef det genast lättare. Då hade jag, kan ni tänka er, läst på en gammal trasig tidningslapp, som jag hitta' i en hage, att de höll på att bygga en järnväg. Jag visste inte, hvad det var. Jag hade för mig, att det var en slät väg af järn, där man åkte fort på något sätt. Och så hade jag hört, att det fanns pojkar anställda där, som inte hade annat att göra än att bära redskap från ett ställe till ett annat.»

Mannen hade blifvit alldeles förändrad. Han talade som under inflytande af inspiration, fast han tydligen icke ett ögonblick tänkte på eller sökte efter uttrycken. Jag gjorde ovillkorligen den reflexionen, att om han talat så på scen, skulle han hafva varit oemotståndlig som skådespelare.

»Hvad mor min var mån om mig, när jag skulle i väg», fortsatte han. »Jag kände hela tiden på mig, hur svårt hon tyckte det var, att hon inte

skulle ha mer att ge' mig. Hon rustade i ordning min lilla rensel med ett par skjortor, några strumpor, helgdagsrocken, och hvad det kunde vara, som jag skulle ha med mig. Och till matsäck fick jag en kaka rågbröd och en sillstjärt. Mer hade mor min inte att ge mig. Far min tog jag adjö af hemma, honom tänkte jag inte så mycket på heller, men min mor hon följde mig en hel fjärdingsväg till en grind, som låg borta i skogen.

»Hon sade inte ett ord först, när hon tog adjö af mig, hon bara klappade mig på axeln och kysste mig. Och så gaf hon mig aderton skilling, som hon sparat ihop, utan att far min visste af det. 'Herran vare med dig, mitt barn!' sa' hon till sist. Men när jag kom igenom grinden, så vände jag mig om och såg efter, hvad min mor tog sig till, och då fick jag se, att hon hade satt sig ned på en sten och grät. Och så ensam i världen och olycklig har jag aldrig känt mig. Jag lade mig ner i gräset en lång stund och grät, jag med. Och jag minns, att bredvid mig, där jag låg, stodo några stycken röda svampar, kantareller tror jag de heta, som växte i mossan. Jag kan se dem när jag vill, och hela platsen också. Jag gick dit sist, när jag var hemma, och ni må tro mig eller inte, men det var icke långt borta, att jag hade börjat på att gråta igen.

»När jag reste mig upp och såg bortåt vägen, där mor min setat, hade hon gått sin väg, och

så gick jag på! Brödkakan och sillbiten voro slut förstås, och jag hade tre mil hem. På kvällen kom jag till en bondgård i trakten, där jag visste, att de höllo på med järnvägsbygget. Och där fick jag ligga öfver natten. För jag passade på och gjorde mig nyttig. Jag hjälpte pigorna med att bära in vatten, och så späntade jag stickor. Men ni ska' få höra, hur underligt det se'n gick, som det alltid har gått mig. För när jag inte har kunnat hjälpa mig själf, då har jag haft tur, och när jag inte har haft tur, då har jag hjälpt mig själf.

»Dagen därpå gick jag direkt upp till ingenjören, som ledde arbetet, och frågade, om jag kunde få arbete där. 'Hvad kan du göra?' sa' han. 'Jo, jag kan väl alltid hjälpa till med att bära redskap', sa' jag. Då titade han på mig, och hur det nu var, men han tog mig, och jag fick börja genast.

»Nu var det förbjudet för arbetarna att slå pojkarna. Men en dag skulle jag skjuta en skottkärra öfver ett bräde, som var lagdt öfver ett dike. Det var inte mitt fel, för brädan låg löst och vände sig. Men det gick ikull. Och då sprang en af karlarna på mig och gaf mig stryk. Och han drog mig i örat, så att det gick loss ett långt stycke. Titta», fortfor han, »det har jag märke efter än. Men då gick jag till ingenjören, och han tog mig i försvar. Och för att jag inte skulle få igen det på annat sätt, så tog han mig som betjäntpojke och lät mig

vara med sig och följa med honom och bära hans doningar, när har var ute och mätte. Det var ett slags befordran förstås, och alla de andra arbetarna voro så afundsjuka på mig, så det fanns de, som hade svurit på att slå ihjäl mig, bara jag visade mig utanför dörren.

»När jag hade varit hos honom ett år, så tyckte han det var synd, att jag inte skulle få lära mig något ordentligt. Han hade fått tycke för mig och tyckte väl, att jag var pigg kan jag tro och rapp i vändningarna. Och då skaffade han mig, så att jag fick komma in som frielev vid mekaniska verksta'n i Malmö.»

Han gjorde ett uppehåll i berättelsen, och vi klingade med hvarandra.

Därpå fortsatte han igen, sedan han satt sig till rätta och lagt upp benen på en stol.

»Men då började jag att tänka på saker, som jag aldrig hade tänkt på förr. Jag tyckte, att det i alla fall var trist, att jag skulle gå på det sättet som ett slafdjur och aldrig få se allt det sköna och härliga, som fanns i världen. Jag läste allt, som jag kunde komma öfver, Blanche och Braun, Tegnér, Victor Hugo och Eugène Sue. Hvar jag gick och stod, så drömde jag om, hur stor och vid världen var, och hur jag skulle kunna komma i åtnjutande af allting, som jag visste fanns därute, och som jag aldrig hade sett.»

Han satte sig rätt upp i soffan och lade handen på mitt knä.

»Då kom det en teatertrupp till sta'n. Det var Bromanders gamla trupp. Och de spelade gamla tragedier, riktigt stora saker ibland och operetter och folklustspel. Det förstås, att inte var det nå'nting mot att se dem i Stockholm eller Paris — för jag har varit i Paris också. Har ni varit där?»

»Nej, det har jag inte. Var det hos honom, ni först kom till teatern?»

»Ja, det gick inte med ens. Men jag gick och funderade på det. Jag minns, som om det var i går, hur jag såg dem spela *Daniel Hjorth*. Minns ni det där stället i fjärde akten, när han ligger bunden i kedjor och berättar om sina öden och talar om sin faders graf.

»Och denna graf var en schavott.»

»Åh, hur jag gick och spelade det där för mig själf. Ty jag ville bli tragiker. Jag lärde mig den ena rollen efter den andra — jag var inte så fet den tiden, som jag är nu, och jag hade inte så mycket att äta heller för resten — jag läste upp dem för mig själf, när jag var ensam på mitt rum, eller när jag var ute om nätterna och gick. Det kom en så'n oro öfver mig, och jag visste, att jag aldrig skulle kunna bli lugn och lycklig igen, om jag inte fick bli artist.

»Och under den tiden gick jag ner till kajen en middag. Studenterna reste igenom sta'n, det var vid sommartiden, och de skulle fara igen med ångbåten. Det var sångarfärden till Paris. Och där stod jag ensam ibland folkmassan, som hurrade, och såg, hur de svängde med mössorna, och hur fruntimmerna viftade med näsdukarna och kastade blommor, och så sjöngo de, när båten lade från land: 'Sätt maskinen i gång, herr kapten'. Jag vet inte, hur det kom till. Men jag kände mig så lycklig, där jag stod, och ändå var jag så bedröfvad, för att jag skulle behöfva stå ensam på strand och se på, när de andra drogo ut i världen med glädje och sång. Det gick som varma vågor i bröstet på mig, och innan jag visste ordet af, så stod jag och grät, så att tårarna trillade. Och i den stunden beslöt jag, att jag skulle bli skådespelare.»

Han drog tillbaka sin hand från mitt knä, tog sig en klunk af det kallnade kaffet och teg en stund, innan han fortsatte.

»Jag gick till truppen och anmälde mig och blef antagen. Och nu var jag med om allt möjligt i många år. Det var ett tarfligt sällskap, jag reste med först, och några roller fick jag inte heller i början. Svalt gjorde jag också ibland, och det var svårt på många sätt. En gång hade vi legat i Kalmar vid jultiden och inte lyckats få något folk. Och hela truppen var skuldsatt för hyra och mat,

och inte ville vi precis skicka ut tiggarlistor, inte. Men då hittade jag på något, som slog an på Kalmarborna. Jag föreslog direktören, att vi skulle annonsera om negerballett i kostym, och hela truppen klädde ut sig med svärtade fårskinnsperuker och målade ansikten och ben, från direktörens fru och ner till småbarna, och så dansade vi två kvällar å rad, fan vet, hvad vi hittade på för hopp. Men det knep dem, det är säkert det, så att när vi räknade ihop pengarne, fick vi femton kronors utdelning per afton, och med det betalade vi våra skulder och åt oss mätta och reste ur sta'n. För vi skulle vara öfver julen på Öland och spela i Borgholm.

»Gud en så'n resa. Och så'na ångbåtar, och hvad det var kallt se'n. Men när vi kom till Öland, då var det Mats i kassan igen, och då fick vi tjugufem öres utdelning per man te köpa oss hvar sin limpa för. Men jag var litet gourmand redan på den tiden, så att jag propsa med direktören, till dess att jag fick tjugufem öre att köpa mig smör för också. Jag glömmer aldrig, när jag gick uppför backen till en bondgård, där jag skulle få smöret; då fick jag se vår första älskare, som låg framstupa på barfrusna marken och gnagde på en stor limpa, så att mjölet stod som landsvägsdam ur halsen på honom.

'Vänta lite', sa ja, 'så ska du få smör också.' För vi hade alltid varit goda vänner.

'Det ger jag fan', sa' han och mumsade. Men jag gick och köpte smöret och fick ändå låna en knif till breda på't med.

»Skulle jag nu tala om alla mina kärleksäfventyr också», fortfor han, »då blefve det aldrig slut, så det låter vi fara. Nå, jag kom emellertid till den ena sta'n efter den andra. Och till sist fick jag engagemang vid Södra teatern. Det var just i den vefvan, som direktörn där gick och hängde sig. Och där stod jag då utan pengar och utan engagemang och hade inte ett öre och visste inte, hvad jag skulle ta mig till. Jag hade alltid skrifvit litet i tidningar och så'nt där och brukat göra rolighetsvers och annat. Och då hittade jag på, att jag stängde mig inne i en hel vecka och skref ihop en bok *Kulissmysterier af Pelle Ekström.* Men jag ville inte gå till nå'n förläggare. För då visste jag, att jag skulle inte få något för det, och inte ville jag ha den i bokhandeln heller, för då skulle de ta en tredjedel af förtjänsten. Utan jag viggade mig litet pengar och förlade boken själf. Det blef inte mer än ett litet häfte, snyggt, men enkelt utstyrdt, och det kostade bara femtio öre. Men jag hade kolportörer, som sålde boken på alla kaféer, och som fick bara ett par öre på hvart nummer. Och ett par dagar, innan boken kom ut, skaffade jag stora röda plakat på gathörnena, som jag var ute om natten och klistrade opp själf. 'Pikant bok-

nyhet, Kulissmysterier o. s. v.' Och så kände jag förstås alla möjliga cigarrflickor i sta'n, som jag brukade handla cigarrer hos och stå och prata med vid disken, och de togo den gärna, när jag gaf dem ett par exemplar för egen räkning. Jag försäkrar, att det inte fanns några svinaktigheter i den. Om folk trodde, att det skulle vara det, eller inte, det vet jag inte, men den gick ut, så att jag fick göra en ny upplaga inom tre da'r. Och på det sättet förtjänade jag fem hundra riksdaler på en vecka, som jag hade behöft att skrifva den. Det har kanske ni aldrig gjort?»

»Nej, det ska' gud veta.»

»När jag nu hade så mycket pengar, så tänkte jag, att nu skulle jag förverkliga en älsklingsdröm, som jag länge hade haft, och resa till Paris. För när jag bara kommer dit, tänkte jag, så reder jag mig väl alltid på något sätt. Och så ska' jag säga, jag vet inte hur det var, men jag var visst aldrig riktigt bra som skådespelare.»

»Inte det?»

»Nej, jag minns, när jag spelade på teatern i Falköping, att just som jag kom in på scen, var det någon i första radens loge, som hviskade, så att jag hörde det: 'Se där är han igen'. Och en tid fick jag inte uppträda, för att direktören påstod, att publiken inte kunde vänja sig vid mig. Och ser ni, det är inte så roligt alltid att vara konstnär,

Gud, hvad jag svalt ibland, och så'na kläder jag hade, manschetter, som jag hade klippt fransarna af med en sax, vända skjortor, byxor med hål i och en rock, som jag hade smetat öfver i sömmarna med bläck. En gång när jag kom till en ny direktör och sökte engagemang, så frågade han mig, om jag hörde till dem, som ville äta både frukost, middag och kväll. — Ja, sa' jag, nog vore det, det bästa alltid. — Men då sa' han, att jag inte dugde vid hans teater. — Men ser ni, får man slita ondt och svälta och gå i dåliga kläder och ta ovett i tidningarna, när man tror sig ha blottat sina heligaste känslor, då ska' jag säga er, att man ska' allt ha en djäfla kallelse, om man ändå går på i ullstrumporna. Tror ni inte det, hva?»

Jag erkände, att jag trodde han hade rätt.

»Jo, det kan ni bita er i tummen på, och har man kommit ur sadeln en gång, så är det inte så lätt att komma i den igen, när hästen tjufskalar uppför backarna. Nej, ser ni, det lärde jag mig i Paris, och när jag hade varit där en månad, började jag på att tänka på att knalla mig hem igen. För där fanns det ingen möjlighet att ta' sig fram, och så fick jag respengar af några hyggliga vänner, så jag trodde, jag skulle komma till Malmö.

»Det var då, jag kom hit till Köln — litet tyska hade jag lärt mig, medan jag var skådespelare — jag tänkte bara stanna här öfver natten för att få

titta på domkyrkan. Och hur jag nu hade räknat, när jag for ifrån Paris, men när jag kom ner på morgonen och skulle köpa biljett, så räckte inte pengarna längre än jämt till Hamburg. Nå, tänkte jag, då lilla Ekström är det inte värdt, att du reser hem till Sverige, utan det är så godt, att du stannar här och hittar på något geschäft, som du kan slå dig fram med. Det är ingen skam att arbeta, bara man tjänar sitt bröd på hederligt sätt, och här känner dig ingen för resten.

»Jag tog mig en funderare, som räckte en hel dag, och så gick jag ut i sta'n och hyrde mig ett rum. Se'n skaffa jag mig arrack och socker och allt som behöfdes för att brygga punsch. En gammal kittel fick jag låna, och jag höll till i en bryggarstuga ner på gården. Sedan annonserade jag om »Echt schwedischer Punsch» för fyra mark buteljen. Jag hade inte mer än 10, men de ströko åt samma dag och då kunde jag göra en större bryggd.

»Ja, så gick det undan för undan. Men när jag hade kommit så långt, som det var mig möjligt, så skaffade jag mig en liten diversehandel, och på vintern gick det nog någorlunda. Jag hade skapligt med folk, och om någon kom och ville köpa ett större parti socker eller gryn, så kunde det nog hända, att jag inte hade något inne för tillfället, utan fick springa bakvägen öfver i en annan butik

och köpa varan för att sedan sälja den utan att förtjäna ett enda öre, bara för att hålla upp bodens kredit. Men det var detsamma, bara det gick. Men så kom sommaren och folk började dra' sig ur sta'n, och jag såg hur svårt det var för de gamla butikerna. Själf kunde jag stå hela dagen i boden och knappt kunde få sälja ett skålpund kaffe. Och då förstod jag, att jag fick lof att hitta på något särskildt, om det inte skulle stå still för mig igen. Och då hyrde jag mig två pojkar, som jag lät göra röda mössor åt, där mitt namn stod graveradt på en plåt, och gaf dem hvar sin annotationsbok och blyertspenna, och åt dem köpte jag sommarbiljetter på småbåtarna, som gå opp och ned för floden utmed sommarställena. Och så annonserade jag i tidningarna, att man för en liten procent kunde få alla sina uppköp af kött och grönsaker och annat ombesörjda af firman Ekström & komp., om man lät anteckna sig hos de i röda mössor klädda pojkar, som anträffades på båtarna. Och det tog skruf ska' jag säga; jag fick så mycket att göra, så jag måste åka i droska hela förmiddagarna, medan bodbetjänterna hos de andra satt och sof bakom disken. Alltid blef det nå'n förtjänst, och så drog det folk till butiken.

»Jag kom i ropet, och jag låg som en rem efter backen för att kunna hänga i. Jag hittade på, att när det var nå'n piga, som jag kände igen, som riktigt

länge hade gått och handlat hos mig, så köpte jag två biljetter på andra raden, när jag visste, hon skulle komma, och så sa' jag åt henne, när hon då kom:

'Tycker lilla jungfrun om att gå på teatern?' sa' jag.

'Ach Gott, det är det bästa som finns,' sa' hon. 'Röfvare och herrar i trikot och så'nt där.'

»Här ska' lilla jungfrun få för gammal bekantskaps skull», sa' jag. »Hon kan ju bjuda nå'n af sina bekanta med sig. Det finns väl alltid nå'n god vän. Hvasa? Ajö, lilla jungfrun, kom snart igen», sa' jag.

»På det sättet gaf jag teaterbiljetter åt halfva sta'ns pigor, så att när jag gick på teatern ibland, kunde jag se dem sitta där radtals. Men jag gaf aldrig åt en, så att en annan såg det, och jag bad dem alltid att tiga med det, så att de andra inte skulle bli afundsjuka.

»Och följden var den, att alla pigor, som voro ute för att göra uppköp, kommo till mig, om de hade aldrig så lång väg att gå. Och jag var alltid glad och vänlig vid mina kunder, och så till sist blef den här lilla lokalen ledig, och så köpte jag den, och nu tjänar jag, oss emellan sagdt, tjugotusen mark om året. Men det rör inte de här djäfla dumma tyska ölpumparna. För det är ett rackarsläkte, det ska' jag säga er.»

Han tystnade och såg sig omkring i det eleganta rummet med de tunga gardinerna, den tjocka mattan och de fina möblerna. Därpå hällde han i glasen, vi klingade, och sedan vi en stund tittat på hvarandra, började vi skratta, räckte på en gång fram händerna och kommo öfverens om att kalla hvarandra för du.

»Tack ska' du ha, bror», sade min nye vän, i det han tog upp näsduken och torkade sina läppar. »Tack ska' du ha, det är förbanna mig den första människa, jag har druckit brorskål med i Köln, fast jag nu har bott här i elfva år. — Ja, så har det gått med mig här i världen, ser du. Men det ska' jag säga dig, att jag har aldrig glömt min kärlek till det, som är stort och skönt. Och om jag nu har hållit på med det här i så många år, så har det bara varit, för att jag en gång inte skulle behöfva tänka på utkomsten längre, utan kunna slå mig i ro och lefva för allt, som jag har längtat efter i hela mitt lif. För om jag inte kan göra något själf som konstnär, så kan jag åtminstone njuta af allt, hvad andra människor gjort, som är mycket förmer än jag, det vet jag nog. Men mitt hjärta är lika varmt nu, som det var, när jag stod på stranden och grät, för att jag inte kunde få följa med studenterna, när de foro bort för att sjunga i Paris. Och jag vill bosätta mig i Sverige, för jag trifs inte här i Köln! Jag kommer ihåg, hvad min

direktör vid Södra teatern, salig gubben, som gick och hängde sig, sa' åt mig, da'n innan han gick till en bättre värld: 'Pelle Ekström,' sa' han, 'du blir ta mig fan ingen konstnär, men konsten kan du ändå aldrig glömma,' sa' han. 'För den som har luktat på ramplamporna, han är fast för lifvet.' Och det hade han rätt i, fast han aldrig kunde veta, hur sant jag skulle tycka att det var här i Köln, där jag bara längtar till gamla Stockholm och Dramatiskan och Södra.»

Därmed satte han sig upp i soffan och såg på klockan. Han hade åter fått samma besynnerliga veka uttryck i sitt jovialiska ansikte, som jag förut iakttagit.

»Min själ är hon inte åtta.»

Han sprang fram till dörren och ropade ut i skänkrummet:

»Gustaf. Ta' mig fan sitter inte den lymmeln och sofver.»

Och som en katt slank han ut genom dörr'n, och jag hörde från det yttre rummet ett par smällande ljud, som hade en förvånande likhet med örfilar.

Därpå kom han tillbaka igen och då var han fullständigt den glada värden igen.

»Är det inte förbaskadt, att man inte ska' få ha ett ögonblicks ro. Om vi skulle gå ut ett slag och titta på sta'n? Hvasa? Det är café chantant i kväll?»

Därefter satte han hatten på hufvudet och hoppade två steg baklänges för att låta mig gå först ut genom dörr'n.

»Var så god! Var så god! Det är jag, som är hemma här.»

På gatan gjorde han ett par lifliga pas-de-grace, som skulle ha beröfvat honom alla allvarsamma kunder, om de kunnat se det, tog mig sedan under armen och hviskade mig i örat, under det vi i broderlig endräkt trillade fram efter trottoaren.

»I dag är jag den gamle igen. Aktör, ser du, artist och vagabond. Åt helvete med värdshusvärden. Här ska' festas. Kommer du ihåg gubben Deland i 'Sodom och Gomorrha': Ja vi ska' sudda, sudda, sudda. Ja, vi ska' sudda, sudda och sudda.» — — —

Vi tillbragte aftonen och mer än halfva natten tillsammans. Men dagen därpå fick jag mitt rekommenderade bref, och när jag då for, följde han mig ner till tåget. Han tryckte min hand till afsked, och när jag steg in i kupén, sade han:

»Nu ska' jag hem igen och spela värdshusvärd. Aktör är man ändå, hur man vänder sig.»

1884.

Fem kronor.

Stranden var öde. Icke ett träd, så långt ögat kunde nå. Kort gräs växte på den magra, sandiga grunden. Himlen var grå med stora, drifvande skyar, och hafvet välte i tunga slag in mot stranden.

Huset var litet, grått och förfallet med två fönster och alla rutorna skiftande i grönt och blått. Skorstenen satt på sned, och staketet kring trädgårdstäppan var prydt med mässingsbitar, minnen af ett strandadt fartyg, hvilket Lars Anders varit med om att rädda. Två barn lekte på gården med kalkstenar, som de krossade i bitar och byggde ladugård af.

»Tror du far kommer hem?» sade flickan och såg upp mot brodern.

Pojken stötte mössan opp i pannan, spottade långt ut, som han sett fiskarna göra, och såg bort åt hafvet: »Ja vars, hvad han gör. Han kan sköta en båt, han».

Två mil öster om Öland ligger ett grund, där befolkningen fiskar sill. I godt väder kan en karl segla dit ensam och till och med ligga ute där öfver natten. Men mot hösten är det allt godt att vara två. Då kastar stormen vågorna alldeles lergula upp mot den långgrunda stranden. Det finns ej en fläck utom hus, där man är skyddad för blåsten, och en natt behöfver man aldrig tillbringa därute. Ty man seglar ut på en timme och lika fort tillbaka igen.

Lars hade rest för två dagar sedan med god vind och lugnt haf, och nu satt hustrun och väntade på honom. Den som är van att vänta oroar sig ej i onödan. Men stormen hade nu varat ett dygn. Den hade redan börjat mojna af, och ännu hade ingen Lars kommit tillbaka.

Hustrun gick ifrån spiseln, där hon nyss gjort upp eld, gick fram till fönstret, torkade af rutan och såg ut. Hafvet låg framför henne svart och grått med hvita kammar och en lysande grön skiftning. Det häfde sig i lugna, starka dyningar. Längst bort skönjdes en blå rand, och in i stugan hörde hon de egendomliga smällarna af vågorna, som stötte mot stranden.

Två karlar kommo långsamt uppför gångstigen från sjön. Ingen af dem var Lars. Hon bemannade sig och gick ut på trappan till barnen, just som karlarna kommo fram till grinden. Hon såg

på dem och förstod allt, men kunde ej få fram frågan.

»Hvar är Lars»? sade hon till sist.

»Han är borta», svarade den ene efter en stund. »Vi såg' båten drifva omvänd en mil till sjös.»

Hustrun satte sig på trappan. Hon grät ej högt, men hon krökte sig under slaget.

Barnen sprungo till, en på hvar sida, men hon märkte dem ej. Karlarna stodo tysta och sågo på scenen framför dem. Ingen talade. Man hörde blott hafvets tunga dyningar, som långsamt gräfde sig in i sanden.

Slutligen gjorde den ene af karlarna en rörelse för att gå. Den andre såg sig om som i ovisshet. Så gick han fram, lade handen på kvinnans skuldra och sade: »Det var en bra karl. Gud fröjde honom.»

Hon satt alldeles stilla. »Det var han», mumlade hon, »det var han.»

Karlarna gingo, och hustrun satt där ensam med sina barn. De små gräto och hon hörde det ej. Men allt som kvällen kom, blef hon vekare. Hon gick in för att få barnen i säng. Men då tog smärtan henne, och hon föll i en häftig gråt. Barnen hade gråtit sig till sömns utan kvällsvard, och hon satt där ännu på sängkanten med händerna i knät. Så kom natten och med den hvilan. Dagar kommo, år kommo och med dem glömskan.

Det blef ingen begrafning, ty hafvet hade sörjt för det alltsammans. Det hade vaggat honom genom lifvet, burit honom i sin famn, när han var ett barn, gifvit honom hans uppehälle, när han blef man, och nu gungade det hans döda kropp på vågorna, tills den sjönk i djupet eller kastades opp på en strand eller ett grund.

Han var borta.

Men det var ej tid att sörja, om det också sved en smula i hjärtat. Här voro tre lif att uppehålla. Här var arbete att göra, och änkan tog i tu med saken.

Först måste hon köpa en stuga. Den gamla var torp, och hon kunde ej betala arrendet eller fullgöra dagsverkena. En visste hon om, som var till salu för trettio riksdaler. Hon hade blott fem, men hon bad att få utbetala resten så småningom, och det skulle hon få.

Strax därefter fick hon höra om en annan, som såldes för femton. Den var sämre, det förstås. Där var kallt om vintern och hett om sommaren. Men den, som blott har fem, är glad att ej behöfva vara skyldig mer än tio, och hon gick till bonden och bad, att köpet skulle få gå om.

Det blef ett långt samtal.

Tiderna voro svåra. Om man skulle göra så med alla! Han kunde ej vara säker att få den såld igen. De fem kronorna kunde hon i alla händel-

ser ej få tillbaka. Alldeles omöjligt. Något för något.

Och hon gaf med sig. Fast nog grämde det henne alltid. Han skulle ha kunnat undvara dem bra mycket bättre än hon.

Men åren gingo, och hon drog sig fram. Hon spann, hon stickade strumpor, hon gick på dagsverken, och hon sparade. När barnen blefvo äldre, sattes de i skola, och när sonen blifvit konfirmerad, visste hon utväg för att utrusta honom, så att han kom till sjös. Ty till sjös ville han, och hon ville det ock. Hans far hade velat det.

Och så lefde hon sitt lif på den kala stranden, där hon aldrig såg ett träd, där blåsten pinade igenom mosstoppningen på väggen, och där snön om vintern stängde henne inne ensam. Ty sonen hade med tiden satt eget bo, och dottern var ute i annans tjänst.

Våren kom ju dock till sist och smälte snön, så att vägarna blefvo farbara, snön isfri, marken torr och vindarna ljumma.

* * *

När jag såg den gamla, var hon inne i staden för att sälja garn, som hon spunnit.

Dagen var solig, trottoarerna utan skugga, luften fylld med damm och hettan kväfvande.

Hela dagen hade hon gått ur hus och i hus, och nu var klockan fyra på eftermiddagen. Hon hade gått, som man går i hettan, tills lemmarna styfna, och fötterna blifva ömma.

Hon hade varit inne i köket och fått sig mat. Nu satt hon på stentrappan utanför och hvilade sig. Den sista garnhärfvan hade hon blifvit af med, och om en stund skulle hon vända tillbaka med den lilla ångbåten.

Vi stodo omkring och försökte komma i språk med henne. Hon var krokig och grå, med detta på en gång trötta och forceradt vakna uttryck, som kommer af näringssorger. Näsan var böjd mot hakan, munnen infallen och ansiktet rynkigt.

Men allt som hon kryade till sig, blef hon meddelsam. Hon svarade på frågor och berättade vidt och bredt med eget tungt uttryck och i platta, hvardagliga vändningar, hur hon hade det.

»Svårt var det i vintras, förstås», sade hon. »På tre veckor kunde jag inte komma ut för snö. Det var väl att jag hade sillen, och mjöl hade jag också. Men till sist tröt bränslet. Och då fick jag gräfva mig igenom snön själf och fram till vedbo'n.»

Och sist kom hennes historia eller de bitar däraf, som jag berättat här. Det kom lugnt och simpelt. Det som hade händt, det hade händt. Och nu var det förbi.

Men ju längre tillbaka den gamla kom i sina

minnen, dess mer förmörkades hennes ansikte. Munnen kneps skarpare samman, och ögonen fingo ett hvasst, pinsamt uttryck. Hon berättade om sitt släp, om tider, när hon ej visste, hvar hon skulle få brödbiten ifrån, om dagar af arbete, när hon om kvällen af trötthet ej förstod, hur hon dagen därpå skulle komma upp ur sängen. Därpå berättade hon om mannens död och om allt det andra.

Jag kände mig helt beklämd, där jag stod. Var det att lefva detta, att dag ifrån dag, år ifrån år ej hinna med mer än att hålla hungern och kölden på afstånd? Jag tyckte mig se släkte efter släkte födas och dö utan att hafva hunnit mer. Och ännu skulle millioner ryggar krökas, millioner hjässor blifva grå, millioner anleten fåras, utan att de i lifvet ens kunnat sträfva efter ett annat mål än det att hålla lifvet vid makt.

Men är det ett mål?

Så såg jag åter på gumman. Hon höll de knotiga händerna sammanknäppta och nickade sakta med hufvudet.

»Jag kan inte hjälpa det», sade hon. »Men det grämer mig, när jag tänker på de där fem kronorna.»

Ett resultat.

Om torsdag skulle han komma hem, och Ingrid gick och väntade.

Nils Gustaf hade varit ute till sjös, och nu sade de, att han arbetat på varf någonstädes i Amerika, och att han var en storkarl riktigt, nu när han kom hem. Bref hade hon ej fått mer än en gång, men hälsningar hade han skickat, att han var frisk och hade det bra. En gång hade en liten ask följt med hälsningarna. En ring låg däri af guld, liten och slät. Den passade blott till vänstra handens lillfinger. Därför lade hon den tillbaka i asken igen och gömde asken längst in i sin öfversta byrålåda.

Brefvet hade ej varit långt. Där stod om, hvad han sett, hvilka skepp han rest med, hurudant befälet varit och hurudan födan, hur mycket han sparat ihop, samt hur han kommit på varfvet. Där stod ock, att ute i den stora världen aktade man en arbetare som en annan människa. Det sista förstod

hon knappt, men hon tyckte, att det var något hon längtade efter, när hon hörde det. Och sist stod det, att han höll af henne och skulle komma tillbaka.

Nu var brefvet utnött och nästan söndertrasadt, men på torsdagen skulle han komma.

* * *

På fredagen fick Ingrid veta, att han hade kommit, och hon tyckte hela dagen, att det var underligt att allt var som vanligt.

På aftonen gick hon ner åt ängen, som går fram mot fyren till, den gröna fläcken på Ölands stora öde alfvar. Där hade de mötts förr, när hon var en sjutton års flicka och aldrig varit ute i världen. Nu hade hon varit i tjänst i två år och tyckte, att hon kände lifvet.

Det var skymning och kallt. Grönskan var mörk, med gult och rödt mellan bladen. Ekarna stodo ännu gröna, men björkarna hade börjat fälla. En lätt dimma steg upp öfver kärren, och full tystnad rådde. Som en sista pust af lif gick genom skogen, och långt borta hördes hafvet som ett oredigt sorl. Det var en kväll i september med klara stjärnor.

Hon satte sig på den gamla bänken mellan två träd och väntade. Om en stund kom han verkligen. När ingen på gården visste hvar hon var, hade han gått hit.

Nils hade lagt ut, såg starkare ut, hyn var mörkare, och skägget hade växt. Han satte sig på bänken och drog Ingrid till sig. Hon stödde sig mot hans bröst, och de talade om allt, som händt under dessa åren. Om Ingrids far, som hade dött, om hans far, som ännu bodde i den gråa stugan ned åt sjön till, om hur fisket gick för gubben och om gamla tider.

Men skymningen föll allt mera, och orden dogo. Ingrid kände, hur hennes puls gick fortare. Hon nästan kväfdes under hans famntag, men hon tänkte intet, fruktade intet. Hon var blott lycklig.

Så lade Nils sin hand på hennes kind: »Vill du tro mig, Ingrid? Till Julen kan jag gifta mig.»

Hon kysste honom till svar, och så kom det tyst, staccato: »Det gör ingenting.»

»Hvad menar du?» stammade hon och ville resa sig. Han drog henne ned igen: »Säg icke, att du icke förstår.»

Men Ingrid reste sig. »Jag får lof att gå hem», sade hon.

Nils Gustaf följde, med armen om hennes lif. Så gingo de fram till den lilla hvita byggnaden, där Ingrids husbondfolk bodde.

Det var tyst på gården. Alla ljus voro släckta i fönstren. Månen kastade en skarp glans öfver midten af planen, men rundt omkring var det djup skugga under de lummiga träden. Blott en och

annan strimma lyste med ett matt, gulaktigt sken igenom det tjocka löfverket. De gingo allt långsammare, ju mer de nalkades trappan. Allt oftare sökte deras läppar hvarandra. De stannade i en lång omfamning. Så gingo de vidare igen, hårdt pressade mot hvarandra.

De kommo fram till trappan.

»God natt», sade Ingrid och kastade armarna om hans hals. Han omfamnade henne ännu häftigare, men sade intet. Den ena handen hade han pressat mot hennes bröst. Han höll henne så, när de gingo upp för trappan.

Nils öppnade dörren.

»Du får inte», hviskade Ingrid. »Gå Nils.»

»Tro mig», sade han på samma sätt. »Säg icke nej. Till jul kunna vi sätta bo.»

»Jag törs ej Nils», hviskade hon. Men han drog henne till sig. Ingrid lutade sin panna mot hans hals och följde honom sakta in.

Så stängde Nils förstugudörren varsamt, utan ett ljud.

* * *

Några dagar därefter var det nordostlig stickande storm med svår sjö. Nils' far hade fiskdonen ute en half mil till hafs. Det var allt hvad han ägde, och på morgonen seglade Nils ut med fadern för att bärga dem.

På söndagen fick Ingrid veta, att de ännu ej kommit åter. Då hade emellertid stormen stillat af, och sju båtar sattes under segel för att söka dem. Vid middagstiden återvände dessa. De hade funnit båten drifvande med kölen uppvänd, men fiskredskapen voro borttagna. Antagligen hade båten varit för hårdt lastad och kantrat på hemvägen. Liken och redskapen måste af stormen ha blifvit drifna söderut.

Ingrid var nere vid stranden, när karlarna kommo tillbaka. Hon gick därifrån som i feber.

Det blåste kallt ifrån sjön. Tunga skyar hängde öfver den gråa alfvaren.

Ingrid hade ingen redig känsla. Det syntes henne vara så tröstlöst mörkt all ting, och så visste hon, att hon nu var alldeles ensam. Hon hade ju varit så lycklig dessa dagarna. »Han är död», mumlade hon för sig själf, när hon gick framåt vägkanten, »död». Det låg något så hårdt och tillika så underbart i det ordet. Död!

Hon satte sig ned på dikesrenen och grät länge.

När hon reste sig upp var det skymning. Hon var trött och gick med långsamma, vacklande steg hem till sina sysslor.

Tiden gick enformigt, tungt, glädjelöst. Om dagarna arbetade hon, och om nätterna grät hon, sof, vaknade, grät igen, och somnade på nytt i en orolig, drömfylld slummer. Fann hon om dagen en stund

ledig, gick hon upp på vinden. Där satte hon sig på en bjälke vid takfoten, pressade hufvudet i sina händer och önskade, att hon vore död. Omsider kom en slags slö likgiltighet öfver henne. Hon gick till sina sysslor som till en förströelse. När hon höll på med dem, var hon lugnare.

Så förgick ett halft år. Ingrid hade länge vetat, att hon bar på ett barn, Nils' och hennes.

En dag i början af mars kallades hon in till sin matmoder, och fick det besked att hon skulle flytta i april. Intet skäl blef nämndt, men Ingrid hade på sista tiden lagt märke till, att man såg på henne, när hon gick. Hon blef också ej ens förvånad. Det kunde ju ej vara annorlunda.

Ingrids mor hade dött, när dottern ännu var ett litet barn, och när flyttningsdagen kom, stod denna därför helt allena. Hela trakten visste om hennes olycka, det såg hon på människornas sätt mot henne.

På morgonen tog hon ett litet knyte i handen och vandrade bort åt landsvägen. Hvart hon skulle gå, visste hon ej egentligen. Blott ett stod som en fix idé för henne — att hon skulle gå ut och söka sig en plats.

Det var en kall aprilmorgon med sydvästlig blåst. Våren kom sent detta år. Töväder och snöyra hade aflöst hvarandra oupphörligt. Snön låg tätt öfver marken igen, vinden var bitande kall, lärkorna, som

kommit, hade tystnat, och Tussilagon, som börjat skjuta upp sin fjälliga stjälk, vissnade. Isen låg kvar utmed stränderna, och luften var hård att inandas. Det var vinter igen.

Ingrid gick åt norr utmed den västra kusten. För hvart steg hon tog, sjönk hon ner öfver hela foten. Hvart hon såg, syntes blott den en tum djupa, nyfallna snön, hvilken låg som en lätt matta öfver den gamla. Vägen hade yrt igen under natten. Skyarna hängde lågt. Tungt, kallt och ödsligt låg landskapet framför henne.

Hon hade blott gått en half mil, när hon kände huru krafterna sveko henne. Bredvid vägen låg en bondgård, men hon var känd där och ville ej gå in. Hon stod vid grinden, villrådig och ängslig. Hon frös, och hon var trött. Hennes fötter voro våta och ömma, och för hvarje steg hon tagit hade de sjunkit ned i den lösa snön.

Ingrid lade handen på låset. Hon kunde ju dock försöka.

I stugan satt bondhustrun med ett barn i knät.

»God dag», hälsade Ingrid och stannade vid dörren.

»God dag», sade hustrun.

Därpå blef det tyst.

»Kunde jag få stanna här en stund?»

Ingen af dem fick ett samtal i gång, och ingen försökte det egentligen heller. Hustrun gaf barnet

di, småpratade vid det och vaggade det i knät. Ingrid satt tyst kvar vid dörren. Hon hade velat smeka barnet, men hon vågade ej, ty hon trodde, att hon ej skulle få det.

Slutligen reste hon sig upp: »Jag får väl gå nu.»

Ingrid stod där en stund.

»Ja, du får väl det.»

»Adjö».

Hon lade handen på låset.

»Hvart skall du gå.»

»Jag vet inte.»

Ingrid öppnade dörren långsamt, dröjande.

»Ja, adjö då.»

»Ajdö.»

Och hon läste dörren efter sig.

Hon kastade på hufvudet i ett slags trots och gick bortåt vägen. Hon kände kraft och lust att hjälpa sig själf. Så kommo tårarna ymnigt och häftigt. Hvart skulle hon gå? Hvart i vida världen skulle hon gå?

Efter ett par timmar gnagde hungern henne. Hon försökte att få köpa mat, men hon fick det icke. Hennes tankar voro ej rediga längre. Som af instinkt såg hon nedåt sjön, och tog af på en väg, som ledde ditåt. Hon frös ej mera, hon var het i hela kroppen. Ådrorna brände som eld. Och så var det så tungt att gå, så oerhördt tungt. Hon fick stanna för att draga andan. Fullkomligt me-

kaniskt strök hon håret åt sidorna och rättade på hufvudklädet.

Då hörde hon det egendomliga, skrapande ljudet af vågorna, som sköljde upp mot landisen. Hon spratt till och såg sig skyggt omkring. Hon kom ihåg, hur det var, när hon var mörkrädd som barn och sprang utan att veta för hvem, men sprang med flämtande bröst och rysande af fruktan.

Hon kastade knytet ifrån sig, satte händerna för ögonen och sprang framåt, stannade för att draga andan, skakade snön af kjolarna och sprang igen, alltjämt ned mot sjön.

Hon tyckte sig dyka ned i det kalla vattnet för att söka rätt på Nils. Och han var där nere. Han tog emot henne med öppna armar och kysste henne. Men hon tyckte att hans mun var så kall och hans famn så ohyggligt liflös. Och hon talade vid honom om deras barn, som hon bar under sitt hjärta, och så kände hon sig sjunka ned, allt djupare och djupare.

Det svartnade för hennes ögon, och hon föll sanslös i snön.

* * *

När hon vaknade, låg hon i ett litet tarfligt rum i en varm säng. Hon såg sig om en stund, lutade kinden mot den hvita kudden och insomnade ånyo.

Det bodde en rik bondänka där i stugan. Gumman var liten och tunn med ett magert, skarpt anlete. Hon hade varit änka i tjugu år och haft många friare, dem hon alla afspisat. Och säkert är, att icke ens det kyskaste hjärta skulle haft något att invända mot renheten af mor Anna Lisas änkostånd.

Hit var det som Ingrid hade kommit. Gårdsdrängen hade funnit henne afsvimmad på stranden och burit henne in.

Gumman hade genast förstått, hvar skon klämde.

»Men fast hon är ett stycke, kan man väl ej låta henne dö för det», sade hon. Och så fick Ingrid stanna.

Efter en veckas sjukdom fick Ingrid ett barn. Den själsspänning, hon lefvat i, jämte öfveransträngning hade väl påskyndat hans födsel. Det var en gosse. Han var ovanligt späd, lemmarna voro spensliga och bröstet infallet. Han såg ej ut att lefva länge.

Men Ingrid blef kryare med hvar dag. Hon gaf själf den lille di och kunde ligga långa stunder och se på honom med tårar i ögonen.

»Du är lik Nils», hviskade hon i barnets öra. Hon ville ej säga det högt.

Men barnet blef ej friskare. Det tynade långsamt af, och en morgon, när Ingrid vaknade, låg det dödt bredvid henne.

När Anna Lisa kom in i rummet, låg Ingrid framstupa med hufvudet gömdt i kuddarna och grät. Gumman försökte fåfängt att få henne att tala och måste slutligen själf lyfta undan barnet.

Då reste hon sig upp med en våldsam åtbörd, men när hon fick syn på det liflösa anletet, brast hon ut i en högljudd snyftning och föll alldeles handlöst tillbaka mot kuddarna.

Allt som dagarna gingo, blef emellertid Ingrid mera stilla. Kanske var grämelsen ej mindre bitter för det, men i det yttre var hon dock lugn. Och så kom ju begrafningen.

Den hade Anna Lisa styrt om. Ingrid hade stannat hemma.

Samtidigt hade gumman talat till kyrkoherden, om hvad de skulle göra med Ingrid. Hon frågade, om han ej visste någon utväg att skaffa flickan plats som amma. Då vore hon åtminstone försörjd. Och kyrkoherden lofvade att tänka på saken.

Nu visste kyrkoherden om en handlande i köpingen, hvars hustru nyss hade fått ett barn. Frun hade varit mycket sjuk. Kanske kunde det vara något för Ingrid?

Kyrkoherden funderade på saken och gick slutligen till Ingrid. Hon såg blek ut och hade mörka ränder under de ljusa blå ögonen.

Kyrkoherden talade länge med henne i enrum, föreställde henne hennes synd, och hur mycket hon

hade att ångra. Ingrid hörde på tyst och med nedslagna ögon. Flere gånger färgade en rodnad de hvita kinderna. Till sist bröto tårarna fram, och under snyftningar mumlade hon tidt och ofta: »Nils är ju död. Jag kan ej rå för, att han är död.»

Men när kyrkoherden började att tala med henne om den plats, han ville skaffa henne, då torkade hon tårarna och hörde allvarsamt på. Han förklarade fördelarna för henne, att hon fick komma i ett aktningsvärdt hus, och hur svårt det skulle vara för henne att taga sig fram på egen hand. Och när han gick, tog hon honom i hand och tackade honom. »Det är godt att slippa ligga andra till last», sade hon.

När kyrkoherden kom hem, skref han till handlanden ett långt och sirligt bref, där han ordade om, mänskligt att tala, förmildrande omständigheter.

* * *

För Ingrid blef det en tung tid, som nu följde. Hon hade nog haft sin lilla dröm om lycka. Hon hade önskat sig ett hem, där hon kunde få bo med Nils, vänta på honom, när han var borta, och taga emot honom, när han kom hem. Smått kanske det blef, men det skulle dock ha varit hennes eget. Och ett barn hade hon tänkt att få vagga på sitt knä, sköta och se växa upp. Men i stället låg

hennes barn i en vrå af kyrkogården, och hon skulle aldrig kunna tala till människorna därom utan att rodna.

Från handelsman — patron som han kallades — hade kommit jakande svar. Och Ingrid skulle nu bort till andra. Hennes tid skulle tillhöra andra, hennes arbete andra, och det barn, hon gaf di, skulle aldrig kalla henne för mor.

Ingrid flyttade dit. Och hon fick pröfva, hvad det vill säga att återvinna aktningen i världens ögon, när man en gång förlorat den.

Hon stannade där i fem år, och man behandlade henne allmänt med vänlighet. Hon stannade där i tio och fick rang af trotjänarinna. Hvarför hon kom dit, hade man väl reda på, men man hade tröttnat att tala därom längre. Det var så länge sedan.

Och då tackade Ingrid Gud, att hon ej behöfde slå ned sina ögon för människorna längre. Men det sved i henne också, ty hon hade ju intet i världen, som var hennes, mer än kläderna hon gick i, blommorna i fönstret och Nils Gustafs ring, som ännu låg i sin ask innerst i hennes byrålåda.

Hennes gamle husbonde dog, och sonen efterträdde honom i affären, men Ingrid blef kvar, fast hennes hår var grått och hennes rygg krökt.

Nu mera hade hon föga arbete. Man uppdrog åt henne blott en viss tillsyn öfver tjänarna, mest

som förevändning att få gifva henne lön. Barnen, patrons barn, gamla patrons barnbarn, brukade springa in till henne. Hon sjöng visor för dem och gaf dem socker.

Om sig själf talade hon sällan, men desto mer om herrskapet. Hur hon kommit dit, hur snälla gamla frun och patron hade varit, hur de hade dött, hur unga patron hade blifvit gift, samt hur hans bror, just den hon ammat, drunknade, blef fiskad upp och begrafven på köpingens kyrkogård.

Hennes rum låg på nedre botten och vette åt torget. Utsikten var ej mycket att tala om. Torget var litet och öde. Magra trän, med stängsel omkring till skydd för kreaturen, växte där i en fyrkant. De voro böjda af blåsten, allesammans åt ett håll, och öfver hela planen växte gräs mellan stenläggningen.

Om vintern var där hvitt af snö med stora drifvor. Gångstigarna voro smala, och få vågade sig ut i onödan. Men i fönstret bakom geranierna och pelargonierna satt gumman med sin stickstrumpa och då och då ett rosigt barnaansikte bredvid sig, som låg emot rutan och försökte andas därpå för att få bort isen.

Utanför hade hon en liten rabatt, tre alnar lång och två alnar bred. Där växte bland balsaminer och krasse en »provinsch», som var hennes stolthet,

och hvar gång den blommade, bröt hon af rosorna, allt som de kommo fram, och bar dem till en liten graf med ett svart kors på, där patrons gosse var begrafven.

Till sitt eget barns graf, som låg en mil därifrån, hade hon ej kommit på trettio år.

För att lära sig något.

Madam Ström stack tidigt på morgonen ut hufvudet genom förstugudörren och ropade sedan in till sin man: »Det är förskräckligt, hvad det snöar, Ström, inte kan vi låta barnen gå i skolan i dag.»

Det var öfver en fjärdingsväg till skolan, och då skulle man ändå gå en genväg öfver skogen, där det inte var vidare banadt. Eljest var det dubbelt så långt, godt.

Men Ström, som var kusk, hade varit dräng hos en major, som låg ute på möten och därför visste ett och annat om sättet att hålla husdisciplinen vid makt, han hade för princip att aldrig hålla med sin hustru och svarade därför, medan han med ena benet klef öfver sängkanten: »Det får di lof och lära sig. Inte duger det för fattigt folks barn te inte kunna tåla snö.»

Madam Ström visste af erfarenhet, att det inte lönade sig att tala emot, och som hon var en klok kvinna och ej ville, att barnen skulle höra att föräl-

drarna voro oeniga, nöjde hon sig med att stoppa in litet mer och bättre matsäck än vanligt samt bad dem därefter se sig väl för på hemvägen och inte sätta sig någonstädes och hvila. När de hade gått, var hon litet orolig. Men den som ständigt har arbete, tänker ej i onödan på olycka, och dessutom sade Ström, när han hade fått i sig kaffetåren och gick ut för att se till stallet: »Se, barnen får lof att lära sig något. Om jag hade fått det, så hade jag inte behöft gå här och lanka, inte.»

Det var en pojke och en flicka, de som nu begåfvo sig i väg. Gossen var åtta år och flickan nio. Hon hette helt enkelt Hilda, men gossen hade blifvit döpt till Gottschalk, ty det hette majoren, som Ström hade tjänat hos, och det var den gentilaste karl, han kände.

Snön föll i täta flingor. Den lade sig mjukt öfver barren på granarna, smög sig fast i de fina öppningarna dem emellan och bildade som en liten ås med skarp kant, hvilken gick ända ut i grenarnas yttersta spetsar, och när man tittade uppåt, underifrån, låg den tätast utåt, glesare invid stammen, och högst upp i toppen gjorde den nästan all grönska osynlig. Och på vägarna föll den mjukt och lätt, lager för lager. Den gjorde de små gångstigarna i skogen osynliga. Blott för den, som gått där många gånger, syntes de som smala fåror, litet lägre än den öfriga snön, som bländande hvit låg

öfver marken, så långt man kunde se, in under granarnas djupa skuggor, öfver gärdesgårdarna, borta där gärdet började, och som ett oändligt fält af bara hvitt öfver slätten, där skogsstigen ett ögonblick krökte ut ur skogen och gaf ögat synvidd. Luften var full af de där stora stjärnlika flingorna. Såg man upp, gjorde det ordentligt ondt i ögonen, och de små måste oupphörligt torka sig i ögonen med yllevantarna för att kunna se.

Men nu voro vantarna också tämligen våta, och därför blefvo de små röda kinderna ej torrare, för att de blifvit torkade på vantarna. Och tungt var det att gå. Ty snön gick öfver fotknölarna, och de snafvade oupphörligt på de våta trädrötterna, lönhalt som det var. Men de knogade på med böckerna i matvätskan för att ej väta ner dem, sade inte ett ord, ty äfven barn tiga helst, när de gå och flåsa. De bara knogade på, och så turade de om att bära väskan.

Till sist stannade Gottschalk, eller Schalken, som folkhumorn Gud vet af hvilken anledning döpt om honom till, och pustade.

»Du får lof och skynda dig», menade Hilda, »Mamsell blir så ond, om vi komma för sent.»

»Det bryr jag mig inte om», sade Schalken, som kände sig modig, därför att han hade långt kvar. »Hon skulle gå själf, finge hon se, hur godt det är.»

Men Hilda bad honom så vackert, att han skulle

gå, att han till sist gaf sig i väg. Och så kommo de då fram.

Skolsalen var ett stort rum, ödsligt och kallt med hvita, kalkrappade väggar, långa bänkrader, kartor och planscher öfver växter och djur på väggarna, framme vid ena kortväggen lärarinnans bord och stolen med skinnsits, till vänster kartställare och till höger en stor, svart tafla, linjerad med rödt.

Det hjälpte inte stort, att det var eld i kakelugnen. Lärarinnan frös, och barnen fröso. De små sutto inte och blåste i fingrarna eller trätte på kölden. Ty de voro inte vana vid bättre. Men nog hade det varit förmånligare, om de varit mindre våta om fötterna. Och nog hade de frusit mindre, om de, när de kommo fram, varit mindre upphettade af att vada i snön.

Psalmen lät inte vidare vackert, när de sjöngo den. Men sjöngo gjorde de ändå af alla krafter, så att ett par gummor, som just gingo förbi, måste stanna och lyssna andaktsfullt på, hur barnen ansträngde sig med »Min gärning nådigt skåda».

Sedan lästes bön och så skulle man läsa katekes.

Lille Schalken satt och svettades. Hilda kunde alltid bra, och mamsell brukade säga, att han skulle följa sin systers exempel. Han hade läst på, tio gånger hemma och en gång i skolan. Men han kunde ändå aldrig, när han fick frågan. Det visste han, och det gjorde honom inte djärfvare.

»Fjärde bönen, Gottschalk», sade lärarinnan.

»Vårt dagliga bröd gif oss i dag», sade Schalken utan att stappla. Ty han fick alltid läsa fader vår, innan han somnade om kvällarna, så att bönerna kunde han.

»Luthers förklaring», fortsatte lärarinnan. Efter att man börjat fästa vederbörlig uppmärksamhet på, att Guds ord ej finge förvandlas till en utanläxa, sade hon aldrig: »Hvad är det?», utan i stället alltid »Luthers förklaring». I början var det nog litet konstigt för barnen, men de hade så småningom vant sig vid det också, så att nu visste de, hvad de skulle svara.

Schalken började: »Gud gifver väl utan vår bön dagligt bröd . . .»

Nej, nu stod det fast.

»Åt, åt», försökte lärarinnan.

»Åt, åt», sade Schalken. Och så blef det tyst en stund igen.

»Ja, hvem är det, Gud ger bröd åt?» frågade lärarinnan alldeles utom boken. Ty hon hade studerat pedagogik och kände till, att man borde uppmuntra barn att begagna sitt förstånd.

Schalken funderade. Några flickor räckte upp fingrarne, Hilda skämdes, en och annan lade hufvudet på sned och satte handen för mun.

»Nå, min gosse, hur blir det? Hvem är det Gud ger bröd åt? Ger han bröd åt alla människor?»

Lärarinnan undvek med flit den negativa formen på frågan, som här varit naturligast.

»Nej», sade Schalken tvärsäkert, »inte åt tiggare.»

»Ger han inte bröd åt tiggare? Har du sett någon tiggare, som inte fått bröd?» Nej, det hade Schalken inte sett. Han hade hört talas om dem, som svultit ihjäl. Men det tordes han inte säga. Han teg.

»Sätt dig ner och läs öfver bättre tyst för dig själf», sade lärarinnan. »Nå, svara då, Hilda. Du kan, det vet jag då.»

»Gud gifver väl utan vår bön dagligt bröd åt alla människor, jämväl de onda, men vi bedje i denna bön» etc.

Hon läste fort, säkert och utan att resonera. Det lät, som när man drar en barnvagn på ett kvistigt trägolf.

»Det var snällt, min flicka», sade lärarinnan. »Nå Ida, vidare, huru går *det* till?» — Af samma skäl som ofvan begagnade hon icke uttrycket: »Huru sker det?»

Och så gick det vidare.

Men Schalken satt tyst och stafvade för sig själf på, att Gud gifver väl utan vår bön dagligt bröd åt alla människor. Han tyckte, att han kunde ha fått litet mer, när han gick hemifrån. Nog fick han det dagligen, alltid. Men det vore allt skönt om det räckte till litet bättre. Han kände sig just nu

bra hungrig. Och så läste han vidare om alla de sköna saker, som alltsammans bara är dagligt bröd, såsom gods, åker, bohag, god och trogen öfverhet, from maka och fromma barn m. m. som de flesta aldrig ha sett en gång, men som Gud ändå ger åt alla människor, jämväl de onda. Det förstod han sig emellertid inte på ännu. Och kanske skulle han aldrig lära sig begripa det.

Men timmarna gingo. Efter katekesen var det räkning, och efter räkningen skrefvo de välskrifning en timme, under hvilken lärarinnan roade sig med att elda och sköta om brasan. Så blef det middagsrast med efterföljande geografi och innanläsning. Och så skulle de nu gå hem.

Där ute hade det upphört att snöa. I skogen fanns det ingen skottad väg, endast spår af ett par människor, som hade gått där förut, så mycket att man kunde hitta vägen. Det hade börjat frysa på, men det var nedan och mörkt redan på skolgården, litet ljusare ute på landsvägen på slätten, men i skogen, där Hilda och Schalken fingo gå ensamma, var det mörkt, mörkare blef det, ju längre in de kommo, men allra mörkast var det vid det lilla kärret, som låg långt ner i dälden med stenbackarna omkring. Där tog alltid Schalken hårdt tag i Hildas hand, och deras små fötter gingo mycket fort, tills de kommo upp på backen på andra sidan.

Där stannade de en stund för att pusta ut. Nu

voro de bra trötta, och ängsligt och mörkt var det också. Men de hade ju gått vägen så många gånger. Inte gick det an nu att springa hela vägen och gråta, som de gjort första gången.

Men det var kallt, och det gjorde rysligt ondt i fötterna, som blifvit stela af att strumporna fått sitta på våta. Det gjorde förfärligt ondt. Och tungt var det att gå. Dessutom blir man så trött af att lyfta fötterna högt upp för hvart steg i djup snö. Schalken ville gå in i stugorna där det lyste, men Hilda höll fast hans hand. »Vi äro snart hemma nu», sade hon.

Men det var nog en bra bit hem, och Schalken började gråta.

»Hvad gråter du för?» sade Hilda.

»Det gör så ondt i fötterna.»

Det gjorde ondt på Hilda också. Men hon tordes inte gråta, ty hon skulle trösta lille bror. Hon kände sig så gammal emot honom och trodde, att han aldrig skulle taga sig hem ensam. Det kom en sådan besynnerlig ångest öfver henne, en brådmogen känsla af ansvar, hon fick ett smärtsamt vaket uttryck, som man ofta kan iakttaga hos en nio års flicka af arbetsklassen. Barnet inom en dör, när man får lof att liksom andligen förlyfta sig.

Hon gick framåt, pratande för att hålla brodern vid godt mod. Det värkte i hennes händer och fötter. Men hon kände det ej, hon skulle hafva

kunnat skrika af rädsla för, att brodern skulle sätta sig ned i snön och ej orka gå vidare, men hon pratade oupphörligt om skolan och mamsellen, om patrons barn och kvällsvarden, som mor hade färdig.

Men när de kommo in på gården, och hon ej behöfde vara rädd längre, då började hon gråta med tunga, häftiga snyftningar, så att Schalken blef rädd och tystnade. Och när modern frågade henne, hvad hon grät för, svarade hon, att hon var så rädd. Och så grät hon igen borta i vrån mellan spiseln och dörren, där hon stod och värmde händerna, medan modern kokade gröten, och Schalken redan börjat retas med lilla syster.

Ännu när hon hade ätit och skulle läsa på läxorna till andra dagen, sutto snyftningarna kvar i halsen på henne, stämman slog öfver ett par gånger, när hon försökte läsa öfver sin läxa högt, och sedan hon hade lagt sig, och madam Ström kom för att stoppa täcket omkring henne, såg hon på modern med vidöppna, stirrande ögon.

»Är det lika mycket snö i morgon?» sade hon.

Fattigt folk.

Ett lätt dammoln sopades af vinden fram öfver landsvägen, som går förbi Mora kyrka genom byn och svänger uppför backen, bortom hvilket monomentet ligger. Dammet flög i en liten smal pelare rätt upp, spreds till höger och vänster öfver dikesrenarna, blommorna, det gröna kornfältet, och genom dammet skymtade två hvita studentmössor och två ljusa fruntimmersparasoll. Det var ett litet sällskap turister, som gjort färden kring Siljan med dess vackra natur och dess mindre vackra befolkning, och som nu från en liten kulle, innan ångbåten förde dem tillbaka igen, tänkte kasta en sista blick på de trakter, de nyss genomvandrat, och de blåa berg, som de aldrig hunnit fram till, men som lockande och hägrande mött deras ögon, så ofta de stannat för att låta blicken glida ut öfver det klara vattnet med de björk- och granbevuxna, solbadade stränderna.

Det hade varit en härlig och frisk tur. Vackra

dagar, vacker natur, glada måltider, muntra lynnen. Det var som ett helt afsked, en sista blick på den nejd, de snart skulle lämna.

De gingo genom en grind och på en smal, gräsgrodd körväg fram till en liten by, hvars små gråa byggnader ängsligt kröpo tillsammans på backsluttningen. De veko förbi byggnaderna och stannade, där de hade utsikten fri öfver sjön. Utanför en af stugorna, ett stycke ifrån den glada gruppen, satt en gammal skrynklig gumma med händerna i skötet. De hälsade på henne och slogo sig sedan ned i gräset för att i ro få se sig omkring.

I början sutto de tysta, herrarne utsträckta på det torra, korta gräset, damerna upprätta, sittande på huk med parasollerna hopvikna.

Det lyste af solljus kring den glittrande sjön, som lätt krusades af den svala middagsvinden; skuggorna föllo korta. Klar och blå hvälfde sig himmelen; högt, otroligt högt såg det ut, utan en enda sky, så långt ögat kunde nå, och de blåa bergen med deras klara färg och skarpa konturer slöto sig i ring omkring den härliga trakten.

En af herrarne reste sig upp och gick ett par slag fram och tillbaka. Man började tala om, att det var vackert, om hur roligt det var att minnas allt detta, och hvad man vanligen brukar säga vid dylika tillfällen.

»Man skulle bestämdt blifva en bättre människa»,

sade en af damerna, »af att bo i en sådan natur, af att dag för dag se allt detta för sina ögon. Åh, jag tycker, att man aldrig skulle känna sig gammal. Lifvet skulle blifva sundt, friskt och starkt . . .»

»Ja», inföll den andra, »och man skulle aldrig blifva olycklig.»

De sittande hade rest sig upp, det var tid att gå. Men ännu stodo de stilla, dröjande för att få se ännu en stund. Den af herrarne, som hittills suttit stilla, kom att kasta en blick på den gamla gumman, hvilken ännu satt kvar på samma sätt, vaggande med hufvudet åt båda sidor, och utan att ändra en min stirrade ut öfver vattnet. Han lämnade det öfriga sällskapet och gick fram till henne.

»Ni bor vackert här?» sade han liksom för att inleda ett samtal.

Hon såg bara på honom, men svarade intet.

»Är det inte vackert, det här?» upprepade han och gjorde en rörelse med handen ut öfver landskapet.

Då ruskade hon sakta på hufvudet, och hennes kropp gjorde en rörelse, som om hon frös.

»Inte ha vi tid te tänka på sånt», sade hon entonigt.

Den unge mannen skyggade tillbaka, och hans ansikte blef allvarsamt.

»Har ni aldrig tyckt, att det var vackert?» sade han med lägre röst.

Hon såg upp ett ögonblick, nickade betänksamt

med hufvudet, och en matt glans bredde sig öfver hennes anlete.

»Åhjo, en gång», sade hon. »Jag hade varit nere i Stockholm. Och när jag kom tillbaks, då minns jag, att jag tyckte det var grant, när solen sken öfver bergena och vattnet, där vi rodde. — Men det är längesen, det», tillade hon.

Och efter ännu en stunds tystnad fortfor hon:

»Men annars ha vi inte tid att tänka på sånt, när en hela sitt lif ska träla för bröd. För ett par dar se'n fick jag bref från Amerika också, att min dotter där är blifven död. En hinner inte mer än gå i grafven.»

De andra hade kommit fram och hört det sista. Ingen kunde säga ett ord. Man tog adjö och gick.

Men det var, som en skymmande slöja sakta bredt sig ut öfver skog och sjö, öfver de blåa bergen och det glittrande, bländande solljuset.

I gamla dagar.

Längst ut i skärgården, där kobbarna försvinna och Östersjön öppnar den fria synvidden, ligger på det väldiga skäret, hvars klippor äro rundspolade af vattnet, ett högt, hvitt torn. Högst upp i tornet är en fyr. Och när skymningen faller, blänker det plötsligt till ifrån tornets spets, antingen sjön i lugna, jämna dyningar slår emot klipporna, eller den i otämdt raseri kastar de tunga vågorna högt öfver berget, så att vattnet slår upp emot byggnadens fönster och omhvärfver hela tornet med en massa af yrande skum. Skenet blinkar alltid i långa, breda floder fram öfver det mörka vattnet, och milslångt ut till hafs synas de gula vägarne, hvilka med styrkan af ett månsken upplysa den vida farleden. Det är fyren, som är tänd, och efter dess ljus spejar seglaren oroligt, när han i nattens mörker söker det säkra inloppet.

Men i gamla dagar fanns där ingen fyr. En liten by med låga kojor sträckte sig längs efter skäret,

och stenmurar af tunga, sammanhopade klippblock hindrade vattnet att, när stormarne kommo, skölja bort de rödfärgade stugorna ifrån klippan eller åtminstone slå öfver land och rycka de uppdragn båtarne med sig i svallet.

Där ute bodde ett underligt släkte af människor, onådda af inlandets plägseder och bruk, obundna af lagar och förordningar, starka i begär och fria i handlingar. Ut till dem for ingen länsman, och prästen kom icke dit mer än två gånger om året. Det var vid vårtiden, när isarne lossade, och om hösten, när det stora vinterväldet började sin stränga regering. Därför hade de sina egna lagar, och öfver denna samling af omkring sjuttio människor, män, kvinnor och barn, hvilka togo sin näring af hafvet och bodde midt i dess vilda ensamhet, rådde en nämnd af fem män, hvilka voro ett slags sedernas väktare och utkräfde böter, dömde i tvistigheter och pålade skatt. Och denna nämnd ägnades en vördnad, hvilken icke kommer alla regeringar till del. Dess domar voro utan vad, och dess befallningar åtlyddes, som när människan böjer sig för naturens egen tvingande nödvändighet.

Men någon fyr fanns där icke då. Mörkt, lågt och osynligt för seglaren, som spejade efter inloppet, låg det långa skäret, doldt bland skummande bränningar. Och den befolkning, hvilken bodde där, var lika underlig som dess boningsplats. Den

älskade hafvet och dess faror, det fria, obundna lefnadssättet, där man ena dagen vågade lifvet och den andra latade sig, ena dagen arbetade, så att kroppen af utmattning sjönk i en dvala af sömn, hvilken intet kunde rubba, under det man den andra åt och drack, till dess ruset kom och förvandlade den lilla gråa klippan till en tummelplats för den vildaste bacchanal.

Dessa människor fruktade på sätt och vis den inre skärgårdens befolkning, liksom denna icke utan en viss skygghet betraktade dem. När dessa hafvets barn kommo inåt skärgården, vare sig för att göra några uppköp eller för att begrafva någon död, nalkades de hvarje främmande med en försiktighet, som om de i hvarje ögonblick fruktat någon dold fara. Deras uppträdande var stillsamt och tillbakadraget, deras ord voro få, och vid det mest alldagliga samtal hände det gärna, att ur deras ögon sköt en snabb, forskande blick, som om de velat öfvertyga sig om, att intet försåt lurade bakom den talandes ord. Men när de vände hem igen och båtarne, lastade med varor och folk, vände ut till hafs, då ljöd det ofta sång från de säkra farkosterna, och de, som seglade dem förbi, förvånade sig öfver deras käcka, frimodiga utseende, så olikt mot hvad de visade i land.

Ut till dem flyttade ingen från den inre skärgården, där odlingsbara marker afbryter granskogens

växt öfver de gråa klipporna. Och hände det någon gång, att en enstaka individ af kärlek eller vinstbegär drogs från hafsbandet och in till mera ordnade samhällen, då blef han underlig till lynnet, sorgsen och tvär. Ty han längtade åter tillbaka till sina fäders hemlighetsfulla lif. Och folk sade, att det var hafvet som drog honom.

Det fanns många hemligheter ute på det långsträckta skäret och mellan kojorna i den lilla byn. De gömdes och bevarades från far till son, och kom en främmande på besök, var det alltid något rum, som icke öppnades för nyfikna ögon. Endast någon gång hände det, att en praktfull ostindisk schal, ett dyrbart smycke eller en slät, hemmasydd klädning af tjockt, utländskt, glänsande tyg skvallrade om tillgångar, hvilka ingen skulle veta om. Blef nöden stor, var det ej sällsynt att engelska sovereings eller holländska dukater växlades och gingo ur hand i hand, tills de hamnade hos någon guldsmed i Stockholm, hvilken tillhandlade sig dem för guldvärdet. Ty sanningen att säga lefde befolkningen icke enbart af sälskytte eller fiske. Den hade äfven ett annat näringsfång, hvilket i våra dagar fått det fula namnet strandrof.

Ty när mörkret föll på, medan oktoberstormen dref vågorna in emot skäret, då stängdes försiktigt de små stugornas dörrar, då bommades fönstren igen, eller elden släcktes i spisen, allt för att intet

vägledande ljus skulle tindra ut öfver det upprörda vattnet. Och utmed de låga klipporna, med vana ögon spejande ut öfver den vräkande sjön, smögo i mörkret dunkla gestalter, väntande på, att »Gud skulle välsigna de fattigas strand». Och lystna ögon spejade utåt det dolda grundet, som milslångt och förrädiskt hindrade hvarje fartyg att oskadt komma in emot ön.

Upptäckte då dessa ögon midt igenom mörker och storm ett segel, som nalkades, då tändes ett ensamt sken på skärets yttersta udde. Och när fartyget stod högt uppe på grundet, fast inkiladt mellan klipporna, medan bränningarna i krossande svall spolade dess sidor, då släcktes det förrädiska ljuset, och i bidande klungor afvaktade befolkningen den stund, då de bräckliga räddningsbåtarne slogo i stycken mot klipporna. Hände det, att någon obehörig kom i land, då small ett skott från en refflad sälbössa, och hafvet begrof honom i sin vida famn, det stora tigande hafvet, som aldrig yppat en hemlighet.

När vågorna sedan lade sig till ro, och vinden mojnade ut, då låg ett fartyg vrak ute på grundet. I båt efter båt rodde befolkningen dit, lastens rikedomar fördelas af den edsvurne nämnden, och på fartygets förråd lefdes det sedan kungligt i veckor och månader, ute bland de låga fiskarkojorna.

Men tiden går, och med den försvinna männi-

skorna, små och stora, vilda och tama, lyckliga och olyckliga. Som en väldig rensare går han sakta fram, där människor byggt hus för sin lilla glädje eller stora sorg, där sopar han sakta och ljudlöst igen hvarje spår af lif, styrka, hälsa och kraft, utplånar från jorden hvarje minne af människor, som varit, och efter fullbordadt värf går han vidare, städse till nya arbeten af förödelse och glömska.

Så gick det också på det låga skäret. Det kom andra tider och andra människor. De vilda sällarna med sina kvinnor dogo bort eller flyttade inåt landet, sökande nya förvärfskällor, där mord och rof icke längre spelade hufvudrollen. Men de, som flyttade inåt landet, tvinade bort af längtan. Ty hafvet drog dem.

Den siste, som fanns kvar af de gamle sälfångarne i Östersjön, lefde ensam i en fiskarekoja inne i skärgården. Han drog sin not och sålde sin fisk och ännu hör man sägnen om den gamle sjöröfvaren, som i stor sälskinnsmössa midt i sommaren, med ett långt skägg, hvilket täckte ett väderbitet ansikte, och skarpa ögon, som försiktigt och liksom frågande granskade den person, med hvilken han talade, hvarje lördagsmorgon lade till vid badortens brygga för att sälja fisk.

En söndag hade han kommit ensam ut till skäret, där fyren då var nästan färdig. Hvit och hög

reste den sig öfver det blåa vattnet, som glittrade med hvita vågor i den klara högsommarsolen.

Han hade icke gått i land, utan suttit nere i båten, suttit stilla och stirrat på fyrtornet, utan att säga ett ord åt arbetarne, hvilka drefvo omkring nere vid stranden på söndagsförmiddagen.

Han mindes kanske de mörka nätterna, de förfärliga skeppsbrotten, de förtviflade nödropen af de drunknande, böss-skotten, som smällde, ankarkettingar, som sprungo, räddningslinor, hvilka obarmhärtigt kapades. Och sedan dagar och nätter i rus och sinnesyra, medan oktoberstormen hven omkring ön.

Han seglade inåt skärgården, utan att ha talat vid någon.

Men ännu lyser fyren öfver Östersjön på den plats, där strandens fribytare lockade fartygen in att förlisa bland bränningarna.

Stilla död.

Den bleke ängeln, som bär timglaset i sin hand och hvars öga bådar den eviga natten, väntades en trettondagsafton i en liten stuga, som låg nedbäddad i snö utmed branten af ett kalkberg på Gotlands östra kust. Det var en gammal lotsänka, som väntade döden. Hon var så gammal, att hennes dotter, hvilken ensam med henne bebodde den lilla stugan vid bergets fot, redan bar grått hår och talrika rynkor i sitt åldriga ansikte. I många år hade de båda gamla burit lifvets glädje och sorg samman i den ensamma stugan, öfver hvilken reste sig bergets gråhvita block.

Så väl mor som dotter hörde till de väckta inom församlingen. Och bibeln lästes flitigt i deras hus. Men när fattigman dör af ålder, och den stora trötthet kommer, hvilken bådar döden, då synes det, som räcka ej längre de skrifna orden till. Skilsmässans stora ögonblick, när lifvet stannar af och den lefvande glider bort ur de lefvandes åsyn, tyckes

med sin storhet stundom liksom vara nog för dem, hvilka ej hafva annat att lämna än hvarandra och sitt eget fattiga lif.

Det sägs, att den, som dör af ålder och trötthet efter ett lif af kroppsligt släp, vet när döden nalkas. Och när solen sjönk bakom berget, vinkade den gamla kvinnan sin dotter och sade:

»Jag vet, att jag har icke många timmar igen. Men du skall inte vara rädd att vara ensam med mig.»

Och sedan hon en stund sett sig omkring, som om hon fruktade något, tillade den gamla:

»Du skall inte släppa in någon främmande i kväll. Jag tycker, att nu skall här inte finnas någon annan än du och jag.»

Dottern hade inte trott, att moderns sista stund var så nära, men hon trodde hennes ord. Och i det hon gick ut och stängde dörren, svarade hon:

»Det ska bli, som I vill, mor. Här skall ingen främmande komma in.»

Det föll icke den gamla dottern in att känna fruktan för att vara allena med en döende. Det var henne som en stor underlig högtid, hvilken kom vid slutet på deras stilla jul. Hon drog ej ens ner gardinerna för fönstren, utan den hvita vintermånen, som stod rund öfver den gnistrande snön, kastade fritt sitt klara skimmer in i det låga rummet. Sakta och utan att tala skötte dottern dagens sysslor,

Stilla gick hon fram och åter förbi sängen, där den döendes insjunkna ansikte låg blekt i månskenet mot den nötta kudden. Och när hon slutat sitt arbete, satte sig den yngsta af de båda gamla midtemot bädden, väntande, att döden skulle komma. Hon kände sig till mods, som om hon satt där för att lära, hur hon själf en gång skulle sluta sina ögon till ro.

Då såg den döende upp och sade:

»Jag känner mig så kall, och jag svettas på ryggen.»

Dottern nickade.

»Då kan mor vara viss om, att döden är nära.»

Hon sade det i en ton, som om hon lofvat den döende modern tröst. Och utan att flytta sig från sin plats, satt hon stilla och betraktade denna aftärda kropp, hvilken aftecknade sig i täckets veck.

Och timmarna gingo. Det blef kväll. Månens sken blef bjärtare och det låga rummet var ljusare än på en mulen vinterdag.

»Du skall låta mig ligga kvar i min säng i natt», sade den gamla modern, och hennes händer famlade öfver täcket som om hon sökte något. »Du skall ej vara rädd att ligga här inne, fastän jag är död. Flytta mig inte ut i kammaren förrän i morgon.»

»Var lugn, mor», svarade dottern. »Det skall bli som I vill alltsammans.»

Och när hon såg, att den döendes händer fortfarande famlade på täcket, som om de sökte ett

stöd, steg hon upp och satte sig på sängkanten. I det hon böjde sig ned öfver den döende, grep hon de darrande, skrumpna händerna, knäppte sakta ihop dem och lade dem öfver den gamlas hopfallna bröst.

Så satt hon en stund med sin ena hand öfver moderns bädd. Och när hon till sist såg, att den dödendes blick höjde sig, som om den gamla haft svårt för att dö, då sade dottern med samma lugna röst:

»Slut nu era ögon, mor, i Jesu namn.»

Som om hon böjt sig för en barmhärtig vilja, slöt den gamla sina ögon, utan ett ord till svar. Det förnams en ryckning i hela hennes kropp, och med dotterns hand hvilande öfver sina båda hopknäppta somnade hon in i den eviga sömnen.

Men när hon sett, att allt var slut, gick den gamla dottern, som nu var ensam, länge uppe och sysslade i den tysta stugan. Hon tog fram allt, som behöfdes, och lade det hvitt och rent på bädden, till dess att hjälphustrun följande morgon skulle komma för att svepa den döda. Hon var lycklig, att modern fått dö så lätt, och att hon fått hjälpa henne.

Vid midnatt somnade hon lugnt i sängen, hvilken stod midt emot den dödas, medan månljuset lyste heliga tre konungars dag in i den låga stugan.

I snön.

Det var idel ungdom, som samlat sig på isen nere vid stranden. De voro tre par, raska skärgårdspojkar och duktiga flickor, och dessutom en sjutton års pojke, hvilken hela aftonen önskat att få sig en flicka, men icke fått någon.

De kommo från stugan, hvars fönster lyste svagt genom den yrande snön, och där dansen gått hela aftonen vid ljudet af fiol, handklaver och triangel. Framför dem låg isen öfveryrd af oerhörda snömassor, och luften var tjock af snö, så att intet öga kunde se från det ena landet till det andra. De hvita drifvorna tycktes vältra ned genom mörkret, och blåsten hven med ett skärande ljud genom alarna, hvilkas spröda kvistar skafde emot isen.

Genom mörkret hördes från stugan en röst af någon som nalkades.

— Gå inte! ropade rösten. Vänta till i morgon. Ni ta er aldrig öfver till andra land!

Rösten kom närmare, och en gubbe kom ned

till ungdomen, mödosamt arbetande sig fram genom drifvorna.

Men när de unga fingo se honom, och han började upprepa sina ord, var det, som om en motsägelsens anda gripit dem alla. Gossar och flickor försäkrade om hvarandra, att det var ingen konst att hitta öfver fjärden, och till och med sjuttonårspojken, som gick i ullvantar och hade fars sälskinnsmössa neddragen öfver halfva ansiktet, förklarade att det var den lättaste sak i världen.

— Om vi gå rätt fram, sade en stor, grofväxt yngling med sydväst och sjöstöflar, så ha vi vinden rakt på vänster. Och rätt så ifrån alarna har jag landmärke på vår brygga, när jag ror.

Därmed vadade han ut i snön, hållande sin flicka i hand, och de andra följde honom. Gubben ropade efter dem men ljudet af hans röst förtogs af blåsten, hvilken strök fram genom sundet.

Det såg ut att blifva en munter färd. Ty det finns ingenting härligare, när man är ung och stark, än att arbeta sig fram genom blåst och drifvor. Själfva motståndet eggar, svårigheterna höja lifsandarne, och ynglingens krafter mångdubblas, när en flicka stöder sig på hans hand. Kring det ungdomliga sällskapet hven nordanvinden, och mörkret och snöyran dolde det ena paret för det andra. Skratt och rop ljödo genom stormens buller, och när det blef tyst, växlades i mörkret mången hemlig kyss,

medan de djärfva paren sträfvade fram genom blåst och drifvor. Endast den ensamme sjuttonåringen önskade ännu sig en flicka, där han sist i tåget kafvade fram i de äldres spår.

Svettiga och andtrutna, stannade de gående omsider för att pusta ut.

— Än kunna vi inte se land, sade en undersätsig yngling, hvars ögon knappast syntes under en yllemössa, som neddragen täckte hela ansiktet.

Han aftog en vante och höll upp handen i blåsten.

— Där är land, sade han och pekade.

De andra nickade, och tåget satte sig åter i rörelse.

Men om en stund sade en af flickorna:

— Det är märkvärdigt, att vi inte komma i land!

Ingen svarade. Det var, som om dessa ord inneburit en hemlig känsla af skräck, hvilken alla delat, men ingen velat uttala.

Den långe med sydvästen aftog sin yllevante, höll upp handen och pekade.

— Där är land, sade äfven han. Vi gå rätt.

Och tåget fortsatte sin färd genom snöyra och mörker. Men de unga gingo ej längre så raskt som förut. Männen hade släppt kvinnornas händer, i en lång rad gingo de alla i hvarandras spår, och den ensamme sjuttonåringen hade länge sedan glömt att han önskat sig en flicka på hemvägen. Kvinnorna klagade, att den hvassa snön sårade deras

bara ben under kläderna, och för att ej händerna skulle stelfrysa, måste de upprepade gånger stanna och slå i hop armarne öfver bröstet. Men på samma gång dröp deras hår af svett, och bröstet häfdes af den oerhörda ansträngningen att vada fram genom snön. Samtalen afstannade. Ingen hade längre ett skämtsamt ord eller ett uppmuntrande tillrop för sin närmaste kamrat. Tysta gingo de fram, medan blåsten piskade dem från vänster, och snön lade sig i små högar öfver axlar och hufvud, skägg, ögonbryn eller hår. De gingo envist och i säfligt tramp, städse vidare. Den muntra leken med elementerna hade förvandlats till ett segt, ihärdigt arbete för att nå land, och det fanns icke en, som icke kände, att de arbetade för lifvet.

Till sist stannade skaran, och en af männen framtog sin klocka. Med svårighet lyckades man genom att tränga sig tillsammans och bilda skydd mot vinden och få eld på en stryksticka. Vid skenet af denna såg urets ägare, huru länge de gått. Och hans röst lät tjock, när han svarade på de andras frågor.

— Klockan är snart tre, sade han. Vi ha gått i mycket mera än två timmar.

Med förtviflans visshet förstodo alla att de gått vilse. En förfärlig skräck bemäktigade sig dem. De stodo hopkrupna i en ring, med ryggarna vända utåt, som när hästar flocka sig tillsammans i ångest,

då åskans buller väcker fasan för döden i deras blod. En af kvinnorna satte sig ned i snön. Hon slog schalen om ansiktet och grät högt.

— Jag orkar icke gå längre, sade hon.

En af männen lutade sig ned öfver henne.

— Gråt inte, sade han. Det tjänar ingenting till!

Hon lutade sitt hufvud mot den talandes knä, och utan att se upp, sade hon lågt:

— Du vet, hur det är med mig!

Det blef ett ögonblicks tystnad, hvilken bröts af ynglingen.

— Vi tänkte gifta oss till våren, sade han som en förklaring.

Det kom intet hånande ord eller skämt ens från de båda andra flickorna, vid denna bekännelse. Men hennes närmaste och en annan af karlarne lyfte henne opp.

— Vi måste gå, sade de. Annars förfrysa vi.

Och de gingo vidare med vinden på vänstra sidan i det envisa hoppet att finna land.

Land, så att man kunde leta sig till, hvar man var. Land, så att åtminstone ett träd eller en nedsnöad buske, en sten, som de kände igen, eller en backe, hvars rundning var dem bekant, kunde gifva dem förnyade krafter att gå vidare. Men de funno ingenting. Ingenting annat än djup snö, där hvarje steg tog bort den sista resten af deras krafter och där hvarje nytt ras, som störtades ned af den vilda

stormen, skvallrade om den graf, som med förtvivlans visshet skulle nedbädda dem alla.

Och som människor, hvilka kämpa lifvets förtviflade kamp, utbröto männen i förbannelser och kvinnorna i jämmer. Männen förbannade den stund, då de tagit kvinnorna med sig, och kvinnorna klagade att de förlitat sig på männen. Den ensamme sjuttonåringen grät som ett barn, ur stånd att förstå det vilda raseri, som utbrutit omkring honom.

Hvems var felet? Hvem hade narrat dem ut på denna farliga färd? Hädelser och vilda ord ljödo genom stormen, som oupphörligt fullföljde sitt verk och slungade ned snömassor, som om den ägt ett osynligt haf att ösa dem ur.

Och medan de vilsegångna gingo vidare, städse i samma riktning, tystnade de vilda orden på deras läppar. De glömde bort, att förbittrigen öfver deras öde lagt onda ord på deras tungor, och när den stora tröttheten kom och de signade ned i snön, sökte paren åter hvarandra, och den olyckligaste kvinnan af dem alla lade armarne om den långväxte ynglingens hals, som om de vid sommartid suttit allena ute i den gröna hagen.

Då ljöd i tystnaden den ensamme sjuttonåringens röst, och alla tystnade. Ty de hörde att gossen bad:

— Fader vår, som är i himmelen!

Långsamt och entonigt läste han den gamla bö-

nen, vid hvars ord generationers smärta söfts till ro. Han satt med mössan i hand midt i blåsten, och han kände ej, huru drifvorna hopade sig öfver hans hufvud och lade sig som ett kyligt, allt utjämnande täcke öfver dessa unga, som aldrig skulle finna det land, mot hvilket de gått.

* * *

När morgonen kom, fann man dem alla öfversnöade och döda. De lågo nära en mil ut till hafs. Ty de hade gått efter blåsten, men medan de sökte efter land, slog den förrädiska vinden om och förde dem steg för steg allt längre bort från räddningen och hemmet.

INNEHÅLL

ANDRA DELEN.

	Sid.
Bort	1
Tidnings-Kalle	64
Hur Lars Anders och Jan Anders byggde gärdsgård	80
Huru tjugo man fångade två hvalfiskar	101
En episod från skären	116
En smålänning	129
Fem kronor	157
Ett resultat	164
För att lära sig något	179
Fattigt folk	188
I gamla dagar	192
Stilla död	199
I snön	203